

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE MEDYA

Yüksek Lisans Tezi

ARİFE TAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE MEDYA

Yüksek Lisans Tezi

ARİFE TAN

Danışman: PROF. DR. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ARİFE TAN'ın 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE MEDYA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 14.03.2019 tarih ve 2019-7/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 27.03.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

	Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1.	Tez Danışmanı Prof. Dr. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE	
2.	Jüri Üyesi Doç. Dr. NEŞE KAPLAN	
3.	Jüri Üyesi Prof. Dr. SEÇKİN ÖZMEN	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Arife Tan
Anabilim Dalı : Radyo Televizyon ve Sinema
Programı : İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Mart, 2019
Anahtar Kelimeler : Medya, Demokrasi, Darbe, Darbe Girişimi, 15 Temmuz

ÖZET

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNDE MEDYA

15 Temmuz darbe girişimi ülkemizin demokrasi tarihinde büyük bir dönüm noktasıdır. Yaklaşık olarak her on yılda bir demokrasimizi kesintiye uğratan darbe ve muhtıralara zemin hazırlaması bakımından büyük bir rol üstlenen medya, bu sefer darbeye karşı milli iradeyi destekleyerek demokrasinin yanında yer almış, darbe girişiminin önlenmesinde etkili bir faktör olmuştur. Bu çalışmada; 15 Temmuz darbe girişiminin önlenmesinde önemli bir yeri olan medya konu edilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde medya ve demokrasiye kavramsal çerçeve çizilmiş olup bu konuyla ilgili literatüre yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Türk siyasi tarihinde demokrasimizde kara leke olarak bildiğimiz 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen darbeler, 12 Mart 1971 muhtırası, 28 Şubat 1997 postmodern darbe ve son olarak 27 Nisan 2017 tarihinde mevcut hükümete karşı gerçekleşen e-muhtıra ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise 15 Temmuz darbe girişiminde geleneksel ve yeni medya araçlarının darbe girişimine karşı tutumu eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Arife Tan
Field : Radio, Television and Cinema
Programme : Communication Sciences
Supervisor : Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele
Degree Awarded and Date : Master – March, 2019
Keywords : Media, Democracy, Coup, Coup Attempt, July 15

ABSTRACT

THE COUP ATTEMPT OF 15 TH OF JULY

July 15 coup attempt is a milestone in the history of democracy in our country. The mass media, which has played a major role in bringing about a coup and a memorandum that interrupts our democracy every decade, has taken part in democracy by supporting the national will against the coup, and this has been an effective factor in the prevention of the coup attempt. The media, which has an important role in the prevention of the July 15 coup attempt, is the subject of this study. In the first chapter a conceptual framework is drawn for the mass media and democracy with related literature review. As for second section, the coups May 27, 1960 and September 12, 1980, which we know as black mark in Turkish political history, the March 12, 1971 memorandum, 28 February 1997 postmodern coup and finally the April 27, 2017 e-memorandum against the current government were handled. In last part of the study, the attitude of the traditional and new media tools against the July 15 coup attempt, was analyzed with the method of critical discourse analysis.

ÖNSÖZ

15 Temmuz darbe girişimi, ülkemizin demokrasi adına vermiş olduğu mücadelenin dönüm noktasıdır. Bu çalışma kapsamında 15 Temmuz darbe girişiminde medyanın tutumu incelenmiştir.

Bu çalışmanın yazılması sürecinde her anlamda yanımda olup, desteği ve emekleri için tez danışmanım Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele'ye içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu vesileyle eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan tüm hocalarımın teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Zeycan Tan ve babam Yunus Tan'a ve her zaman yanımda olup desteklerini esirgemeyen sevgili kardeşlerim Rukayya, Kübra ve Mücahit'e çok teşekkür ederim.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Dünyada Dijital Platformların Kullanım Grafiği	99
Tablo 2: Türkiye’de Dijital Medya Kullanım Grafiği	100
Tablo 3: Türkiye’de İnternet ve Sosyal Medyada Harcanan Süre Grafiği	101
Tablo 4: Türkiye’de Sosyal Medya Kullanım Grafiği.....	102
Tablo 5: Google arama motoru 15 Temmuz verileri	105
Tablo 6: Somera 8-17 Temmuz arası Tweet trendi	117
Tablo 7: 15 Temmuz’da Twitter’da Konuşulan Konular	119
Tablo 8: 15 Temmuz 2016 21.00-16 Temmuz 07.00 Arasında Twitter Etiketleri	120
Tablo 9: 15-19 Temmuz 2016 Twitter Etiket İstatistik verisi.....	121
Tablo 10: 15 Temmuz darbe girişiminde en etkili hesaplar	122

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Başbakan Binali Yıldırım'ın Açıklaması.....	65
Şekil 2: TRT1 Darbe Bildirisinin Okunması.....	66
Şekil 3: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Canlı Yayın Bağlantısı	69
Şekil 4: Başbakan Binali Yıldırım'ın NTV'ye Konuşması.....	72
Şekil 5: 16 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi.....	75
Şekil 6: 17 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi.....	75
Şekil 7: 18 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi.....	75
Şekil 8: 16 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi.....	77
Şekil 9: 17 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi.....	77
Şekil 10: 18 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi.....	77
Şekil 11: 16 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi.....	79
Şekil 12: 17 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi.....	79
Şekil 13: 18 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi.....	79
Şekil 14: 16 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi.....	81
Şekil 15: 17 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi.....	81
Şekil 16: 18 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi.....	81
Şekil 17: 16 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi.....	83
Şekil 18: 17 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi.....	83
Şekil 19: 18 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi.....	83
Şekil 20: 16 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi.....	85
Şekil 21: 17 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi.....	85
Şekil 22: 18 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi.....	85
Şekil 23: 16 Temmuz 2016 Star Gazetesi.....	87
Şekil 24: 17 Temmuz 2016 Star Gazetesi.....	87
Şekil 25: 18 Temmuz 2016 Star Gazetesi.....	87
Şekil 26: 16 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi.....	89
Şekil 27: 17 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi.....	89
Şekil 28: 18 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi.....	89
Şekil 29: İtibar Dergisi Ağustos 2016 59. sayısı kapak sayfası	91
Şekil 30: Derin Tarih Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:53, Kapak Sayfası.....	92

Şekil 31: Cins Dergi Ağustos 2016, Sayı:11, Kapak Sayfası.....	93
Şekil 32: Nihayet Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:20, Kapak Sayfası.....	95
Şekil 33: Ot Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:42, Kapak Sayfası	96
Şekil 34: Facebook 15 Temmuz Darbe Girişiminde Gruplar.....	106
Şekil 35: 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Facebook'ta Açılan Sayfalar	107
Şekil 36: Yeni Şafak Gazetesi Facebook Paylaşımlarına Ulaşım Rakamları	108
Şekil 37: Hürriyet.com.tr Facebook Paylaşımı	108
Şekil 38: Haber Türk Facebook Paylaşımı	109
Şekil 39: Halkın Facebook Paylaşımları-Slogan Değil Sadece Gerçekler Sayfası	110
Şekil 40: Halkın Facebook Paylaşımları	111
Şekil 41: Halkın Facebook Paylaşımları	112
Şekil 42: Siyasi Partilerin WhatsApp grup yazışmaları- Ak Parti	113
Şekil 43: 15 Temmuz Darbe Girişiminde Darbeci Askerlerin WhatsApp Yazışmaları.....	115
Şekil 44: FETÖ Terör Örgütünün WhatsApp grubu yazışması	115
Şekil 45: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Twitter Paylaşımı	118
Şekil 46: Cumhurbaşkanlığı Twitter Hesabından yapılan açıklama	118
Şekil 47: İnstagram #15 Temmuz Etiketi.....	123
Şekil 48: İnstagram #darbeyehayır etiketi.....	123
Şekil 49: İnstagram #15 Temmuz2016 Etiketi.....	124
Şekil 50: İnstagram #meydanlardayız Etiketi	124
Şekil 51: Demokrasi ve Şehitler Mitingi.....	125
Şekil 52: Yeni Kapı Mitingi rakamsal veriler	126
Şekil 53: Demokrasi ve Şehitler Mitingi	127
Şekil 54: Dış Basında 15 Temmuz Darbe Girişimi, CNBC	130
Şekil 55: Dış Basındaki Yansımalar, Mirror Haber Sitesi Yayını	131
Şekil 56: Dış Basında 15 Temmuz Darbe Girişimi, FP	132

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
drl.	: Derleyen
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
hızl.	: Hazırlayan
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
No.	: Numara
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
S.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TV	: Televizyon
WWW	: World Wide Web
vb.	: ve benzeri

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

GENEL BİLGİLER	i
ÖZET	i
ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM MEDYA VE DEMOKRASİ

1. MEDYA VE DEMOKRASİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE ...	6
1.1. Medya Üzerine	6
1.2. Medyanın Gelişim Tarihi	9
1.3. Medyanın İşlevleri.....	13
1.4. Medyanın Gücü	16
1.5. Medyaya Eleştirel Bakış.....	18
1.6. Demokrasi Üzerine	24
1.7. Demokratik Sürecin Kriterleri.....	27
1.8. Demokrasinin Teminatı Olarak Medya	28
1.9. Medya ve Demokrasinin Öznesi: Kamuoyu.....	31
1.10. Medya ve Kamuoyu Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar	32
1.10.1. Suskunluk Sarmalı Yaklaşımı.....	32
1.10.2. Gündem Belirleme Yaklaşımı.....	33
1.10.3. Uyarıcı Tepki Modeli.....	35
1.11. Yeni Medya ve Demokrasi	36

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE DARBELER VE MEDYA

2. Darbe Kavramı	41
2.1.1. Medyanın 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nde Aldığı Rol	43
2.1.2. 12 Mart 1971 Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi	49
2.1.3. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nde Medyanın Rolü ve Etkisi.....	53
2.1.4. 28 Şubat 1997 Askeri Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi	57
2.1.5. 27 Nisan 2007 E-Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi	60
2.2. Türkiye'de Askeri Darbelere Karşı Medyanın Tavrı.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

A) GELENEKSEL MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ	65
1.15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Televizyon Kanallarının Tutumu..	65
1.1. A HABER	65
1.2. TRT 1	66
1.3. CNN TÜRK.....	69
1.4. NTV	72
2. 15 Temmuz Darbe Girişiminin Yazılı Basına Yansıması	73
2.1 Gazete Manşetleri	75
2.1.1 Sabah Gazetesi.....	75
2.1.2 Hürriyet Gazetesi	77
2.1.3. Yeni Şafak Gazetesi.....	79
2.1.4 Cumhuriyet Gazetesi	81
2.1.5 Haber Türk Gazetesi	83
2.1.6 Milliyet Gazetesi.....	85

2.1.7. Star Gazetesi	87
2.1.8. Sözcü Gazetesi.....	89
2.2 Dergiler	91
2.2.1. İtibar Dergisi.....	91
2.2.2. Derin Tarih	92
2.2.3. Cins Dergi.....	93
2.2.4. Nihayet Dergi	95
2.2.5. OT Dergi.....	96
3. Radyo	97
3.1 TRT Radyo.....	98
4. YENİ MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ.....	99
1. Darbelerin Önlenmesinde Sosyal Medyanın Gücü.....	99
1.1 Facebook	106
1.2 WhatsApp	113
1.3 Twitter.....	116
1.4 Instagram.....	122
2. Yeni Kapı Mitingi ve Medyaya Yansıması.....	125
5. ULUSLARARASI MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ .	130
SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA	140

GİRİŞ

Ülkemiz siyasi tarihinde darbe ve muhtıralar sebebiyle demokrasimiz birçok kez sekteye uğramıştır. Yaklaşık olarak her on yılda bir gerçekleşen askeri müdahaleler toplumsal, siyasal, ekonomik ve hukuki alanlarda milletimizi olumsuz etkilemiştir. Siyasi tarihimize bakıldığında 27 Mayıs 1960 tarihinde ilk darbe gerçekleşmiş, 12 Mart 1971 tarihinde ise hükümete karşı muhtıra verilmiştir. Henüz darbe ve muhtıranın etkisini atlatamayan ülkemiz, 12 Eylül 1980 tarihinde tekrar darbeye maruz kalmış ve bunu 28 Şubat 1997 tarihinde postmodern darbe takip etmiştir. Son olarak, 27 Nisan 2007 tarihinde hükümete karşı Genelkurmay Başkanlığı'nın web sitesinden e-muhtıra olarak adlandırılan bildiri yayınlanmıştır. Sebebi her ne olursa olsun, darbeler ve muhtıralar demokrasiye engel olmuş ve ülkemize büyük tahribatlar vermiştir.

Demokrasimizin işlerliği ve kurumsallaşması bakımından medyanın darbeler karşısındaki tutumu önemlidir. Askeri müdahalelerin gerçekleşmesi için silah gücü birinci güç olarak karşımıza çıksa da, medya darbelerin gerçekleşmesi için ikinci önemli güç olma özelliği taşımaktadır. Şüphesiz dönemin siyasi otoritelerinin basına yönelik kısıtlamalarının da, medyanın bu tavrında etkili olduğu söylenebilir. 2016 yılına gelindiğinde ülkemizde artık askeri müdahalelerin sonunun geldiği düşünülürken, tarih 15 Temmuz 2016'yı gösterdiğinde, askeriyede örgütlenen FETÖ terör örgütü tarafından hükümete karşı bir kez daha darbe girişimi ile karşı karşıya kalınmıştır.

15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında 250 kişi hayatını kaybetmiş ve o gece yaşananlar toplumsal hafızaya eşine rastlanmamış büyük bir travma olarak kaydedilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Genelkurmay Başkanlığı, Gölbaşı Havacılık Dairesi, Gölbaşı Özel Hareket Daire Başkanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğü, Türksat Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme A.Ş (TÜRKSAT) bombalanmış, F-16 lar Ankara'nın üzerinden alçak uçuş yapmış, helikopterlerden rastgele atılan mermilerle insanlar öldürülmüştür. Darbecilerin iletişim akışını kontrol etmek amacıyla ilk hedefleri medya organları olmuştur. Darbenin yapılabilmesi ve kamuoyu desteği için medya olmazsa olmazdır. Cuntacı askerler TRT'yi işgal etmiş, spiker Tijen Kardeş'tan zorla

sözde ihtilal bildirisini okumasını istemiştir. Aynı gece, CNN Türk yayını kesilmiştir. Demokrasi tarihimizde kara leke olarak bilinen darbe ve muhtıralardan farklı olarak 15 Temmuz darbe kalkışmasında, milletimiz ve medya siyasi görüşü fark etmeksizin topyekün darbeye karşı durmuştur. 15 Temmuz darbe girişiminin önlenmesi, ülkemizin kaderi açısından çok büyük önem ifade etmektedir. 15 Temmuz gecesi medyanın tavrı darbe girişiminin seyri açısından bir o kadar önem taşımaktadır. Cumhuriyet tarihimiz boyunca, ülkemizde kalıcı hasarlar bırakan darbelerin ardından, 15 Temmuz gecesi yaşanan darbe girişimine karşı 7 den 70 e toplumun her kesiminden insanın demokrasiyi savunuşunu göstermek bakımından da önemlidir.

Bu çalışma ile 15 Temmuz 2016 da ülkemizde meydana gelen darbe girişimi sırasında, medyanın bu kalkışmaya karşı nasıl bir tavır içerisinde olduğunu ve konuyu nasıl ele aldığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında ilk bölümde, medya ve demokrasi kavramlarına bir çerçeve çizilerek, bu bölümde medyanın gelişim tarihi, medyanın işlevleri, medyanın gücü, medyaya eleştirel bakışlar, demokratik sürecin kriterleri, kamuoyu ve suskunluk sarmalı, gündem belirleme ve uyaran tepki modeli kuramsal yaklaşımları ele alınmıştır.

İkinci bölümde, darbe kavramı ve ülkemizde daha önce gerçekleşen 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 postmodern darbesi ve son olarak 27 Nisan 2007 tarihlerinde yaşanan askeri müdahaleler, siyasi ve askeri boyutuna girilmeden ele alınarak, medyanın bu müdahaleler sırasında aldığı tavır konu edilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise 15 Temmuz darbe girişiminin geleneksel ve yeni medyada nasıl ele alındığını ortaya koymak bakımından medya organlarından gazeteler, dergiler, radyo, TV kanalları ve sosyal medya araçları incelenmiştir. Çalışma kapsamında tüm gazetelerin incelenmesi mümkün olmadığından, siyasi anlamda Türkiye basınının genel özelliğini ortaya koyabilecek, farklı ideolojileri yansıtan gazeteler arasından 8 gazete seçilmiş ve söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu bağlamda, ele alınan Sabah Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Haber

Türk Gazetesi Milliyet Gazetesi, Star Gazetesi ve son olarak Sözcü Gazetesi 16-17-18 Temmuz 2016 tarihleri olmak üzere 3 günlük manşet haberleri ile sınırlandırılmıştır. İç sayfalar ve köşe yazıları çalışmaya dahil edilmemiştir.

Televizyon kanalları 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sırasında Cumhurbaşkanının konuşması, sözde bildirinin okunması ve Başbakanın konuşmalarının ilk kez yayınlandığı, bu dönemde en çok izlenen TV kanallarından A Haber, CNN Türk, NTV ve TRT 1 ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada kültür, edebiyat, sanat, tarih, fikriyat, mizah dergilerinden İtibar, Nihayet, OT, Derin Tarih, Cins dergilerinin 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından yayınlanan sayıları incelenmiştir. Sosyal Medya araçlarından ülkemizde en fazla kullanılan araçlar olması sebebiyle, Facebook, Twitter, WhatsApp ve Instagram incelenmiş, darbe girişiminin yaşandığı gece yapılan paylaşımlar grafiklerle belirtilmiştir. Ayrıca, 15 Temmuz darbe girişimine karşı toplumsal birlik ve beraberliği ve Türk halkının demokrasiye verdiği desteği sembolize eden 5 milyonu aşkın kişinin katılımıyla gerçekleşen Yenikapı Mitinginin medyaya nasıl yansıdığı da son bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak, uluslararası medyada 15 Temmuz'un nasıl görüldüğüne kısaca yer verilmiştir.

Çalışmanın yöntemini Van Dijk'in söylem analizi oluşturmaktadır. Teun Van Dijk'e göre medyanın yayınladığı metin, görüntü ve fotoğraflar üzerinden toplumsal yaklaşımları ortaya çıkmaktadır. Medyanın önyargılı veya ırkçı tutumu, metin veya görseller üzerinden okunabilmektedir. Söylem analizi makro ve mikro yapı olarak 2 temel şekilde ele alınmaktadır. Sentaktik çözümlene, bölgesel uyum, sözcükler, sesler, cümle yapıları ve cümle kurguları haber retorisi gibi temel başlıklar mikro yapı olarak ele alınırken, daha çok metnin tematik olan başlık, haber girişi, spot durumu ve şematik olan durum ve yorum yapısı, anlamsal boyutu makro yapı olarak yorumlanmaktadır.¹

Çalışma kapsamında incelenen gazete, dergi, televizyon ve sosyal medya paylaşımlarına internet sitelerinden ulaşılmıştır. Veriler bilgisayara kaydedilerek incelenmiştir. İncelemelerde herhangi bir sıra gözetilmemiştir.

¹ Ömer Özer, **Haber, Söylem, İdeoloji**. (1. Basım), Konya: Literatürk Yay., 2011, s.85.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYA VE DEMOKRASİ

1. MEDYA VE DEMOKRASİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Medya Üzerine

İletişim çağı olarak nitelendirilen 21. yüzyılda medya kavramı daha çok gazete, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarını ifade etmektedir. Kitleler üzerindeki etkinliğini her dönem artırarak devam ettiren medya, tarih boyunca gelişmeye, her geçen gün yeni araçlarla karşımıza çıkmaya devam etmektedir. Dolayısıyla gelişen teknoloji ile birlikte medyaya yüklenen anlamlarda farklılaşmaktadır.

Medya kavramı, Türk Dil Kurumu'nun internet sitesinde “*İletişim ortamı*”, “*İletişim araçları*” olarak tanımlanmaktadır.²

Maigret'e göre Latince “ortada bulunan” anlamında kullanılan medias, medya sözcüğü, alıcı ve verici arasında önemli bir etkileşim özelliği olmayan bireylerarası iletişimden farklı biçimde, uzaktan ilişki kurmaya gönderme yapan bir kavramdır. Medya sözcüğü latin kökenli olup, Fransızca'da çoğul olarak medias olarak yazılmaktadır. İngilizce'de ise tekil olarak ‘medium’ kullanılırken, çoğul olarak ‘media’ ile ifade edilmektedir. İngilizce ‘mass media’ deyiimi Fransızca'dan alınmıştır. Bu sözcük, medyanın teknolojik boyutunu düşündürmek için kullanılmaktadır. İletişim teknikleri olarak basın, sinema, televizyon vb. araçlar ve bunları hazırlayan endüstrileri belirtmektedir.³

Kitle iletişim araçları, İngilizce'de “mass media” olarak adlandırılmakta olup dilimizde de bu anlamıyla kullanılmaktadır. Medya kelimesi medyumun çoğulu olarak araçlar anlamına gelmektedir. Medyum kelimesi toplum tarafından bilenen bir

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEDYA (14.02.2019)

³ Eric Maigret, **Medya ve İletişim Sosyolojisi**, Halime Yücel (çev.), 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s.41.

kavramdır. Kabile çağlarında toplumsal anlamda önemli yere sahip büyücü, şaman gibi insanlar kendilerini medyum olarak adlandırmaktadır. Yunan'daki Delphi Tapınağı'nın kahinleri de medyumlar, yani biliciler olarak bilinir, insanlar farklı yerlerden buraya gelerek geleceği öğrenmek için bu kahinlerle görüşürlerdi.⁴ Bir anlamda medya, bu kahinliği yapmaktadır. Yani toplumun bilemeyeceği, görmediği hatta göremeyeceği bilgileri kitleyle paylaşmaktadır.

Medyayı, toplumsal olaylar hakkında kitlelere haber veren, toplumun bilgilenmesini, eğitilmesini ve toplumsal sorunlar hakkında tartışma ortamları sağlayan, gazete, dergi, TV, radyo, internet gibi araçlar bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Kitle iletişim araçları dediğimizde popüler araç olan televizyondan başlayarak, radyo, gazete, kitap, afiş, bildiri vb. kitle ile bağ kurmaya yarayan ortamlar ilk aklımıza gelenlerdir. Bu araçların kitle iletişim aracı olarak adlandırılmasında etken, bir yerden, bir merkezden çıkmış ve mesajlarını kimi özellikleri ile homojen olduğu varsayılan hedef kitleye iletmeleridir. Hedef kitle, özel bir müşteri kesimi, özel bir talep etrafında toplanmış olabileceği gibi kültürleri aşkın en temel insani nitelikleri itibariyle ortak bütün insanlar da olabilir.⁵

Medya, yaygınlığı ve kolay ulaşılabilir olması gibi sebeplerle toplum tarafından ucuz, kolay ve düzenli bilgi edinilen bir araç olarak görülmektedir. Bu bakımdan medya aracılığı ile aktarılan bilgilerin doğruluğu ve yansızlığı çok büyük öneme sahiptir. Kitle İletişim araçlarının işleyişi sahiplik yapısı ile yakından ilgilidir. Bu yapının mülkiyet sahiplerine göre işleyişi belirlenmektedir. Bir endüstri haline gelen medya, kendi normlarını, yayın politikalarını geliştirerek önemli bir güç kaynağı ve toplumu kontrol aracı olarak kullanılabilir.

Medya, toplumu biçimlendiren, bilgi ve içeriğin yeniden oluşturulması ve farklılaşmasını sağlayan önemli bir iletişim aracıdır. Bu araçlar kişilerin birbirleriyle ve kendileriyle iletişimini sağlamaktadır. Geertz'in belirttiği gibi, "*insan, kendisini ören anlamlı bağlar içinde varlığını sürdüren bir hayvansa*", *iletişim medyası bu durumda*

⁴ M. Naci Bostancı, **Siyaset ve Medya Alacakaranlığın İki Atlısı**, İstanbul: Özgür Yayınları, 2011, s.120.

⁵ Bostancı, s.117

modern dünyada çevrilen tekerleklerdir. İnsanoğlu bu medyayı kullanarak kendisi için anlamlı ağlar üretmektedir.⁶

Mattelart, *Bilgi Toplumunun Tarihi* kitabında Condorcet ve Lewis Mumford 1950 li yıllarda dile getirdiği “*her iletişim aracı yeni bir uygarlığın taşıyıcısıdır*” ifadesinden hareketle toplumların iletişim araçları ile biçimlendiğine değinmektedir.⁷

Oskay, günümüz toplumlarında iletişim olgusunu açıklarken, mesajı gönderen ve mesajı alıcının aralarındaki mesafenin uzak olduğunu ve değişik yerlerde üretimde bulduklarından bahsetmektedir. Dolayısıyla Bilinç Endüstrisi kitlesele okuyucu ve izleyicisiyle farklı konumda ve uzaklıkta üretim yapmaktadır. Kodlanan mesajların “başat kültür” içinde algılanmasına bağlı olarak iletişim süreci oluşur. Bu “başat kültür” kişilerin farklı tabakalardaki insanların gündelik eylem ve edimleriyle düzenlenen kültür alanıdır. Okullardaki eğitim, gazete, radyo ve TV’lerdeki programlar olayları ve dünyayı bu başat kültüre göre tasvir etmekte ve yorumlamaktadır. Yani *gönderimci* ve *alımcı* taraf eşit değildir. Alımcı taraf bağımlı konumundadır, özgür değildir. Bağımlı konumundaki insanlar aldıkları mesajı kendi alt kültüründe değil egemenlik ilişkilerini taşıyan başat kültür içerisinde açıklamaktadır. Özetle, gerçek anlamda eşit, özgür ve bilinçli gerçekleşebilecek “iletişim” yerine “buyruk verme/güdümlleme” ve “buyruk alma/uyumlama” söz konusu olmaktadır. Böyle bir iletişim sürecinde mesajı gönderene ve mesaja karşı bir eleştirel tutum söz konusu olmayacaktır. Özellikle günümüz toplumlarında kitle iletişimi Hannah Arendt’in de belirttiği gibi “*kapatılmış, engellenmiş*” iletişim yöntemidir. Bu iletişim yöntemi sınırlıdır. Gerçeği kapatıcı olan bu iletişim açık ve eğitici bir özelliğe sahip değildir. Habermas’ın deyimiyle bu iletişimin “kendisi bir egemenlik oluşturma ve sürdürme sürecidir”⁸.

Medya bulunduğu ülkede sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal içeriği değiştirmektedir. Bu bakımdan tarih medyanın etrafında tekrar biçimlenmektedir. Değişik frekanslarla, kurumlaşan medya genel itibariyle gözlemlendiği dönemin

⁶ J. B. Thompson, *Medya ve Modernite*, Serdar Öztürk (çev.), İstanbul: Kırmızı, 2008, s.26.

⁷ Armand Mattelart, *Bilgi Toplumunun Tarihi*, Halime Yücel Altınel (çev.), 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, s.53.

⁸ Ünsal Oskay, “Yıkanmak İstemeyen Çocuklar” Olalım, İstanbul: YKY.,1998, s14-16

özelliklerini bizlere yansıtmaktadır.⁹ Kısacası sistem değıştikçe medyanın yeniden biçimlenmekte olduğu fark edilmektedir.

1.2. Medyanın Gelişim Tarihi

Medya tarihi bir çok konu ile ilgili büyük bir tarihi süreci kapsamaktadır. Toplumlar da bireyler gibi dışarıdan ve içeriden nasıl görüldüğü konusunu önemsemiş ve görüntüye göre kendisinde değışiklikler yapmak üzere emek harcamışlardır. Medya birçok araştırma alanıyla alakalı konuları içerisine almaktadır. Bireylerin kamu veya özel olmak üzere gerçekleştirdiği tüm alanlardaki etkinlikleri bu kapsamda değerlendirilebilmektedir. Düşünce biçimlerinin gelişimi, siyasal yaşam, ekonomik faaliyetler, toplumsal dengeler ve teknolojinin gelişimi bunlar arasında sıralanabilir.¹⁰

18.yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte iletişim araçlarının bulunuşu gündeme gelmiştir. Bir bakıma zenginleşen toplumlar daha rahat yaşamanın yollarını aramış ve üretici güçlerini geliştirerek yeni icatlar ortaya çıkarmıştır. İletişim araçlarının bulunması ve gelişmesinin temelinde elektriğin bulunuşu vardır. Elektriğin bulunuşunun ardından çeşitli iletişim araçları geliştirilmiştir. İlk olarak, 1837 yılında elektrikli telgraf makinasının yapımı gerçekleşmiştir.

Toplumların yönetimi açısından iletişime bakıldığında, kitle iletişimi esasında çok eski tarihlerde gerçekleşen çeşitli toplumsal olay ve konulara bakıldığında belli bir fikir vermektedir. Örneğin savaşlar veya çeşitli törenler kitlesel olarak toplumun tutumlarını değıştiren yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde geleneksel ve yeni medya ortamları kitle iletişim araçları olarak anlaşılmaktadır. Çoğu araştırmacı Gutenberg'in icadıyla birlikte gelişen matbaanın kullanılmasını modern anlamda kitle iletişiminin başlangıcı olarak kabul etmektedir. Harold D. Lasswell'in 1940'ların başında siyasal erk ve propaganda üzerine yapmış olduğu çalışmalarda ilk kez kullandığı, kitle iletişimi ile tek ve aynı olan bir içeriğin, mesajın, toplumun büyük bir kısmına iletilmesi

⁹ Judith Lazar, **İletişimi Anlamak**, Cengiz Anık (çev.), Ankara: Vadi Yayınları, 2001, s.62

¹⁰ Jean-Noel Jeanneney, **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, Esra Atuk (çev.), İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2006, s.7.

ve bu gaye doğrultusunda kullanılacak olan teknik araçlar kastedilmektedir.¹² Bunu gazete, radyo veya televizyon gibi bir araç ile dolayımlanan iletişim biçimi olarak anlayabiliriz.

İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, Öteki Kuram isimli yayınladıkları kitapta kitle iletişim tarihinin birçok gelişmeleri kapsadığını söylemişlerdir. Bu gelişmeleri; 1) *kitle iletişimini sağlayan araç ve gereçlerin üretilmesi ve geliştirilmesi*, 2) *bu araçlar üzerindeki mülkiyet hakları ve kullanımla ilgili yasal düzenlemeler*, 3) *araçları kullanan örgütlenmeler*, 4) *ürün üretimi* ve 5) *profesyonellik (mesleki pratiklerle)* olarak sıralamaktadır.¹³

Teknolojik gelişmeler kitle iletişimini beraberinde getirmiştir. Teknolojik gelişmeler kendinden önceki gelişimin varlığına bağlı olarak birbirinin üzerine inşa edilerek günümüzdeki halini almıştır.

Toplumlar iletişimsiz düşünülemez. İnsanın olduğu yerde iletişim bir zorunluluktur. İşte insan bu zorunluluğun gereği olarak tarih boyunca çeşitli şekillerde iletişime geçmiştir. İnsanlık tarihine bakıldığında milattan önce 90 ile 40 bin yıllarında insanların konuşmayı geliştirdikleri ve ardından 35,000 yıl kadar önce konuşmaya başladıkları tahmin edilmektedir. Bu dönemde insanlar arasında iletişimin sözlü gelenek aracılığı ile yapıldığı görülmektedir. M.Ö 30.000'lerde ise insanlar mağara resimlerinde görsel olarak çizgi ve resimleri kullanmışlardır. Yazı ilk defa Sümerler'de (3500) kil tabletler üzerine çivi yazı ile başlamıştır.¹⁴ Böylece söz sembollerle kayıt altına alınmaya başlamıştır. Aynı dönemlerde Mısırda ve Mezopotamya'daki insanlar ise resim çizerek, hiyerogliflerle kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır. Ardından Fenikelilerin günümüzdeki alfabenin temeli olan sembollerle yazı yazmayı geliştirdiğine tarih tanıklık etmektedir.

Yazı ve matbaa ile başlayan gelişim, 19.yüzyılda basının temel iletişim aracı olması ile sürmüştür. Batı'da, ilk kitap 1473'te Lyon'da yayınlanır ve ardından basılı

¹² İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **İletişim ve Toplum**, Ankara: Bilgi Yayınları, 1990, s. 288.

¹³ Korkmaz Alemdar, İrfan Erdoğan, **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, 2.baskı, Ankara: Erk Yayınevi, 2005, s.18.

¹⁴ Alemdar, Erdoğan, s.19.

haberler ortaya çıkmaya başlar. Fransa’da yayınlanan “occasionnel”ler (ara sıra yayınlanan, süresiz gazeteler) 8-16 sayfa arasında fasiküllerden oluşuyordu. Bunlar el ilan ile gazete arasında küçük boyutlardan oluşuyordu. Bunlar genel haberleri kapsıyordu. “Occasionnel”ler İtalya’da bozuk para anlamına gelen gazzette olarak isimlendiriliyordu. Daha sonra Fransa’da “canard”lar ortaya çıkmıştı. Ve oldukça popülerdi. “Canard”lar gerçek veya uydurma haberleri kitleye sunmak için kullanılıyordu. Sel felaketleri, depremler, cinayet haberleri gibi haberler “canard” larla kitlelere ulaştırılıyordu. Hatta bu dönemlerde “canard” deyimini yalan haberi anlatmak için kullanılmaya başlanmıştı. Basının temel yönü olarak belirlenen *genel haberler; “occasionnel”ler, cemiyet haberleri; “canard”lar, kamu işleri üzerine ağırlığını koyan fikir basını, yergi gazeteleri, duvar ilanları ve diğer magazin gazeteleri* şeklinde 18. yüzyıl sonuna hatta 19 yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.¹⁵

İlk telgraf, 1794 yılında Paris ve Lille kentleri arasında, İlk fotoğraf 1826’da Fransız Joseph Nicephore Niepce tarafından, sözün iletimini sağlayan telefon ise ilk kez 1876 yılında Alexandre Graham Bell tarafından icat edilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ilk defa kablolu olarak yapılan radyo yayını Macaristan’da yapılmıştır. Ardından gerçek manada yayın hayatı ABD’de başlamıştır. Ülkemizde ise ilk radyo yayını 1927 yılında Ankara ve İstanbul’da yapılmıştır. İlk televizyon yayını ise 1936 yılında İngiltere’de yapılmıştır. Teknolojik gelişmelerin şüphesiz en önemlisi olan bilgisayar ise 1946 yılında elektronik hesap makinası ve benzeri araçlar olarak ortaya çıkmıştır.¹⁶

Castells, Ağ Toplumunun Yükselişi isimli kitabında internetin, “1960’larda, ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu’ndaki (efsanevi DARPA: US Defence Department Advanced Research Projects Agency) teknoloji savaşçılarının bir nükleer savaşta Sovyet zaferini ya da Amerikan iletişim ağlarının çökertilmesini önlemeye yönelik cüretkar bir planla” doğduğunu ifade etmektedir. İstenilen düşman gücüne karşı arazinin bilgisini kolayca öğrenmek hareket kabiliyeti geliştirmektir. *Gerilla güçlerinin çok geniş bir araziye yayılmasını öngören bu sistem Maocu taktiklerin*

¹⁵ Jeanneney, s.25.

¹⁶ E. Özgür Gönenç, **İletişimin Tarihsel Süreci**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, Sayı:28, 2007, s.95-101.

elektronik bir dengiydi. Neticede istenilen sonuca ulaşılmıştı. Herhangi bir merkezden kontrol edilemeyen, birbirlerine herhangi bir engel olmadan bağlanabilen bir ağ mimarisine ulaşılmıştı. Geldiğimiz noktada ABD Savunma Bakanlığı tarafından savaşta stratejik kolaylık sağlamak amacıyla kurulan ARPANET' in kişilerin ve grupların kullandığı “binlerce bilgisayar ağının küresel, yatay iletişimin temelini oluşturmakta” olduğunu görmekteyiz. 1996’da internet kullanıcı sayısı 20 milyonken, 2000’de 300 milyonu aşmış, 2017 de ise bu rakam 3 milyar 540 milyonu¹⁷ aşmıştır ve her geçen saniye de hızla artmaya devam etmektedir.¹⁸

Gelişen teknolojilerle beraber 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren 1990 lı yıllarda haberciler yaşanan savaşları canlı yayınlar yaparak topluma aktarma imkanı bulmuşlardır. İnsanoğlunun yaşamındaki değişim kaçınılmazdır. Gelişen teknolojiyle birlikte eski çağlardaki habercilik anlayışı değişmiştir. Kitle iletişim teknolojileri geçmişte de önemli bir yere sahip iken artık 1980’li yıllarda gelişen teknolojiyle birlikte daha da önemli hale gelmiştir.¹⁹

Teknolojik araçlar ilk başta savaş gereksinimlerini karşılamak için üretilmiş ve geliştirilmiştir. Devlet kontrolünde geliştirilen kitle iletişim araçları olarak adlandırılan TV, radyo, internet vb. araçların ilk etapta ordu ve devletin kullanımı ile sınırlandırıldığı bilinmektedir. Erdoğan ve Alemdar bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir:

“Avrupa ve Türkiye gibi ülkelerde devletin mülkiyeti veya sıkı kontrolü altında kullanım, örgütlenme ve gelişmeler olmuştur. Amerika ve benzeri ülkelerde ise özel teşebbüsle Pentagon'un işbirliğinde yürütülmüş ve zamanı geldiğinde, kitle iletişimi üretimi amacıyla araçların kullanımı değil, fakat araçları kullanan dev örgütlü yapıların ürünleri özel kullanıma açılmıştır. Kitle iletişiminin istisnasız her aracı ya devletin doğrudan ideolojik propaganda

¹⁷ <http://www.worldometers.info/tr/> 09.01.2017, saat:02.03

¹⁸ Manuel Castells, **Enformasyon Çağı: Ekonomi» Toplum ve Kültür CİLT 1 AĞ Toplumunun Yükselişi**, Ebru Kılıç (çev.), 2.Baskı, İstanbul, Bilgi Yayınları, 2008, s.7-8.

¹⁹ Ümit Atabek, **İletişim Teknolojileri ve İnternet: Eleştirel Bir Perspektif**, Ankara: Telekomünikasyon Dergisi, Sayı:1, 1996, s. 67-68.

*aygıtı ya da özel teşebbüsün mal ve bilinç yönetimi satışından kar sağladığı ticari ve ideolojik aygıt olmuştur*²⁰.

Modernite ile var olan medya, yönetici güç üzerinde pay sahibi olmak isterken, siyasal güçler **de** halkın rızasını organize etmek amacıyla medyaya aktif görevler yüklemiştir. Bu açıdan medyanın bir taraftan bilinç endüstrisi kapsamında; halkın rızasını inşa etmek meşuriyetini tanımlama aracı diğer taraftansa Gramsci'nin de hegemonya kavramından hareketle siyasal ve kültürel pratikler üzerinde yürütülen mücadelede alt sınıflar, çevredekiler seslerini duyurma isteklerini kamusal alana iletme amacıyla medyadan faydalanmaktadır.²¹

1.3. Medyanın İşlevleri

Kitle iletişim araçları toplum üzerinde önemli etki ve işlevlere sahiptir. UNESCO'nun "MacBride Raporu"nda kitle iletişiminin sekiz işlevinden bahsedilmektedir. Bu işlevler şu şekilde sıralanmaktadır: "1. Haber ve bilgi sağlama işlevi, 2. Toplumsallaştırma işlevi, 3. Güdüleme işlevi, 4. Tartışma ortamı hazırlama işlevi, 5. Eğitim işlevi, 6. Kültürün gelişmesine katkı işlevi, 7. Eğlendirme işlevi, 8. Bütünleştirme işlevi"²². Bu işlevlerden "haber ve bilgi sağlama" ve "tartışma ortamı hazırlama" işlevleri, kitle iletişim araçlarının yani medyanın, demokratik sistemlerdeki önemini temel sebebini oluşturmaktadır.

"Bireylerin toplumsal hayatın bir parçası haline gelmesi yani toplumsallaşması, toplumsal amaçlar için motive edilmesi ve toplumsal değerlerin belirginleşmesi" medya organlarının en önemli görevidir. Bunun yanı sıra medya eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda topluma katkı sağlayan bir araç özelliği taşımaktadır. Yaşamımızın bir parçası haline gelen medya, küreselleşmeyle beraber siyasal ve ekonomik alanlarda da toplumu etkilemektedir.²³

²⁰ Alemdar, Erdoğan, s.24.

²¹ Naci Bostancı, **Siyaset, Medya ve Ötesi**, Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.167.

²² A. Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara: Teori Yayınları, 1985, s. 15-16.

²³ Özkan Abdullah, **Küreselleşme Sürecinde Medya ve Siyaset: "Medya Gücü" mü, "Gücün Medyası" mı?** Makalesi, <http://www.siyasaliletisim.org/ariv/makale/679-kureselleme-suerecinde-medya-ve-siyaset-medya-guecuemue-guecuen-medyasm.html>, 04.01.2017

Günümüzde kitle iletişim araçlarını kullanmayan toplum yoktur. Medya iktidarda bulunan hükümet ve vatandaşlar arasında, siyasiler ve seçmenler arasında bir bağlantı aracı olarak görülmektedir. Medya demokrasinin sağlanması bakımından çeşitli işlevlere sahiptir. Bunlardan ilki siyasi konular, siyasi kararlar hakkında vatandaşları bilgilendirme işlevi olan enformasyon işlevidir. İkincisi ise tam tersi yönde halkın sorunlarını hükümet veya siyasilere bildirme anlamı taşıyan ifade işlevidir. Burada enformasyon halktan hükümete doğru iletilmektedir. Üçüncü son işlevi ise eleştirel işlevdir. Buna göre medya siyasi analizlerini toplumla paylaşmanın yanı sıra hükümetlerin politik ve siyasi tavırlarını eleştirmektedir.²⁴

Katz, Gurevitch ve Haas kitle iletişim araçlarını bireylerin başkalarıyla birleştirme veya birleştirmeme için kullandıklarını söyleyerek kitlesel medyanın sosyal ve psikolojik işlevleri üzerine otuz beş gereksinimi listeleyip bunları beş kategoriye yerleştirmişlerdir.

Bu kategoriler şunlardır:

- *Bilişsel gereksinimler (bilgi kazanma ve anlama);*
- *Duyusal gereksinimler (duyusal, haz verici, estetik deneyimler);*
- *Kişisel bütünleştirici gereksinimler (inanılabilirlik, güvenilirlik, istikrar ve statüyü güçlendirme);*
- *Sosyal bütünleşme gereksinimleri (Aile, arkadaşlar ve benzeri ile bağlantıları güçlendirme);*
- *Gerginlikten kurtulma gereksinimleri (Kaçış, kurtuluş ve oyalanma, eğlence)²⁵.*

Bireyler gereksinimlerini gidermek için birçok araçtan yararlanırlar ve bu araçlardan bazıları da kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları yoluyla bireyler ihtiyaçlarını giderir, bilgi kazanır ve gerginliklerden kurtulur.

Gurevitch ve Blumler medyanın siyasal sistem için bazı işlev ve hizmetleri yerine getirmesi gerekliliğinden bahsederek bunları şu şekilde sıralamaktadırlar:

²⁴ Jan Van, Cuilenburg, **Medya ve Demokrasi, Televizyon Haberciliğinde Etik** (içinde), Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010, s.103.

²⁵ Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Ankara: My Yayınları, 1997, s.188.

1. *Toplumsal ve siyasal çevrenin gözetimi, yurttaşların refahını olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyecek gelişmelerin haber verilmesi,*
2. *Anlamli gündem-koyma, günün önemli sorunlarını, bu sorunları gündeme getiren ve çözebilecek olan güçleri de içerecek biçimde saptama,*
3. *Siyasetçilerin ve diğer baskı ve çıkar gruplarının sözcülerinin anlaşılır ve aydınlatıcı görüşlerini aktarmaları için bir platform görevi görme,*
4. *Hem çeşitli görüş açıları arasında hem de iktidarı şimdi ve gelecekte ellerinde bulunduranlarla kitleler arasında diyalog sağlama,*
5. *Resmi görevlilerin ellerindeki gücü nasıl kullandıklarına ilişkin hesap vermeleri için mekanizmalar sağlama,*
6. *Yurttaşları siyasal süreçleri yalnızca izlemek ve hakkında konuşmaktan çok, öğrenmeleri, tercih yapmaları ve katılmaları için teşvik etme,*
7. *Medya dışındaki güçlerin, kendi bağımsızlıklarını, dürüstlüklerini ve izleyicilere hizmet etme yeteneklerini yok etme çabalarına ilkeli biçimde karşı koyma,*
8. *İzleyicileri, kendi siyasal çevrelerini anlamlandırabilen ve potansiyel olarak duyarlı davranan kişiler olarak görme ve onlara saygı gösterme* ²⁶.

Demokratik toplumlarda basın siyasi arenada da demokrasinin işlevsel olması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Çoban, kitle iletişim araçlarının önemli işlevlerini şu şekilde ifade etmektedir: “‘Öteki’ ne yönelik toplumsal önyargıların, söylemsel şiddetin belirlenmesinin ve vurgulanmasında medya etkin olarak görev alır. Toplumsal sorunların ve özellikle de toplumsal kimliklere ilişkin sorunların yoğunlaştığı devletlerde, iktidar Anaakım medyayı etkin bir biçimde kullanarak toplumsal grupların önyargıları daha da keskinleştirerek, şiddetin söylemden eyleme geçmesine neden olabilmekte ve toplumların bir arada barış içerisinde yaşamlarını olanaksızlaştırdığı görülmektedir.” Toplumda barış ortamının sağlanmasında da büyük önem arz eden medya, yalnız bu “özgürlükçü toplum” düşüncesi

²⁶ Michael Gurevitch, Jay G., Blumler, Siyasal İletişim Sistemleri ve Demokratik Değerler, İrvan Süleyman (drl.), **Medya, Kültür, Siyaset**, Ankara: Alp Yayınları, 2002, s.265.

ile gerçekleşebilir. Özgürlükçü toplum yapısı ise “öteki”ne yönelik önyargılardan kurtulan bir toplum yapısı ile mümkündür.²⁷

Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına göre bireyler pasif durumdan çıkarak seçimleri olan, kendi etkilerini kendileri arayan, amaçları doğrultusunda tercihler yapan aktif izleyici rolüne bürünmüştür. Bu yaklaşıma göre bireylerin toplumsal ve bireysel gereksinimleri vardır ve bu gereksinimleri gidermek için kitle iletişim araçlarını kullanırlar.²⁸

1.4. Medyanın Gücü

Ünlü medya düşünürü Marshall McLuhan’a göre ‘araç iletinin kendisidir’. Medya toplumu teknolojik araçlarla şekillendirerek insanlık tarihine yön vermektedir. Konuyu ayrıntılı bir şekilde ele alan McLuhan, medyanın toplumu önemli derecede etkilediğini bu etkiyi herkesin kendi çıkarları doğrultusunda hissedebildiğini belirtmektedir. O’na göre önemli olan medyanın içeriğinin ne olduğu veya niteliğinin ne olduğu değildir. Teknolojinin bizzat kendisi önem ifade etmektedir. Kısaca medyanın bir şeyi nasıl yaptığı konusu veya nasıl söylediği konusu, ne yaptığı ya da ne söylediğinden daha önemlidir. Toplumun asıl bilmesi gerekenin nasıl sorusunun cevabı olduğunu söylemektedir.³²

McLuhan, *Understanding Media*(1964) kitabında aracın etkisini şu şekilde ifade etmektedir; “*bir araç ya da teknolojinin iletisi, insan ilişkilerinin içine yerleşen bir ölçek, adım ya da tutum değişikliğidir.*” diğer bir deyişle, iletişimde kullanılan herhangi bir araca yüklenen en önemli mesaj, aslında bu aracın bizim hayatlarımız üzerinde nasıl bir etki bıraktığıdır.³³

Araştırmacılar kitle iletişim araçlarına ilişkin yaptıkları araştırmalarda, medyanın “sınırsız etki (toute-puissance-tüm egemen)” ye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

²⁷ Barış Çoban, **Toplumsal Çatışma, Demokratik İletişim ve Alternatif Medya**, Marmara İletişim Dergisi, Sayı:17, İstanbul, İm Yayınevi, Temmuz 2010, s.9.

²⁸ Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Ankara: My Yayınları,1997, s.188-190.

³² Dan Laughey, **Medya Çalışmaları**, Ali Toprak (çev.), İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010, s.25.

³³ Laughey, s.26.

Medyanın kamuoyunu biçimlendiren bir araç olduğunu söyleyerek kitleler üzerine o dönemde yapılan araştırmalarda en büyük etkinin radyo ve filmler aracılığı ile olduğunu gözlemlemişlerdir. Fakat 60'lı yıllarda televizyonun çıkışı eski kuramların sorunsalını değiştirmiştir. Çünkü televizyonun çekiciliği, etkililiği ile toplumsal hayata daha fazla nüfuz ettiği görölmüştür. Yapılan araştırmalar medya etkililiğini üç alanda incelemeye başlamıştır. Bunlar; sosyalizasyon, ikna ve bilgi yayılımı...³⁴

Kitle iletişim araçlarının etkisi ile ilgili Erich From'un yapmış olduğu deney bu konu hakkında bizlere fikir verebilir. Fromm, öğrencilerinden bir hafta boyunca hiçbir kitle iletişim aracını kullanmamalarını ister, bir hafta sonra öğrencilerin ne düşündüğu ve bu konu hakkında neler hissettiklerini sorar. Öğrencilerinden biri şu tarihi cevabı verir: "Kendimi kör ve sağır gibi hissettim."³⁵ Bireyler yaşadıkları topluma medya üzerinden katıldığını düşünmekte, fikirlerini de buradan aldığı enformasyonla oluşturmaktadır. Kitlelerin failer olarak katılıma dahil olduğu bir süreçte demokrasi çeşitli badirelerden geçerek bir bakıma işlerlik kazanmaktadır. İnsanlar sadece kendi ölkeleri değil dünya basınına takip ederek genel anlamda dünya çapında kamuoyunun bir parçası haline gelmiştir. Nitekim medyanın hem etkileyen hem de etkilenen bir yapıya sahip olduğunu ifade edebiliriz.³⁶

Tarihi Macaulay'a göre basının baskın yayın organları dördüncü güç olarak nitelendirilmiştir. Basının bir bütün olarak parlamantoyu etkileme gücüne sahip olduğunu ifade etmiştir. Ardından F. Knight Hunt 1850 yılında kitabının başlığında "dördüncü güç" terimini kullanmıştır.³⁷

Medya güçlü bir yönlendirme aracı olarak kabul edilmektedir. Medyanın bu gücü demokrasinin üç ayağı olan; yasama, yürütme ve yargı dışında dördüncü ayak olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Demokratik ölkelerde medya demokrasinin dördüncü ayağı

³⁴ Lazar, s.68.

³⁵ Erich Fromm, **Sağlıklı Toplum**, Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever (ev.), İstanbul: Payel Yayınları, 2006, s.29.

³⁶ M. Naci Bostancı, **Siyaset ve Medya Alacakaranlığın İki Atlısı**, İstanbul: Özgür Yayınları, 2011, s.125.

³⁷ Peter Burke, Asa Briggs, **Medyanın Toplumsal Tarihi**, İbrahim şener (ev.) İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004, s.214.

olarak işlev görmektedir. Medya yeri geldiğinde halk adına hükümeti denetleme görevini üstlenmiştir.

Medya iletilerini özgüllemenin modern dünyada benliğe şekil vermenin aktif bir aracı olduğunu söylemek, bu sürecin sadece medyaya indirgendiği anlamına gelmemelidir. Bir çok toplumsal faktör bu süreçte etkilidir. Çocukların aile içerisinde ve okul, öğretmen, arkadaş çevresindeki toplumsallaşma süreci bireyin benliğinin gelişmesi için etkili unsurlardan birisidir. Özellikle ilk toplumsallaşma ortamı olarak aile ve okul önemlidir. Bununla birlikte, medya endüstrisinin ürettiği ürünlerin giderek her yeri istila ettiği bir dünyada, benliğe şekil verme süreci için yeni büyük bir arenanın oluşturulduğu gerçeğini gözden kaçırmamalıyız.⁴⁰

Teknolojinin insan hayatına olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. İnsan hayatını kolaylaştırmak bakımından olumlu özellikler gösteren teknoloji aynı zamanda toplumu denetim altında tutup şekillendiren bilinç endüstrisidir. Bunun ayrımı noktasında topluma önemli sorumluluklar düşmektedir. Postman bu konuda *“Teknolojiyi doğal bir düzenin bir parçası olarak kabul etmek mümkün değildir. Her teknoloji, yaşamı daha iyi hale dönüştürebilmek için ileri sürülen belirli bir ekonomik, politik ya da felsefi yaklaşımın ürünü olabilir. Bu nedenle değerlendirilmeli, eleştirilmeli ve denetlenmelidir.”*⁴¹ derken toplumun kendisine sunulanı doğru bir şekilde analiz edebilmesini ve kendisine sunulanın farkında olmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

1.5. Medyaya Eleştirel Bakış

Medyaya yönelik birçok eleştiri yapılmıştır. Bu eleştirel bakışlar bizlerde medyanın yapısı ile alakalı çeşitli bakış açıları geliştirmektedir. Yapılan eleştiriler çoğunlukla medyanın işlevlerine yöneliktir.

⁴⁰ Thompson, s. 74.

⁴¹ Gül Batuş (hzl.), **Neil Postman: İnsan Aklının, Kendi Yarattığı Teknolojiyle Dostluk Arayışı**, Kadife Karanlık, İstanbul: Su yayınevi, 2005, s. 268.

Kültürel çalışmalar okulu, medyadan çıkanların ideolojik olduğunu ve egemenlik ilişkilerinin medyaya yerleştirildiğini iddia etmektedir. *Daha baştan kameranın bakış açısının, gazeteye resmin yerleştiriliş biçiminin ideolojik bir yorumlamanın sonucu olduğunu söyler.*⁴² Fotoğraf makinasının açısı, onu nereye yerleştirdikleri, filmlerin, dizilerin konuları ve daha bir çok ürün, medyanın egemen ideolojisi ile üretilmiştir.

Frankfurt Okulu medyada üretilen ürünlerin bilinç endüstrisinin üretimleri olduğunu, böylelikle insanların düşüncelerini şekillendirebildiklerini ifade eder, Öte yandan Ekonomi Politik yaklaşımın odaklandığı nokta ise sermayedir. Onlara göre medyanın ürününün anlamı sermayesi ile doğru orantılıdır.

Chomsky'e göre medya topluma yoğun bir enformasyon göndermekte ve bu enformasyona uğrayan toplum saklanan gerçekleri fark edememektedir. Çünkü diğer taraftan medya topluma bir eğlence kültürü aşılamaktadır. İşte böyle bir ortamda *“eğlence kültürünün hazzına kapılan insan umursamazlık ve tepkisizlikle karşı karşıyadır.”*⁴⁷

“Medya baskının sembolüdür.”⁴⁸ diyen Bourdieu, simgesel şiddetin art alanında “medyanın güç dayatma eylemi” nin yatmakta olduğunu söyler. Bu güç dayatma eylemini bertaraf etmenin en etkin yollarından birini medya söylemi karşısındaki muhaliflik duygusunu söz konusu simgesel şiddetin içerisinden yeniden edinmektir.

Bourdieu bu konuda *“Özerkliği elde etmek için, içinde kendi kendimizi yargıladığımız, Kendi kendimizi eleştirdiğimiz, hatta kendi kendimizle kavga ettiğimiz, ama bütün bunları, nedenini bilerek yaptığımız o bir tür fildişi kuleyi inşa etmek gerekir.”*⁴⁹ der.

⁴² Bostancı, **Siyaset ve Medya Alacakaranlığın İki Atlısı**, s.137.

⁴⁷ Zuhâl Öker (hızl.), **Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Boudrillard**, Kadife Karanlık, İstanbul: Su yayınevi, 2005, s. 212.

⁴⁸ M. Şehmus Güzel, **Toplumsal Pehlivan: Pierre Bordieu**, Erişim Tarihi (8 Ocak 2009).

<http://www.turnusol.biz/public/makale.aspx?id=3394&pid=11&makale=Toplumsal>

⁴⁹ Pierre Bourdieu, **Televizyon Üzerine**, Turhan Ilgaz (çev.), İstanbul: YKY, 2000, s.66.

*“Medya kültürü, seyirci çekmek ve medyanın gücünü ve karını arttırmak için, teknolojik açıdan, (hiç olmadığı kadar) gelişmiş gösteriler üretmektedir.”*⁵⁰ Bu gösterilerde nihai amaç gösteriyi yapanların zenginliklerini iki katına çıkarmak ve egemenliğin kendilerinde toplanmasıdır.

Debord’ a göre *“Gösteri, günümüzde üretilen nesnelere kaçınılmaz süsü, sistemin rasyonelliğinin genel açıklaması olarak ve sayıları giderek artan imaj- nesnelere doğrudan doğruya biçimlendiren ileri bir iktisadi sektör olarak güncel toplumun esas üretimidir.”*⁵¹Burada açıklanmak istenen düşünce gösterinin adeta üretileni tüketirmek için kullanılan bir ambalaj olduğudur. Nitekim egemen kitlenin varlığını devam ettirmesi için ekonomisinin devamlı desteklenmesi ve satışlarının artırılması gerekir.

Fransız teorisyen Jean Baudrillard *“Gerçek ile taklit, gerçeklik ile kurgu arasındaki farkı anlamının mümkün olmadığı bir simülasyon çağında yaşamaktayız.”*⁵⁴diyerek gösteri toplumunun bir tür simülasyon çağı olduğunu vurgulamaktadır. Bu simülasyon teknikleriyle egemenin hedeflerine ulaşması kolaylaşmaktadır.

Jean Baudrillard, hayatımızdaki her şeyin simülasyon özelliği taşıdığı ve kainatın “gibi” lerden oluştuğuna dikkat çekerek, aslında hiçbir şeye sahip değilken sahip -miş gibi yapmayı simüle etmek olarak anlatmaktadır. Aslında gördüklerimizin *“ ‘gerçekle-sahte’ ve ‘gerçekle-düşsel’ arasındaki farkı yok etmeye çalışan”*⁵⁵ bir yapıda olduğuna dikkat çekmektedir.

Medyanın insanların duygu ve düşünceleri üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri göz önüne alındığında medyayı elinde bulunduran kesimin toplumun aynası tavrıyla aslında toplumu gerçeklerden uzaklaştırarak oyalamakta oldukları görülmektedir. *“Ne var ki, medyanın insanların büyük çoğunluğunun sevdiği, sevmediği, söylediği ve yaptığı*

⁵⁰ Kellner, s. 19.

⁵¹ Guy Debord, **Gösteri Toplumu**, Ayrıntı Yay 2010, s. 40.

⁵⁴ Douglas Kellner, **Medya Gösterisi**, İstanbul: Açılım Kitap, 2010, s. 58.

⁵⁵ Öker, s: 212

şeyleri yansıttığı yönündeki bu argüman birilerinin kendi borusunu öttürmesi anlamına gelir.”⁵⁶

Machiavelli, Prens adlı eserinde “*Prens, yılın uygun mevsimlerinde halk için festivaller ve gösteriler düzenlemelidir. Böylece tüm şehirler loncalara ve derneklere bölünmüş olduğundan, toplantılara katılıp onlara olan ilgisini göstermelidir. Fakat her zaman mevkisinin itibarını sağlam tutmalı, hiçbir şartta ödün vermemelidir.*”⁵⁷ diyerek aslında gösterinin yönetici sınıf için ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamakta ve bu manada yöneticilerin yapacakları gösterilerle umduklarına kavuşma konusunda kazançlı çıkacaklarına da gönderme yapmaktadır.

Gerek Körfez Savaşı (1990-91) gerekse de 11 Eylül saldırılarında gösterinin adeta büyük şöenlere çevrilerek yapıldığını görmekteyiz. Boudrillard’a göre, Körfez Savaşı hiç olmamıştır, uzun soluklu ve karşılıklı yapılan bir savaşın ötesinde video oyunu simülasyonunu andıran sanal bir savaş olmuştur. Amerikan ordusu bu savaşta Irak hedef noktaları olan köprüler, hastaneler, askeri karargahlar vb. yerleri belirleyip kilometrelerce uzaktan havaya uçurmasını CNN ve diğer Batı medyasıyla devasa gösteriler şeklinde insanlara barışı ve huzuru götürdüklerini söyleyerek izletmişlerdir. Neyin ne için yapıldığını fark edemeyen insanlar belki de bu havai fişek gösterisi gibi sunulan ve binlerce insanı katleden bombalamayı, Amerika’nın dünya barış elçisi olarak tüm geri kalmış ve demokratikleşmemiş devletlere demokrasiyi götüren bir babacan, hayırsever devlet olarak hafızalarına kazınmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, medyanın yer verdiği görüntüler, Boudrillard’ın demesiyle, ‘*olmayan olay*’ dan öte bir şey değildir.⁵⁸

Bourdieu’ya göre “*bugünkü toplum donmuştur, herkesi de kendi küçük hücreleri içinde (aile, okul, işletme) donduruyor. Bundan kurtulmanın yolu toplumun kendini savunmasından geçiyor*”⁶⁴ diyerek topluma önemli görevler yüklemektedir. Bunların en

⁵⁶ Laughey, s.39.

⁵⁷ Niccola Machiavelli, **Prens**, Cemal Atilla (çev), İzmir: İlya Yayınevi, 2003, s. 124.

⁵⁸ Laughey, s.102.

⁶⁴ Güzel, **Toplumsal Pehlivan: Pierre Bourdieu**, 08 Ocak 2009, <http://www.turnusol.biz/public/makale.aspx?id=3394&pid=11&makale=Toplumsal>

önemlisi farkındalıktır. Öncelikle toplumda neler olduğunu fark etmeli ve buna karşı mutlak önlemlerini alarak hareket etmelidirler.

Bourdieu, *Televizyon Üzerine* adlı kitabında günümüz televizyon ve gazete haberciliğinde aslında gösterilmesi gerekenlerin değil de yukarıdan gösterilmesi istenenin gösterildiği ve gündemin boş haberlerle geçiştirildiği ve bulanıklaştırıldığı konularına değinir ve bu konuda “Eğer bunca değerli dakikalar, bunca önemsiz şeyler söylemek için kullanılıyorsa bunun nedeni, bunca önemsiz bu şeylerin, değerli şeyleri gizledikleri ölçüde, aslında çok önemli olmalarıdır.” diyerek gündemi kapatan ve önemsiz şeylermiş gibi görünenlerin önemli şeyleri kapatmak için kullanılanlar olduğunu söyler. Bourdieu “*Artan bir ölçüyle, toplumsal dünyanın televizyon tarafından betimlenip dayatıldığı evrenlere doğru gidilmektedir.*”⁶⁵ diyerek aslında televizyonun gerçeklik yaratma aygıtı haline geldiğini vurgulamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının bireyler üzerinde bir hegemonya kurmaya çalıştığını söylemek yanlış olmaz. Bu kapsamda “*iletişim araçları bizi, sadece dünyaya yöneltmez, aynı zamanda kullandığımız duyu oranını değiştirerek karakterlerimizi değiştirir.*”⁶⁷ ve böylece egemen sınıf tarafından sadece ne düşüneceğimiz değil, nasıl düşüneceğimiz de belirlenmiş olmaktadır.

Gerbner, çok TV seyreden insanların Acımasız Dünya Sendromu’na yakalanabileceğini ifade ederek bu konuyla ilgili, “*Üç saat bu televizyon karşısında oturuyorsanız, daha az televizyon seyreden komşunuza göre daha fazla şiddet altında yaşayacağınız ve buna bağlı olarak da daha fazla şiddet eylemi göstereceğinizdir. Televizyon en kötü korkularınızı harekete geçirir ve paranoyaklaştırıcı bir etkisi vardır.*”⁶⁸ demektedir. Buradan da medyanın etkisinin ne derece önemli olduğu ve ne tür sorunlara yol açabileceğini görmekteyiz.

⁶⁵ Bourdieu, s.26.

⁶⁷ Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan, **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, 2.Basım, Ankara: Erk Yayınevi, 2005, s.147.

⁶⁸ Ünsal Çığ, **George Gerbner**, Kadife Karanlık, İstanbul: Su yayınevi, 2006, s. 51

Dijital tekniklerin, fotoğraf manipülasyonu, photoshop ile rötuşlamak, video montaj, video efektleri, ses manipülasyonu, dijital baskı vb. şekillerde kullanıma imkan sağlaması ile olaylar gerçeklikten uzaklaşarak, gösterilmek ve inandırılmak istenenin verildiği sahte dünyalara dönüşebilmektedir. Bu özelliğiyle dijital teknolojilerin egemenlerin elinde şekillendiğini ve verilmek istenenin verildiği diğerlerinin görünenden uzaklaştırmak için bir silah olarak kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla, *“iletişim teknolojisi kişilerin sadece ne düşüneceğini değil nasıl düşüneceğini de belirler.”*⁷⁰

Postman’a göre teknoloji, doğal bir düzenin parçası değildir. O’na göre; *“Her teknoloji, yaşamı daha iyi hale dönüştürebilmek için ileri sürülen belirli bir ekonomik, politik ya da felsefi yaklaşımın ürünü olabilir. Bu nedenle değerlendirilmeli, eleştirilmeli ve denetlenmelidir.”*⁷¹

Oskay, kitle iletişiminde gazete, radyo, televizyon gibi kuruluşların dünyanın her yanından gelen haberleri, enformasyonu, yorumları, bilgileri topladığını, tasnif ettiğini ve bunları karşılaştırıp, değerlendirip, seçtiğini ve yeniden işleyerek yayınladığını belirtmektedir. Buna göre yaşadığımız dünya bize sunulan dünyadır. Gazetenin bizler için uygun gördüğü kısmını, uygun gördüğü şekilde, kendi inandığı ilkelerine göre işlediği aslı ve tamamının sunulmadığı bir dünyada yaşamaktayız. Aslında, dünyanın kendisini çok sınırlı yaşayıp, “ürüne dönüştürülmüş” dünyayı yaşadığımızı belirtmektedir. Dünyanın en uzak yerlerindeki olayları izlediğimiz dünyamızda aslında gazetelerin, radyo şebekelerinin, televizyon yayınlarının, kendi kurumsal sınırlanmışlıklarına göre biçimlendirdikleri, işleyip ürüne döndürdükleri plastikleştirilmiş bir dünyada yaşadığımızı unutmamamız gerektiğini ifade etmektedir. İşte böyle bir dünyada bunların hepsi bir işbölümü içerisinde oluşturulan, Bilinç Endüstrisinin endüstriyel bir ürünüdür.⁷²

⁷⁰ Erdoğan, Alemdar, s. 147.

⁷¹ Gül Batuş, **Neil Postman: İnsan Aklının, Kendi Yarattığı Teknolojiyle Dostluk Arayışı**, Kadife Karanlık, İstanbul: Su yayınevi, 2005, s. 268.

⁷² Ünsal Oskay, **İletişimin ABC’si**, İstanbul: Der Yayınları, 2011, s.42-43.

1.6. Demokrasi Üzerine

Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve devlet sistemi haline gelmiş olan demokrasinin tanımı halen kesin olarak belirlenmemiştir. Tanım üzerine yapılan tartışmalar devam etmekle birlikte demokrasi kavramı için birçok tanımlama yapılmıştır.

Demokrasi üzerindeki ilk yazılı değerlendirmeye, Herodot tarihinin 3. cildinde rastlanır. Demokrasinin “*halkın yönetimi, yasalar önünde eşitlik, bütün sorunların açık tartışmaya sunulması, yöneticilerin makamlarından hareketle sorumlu tutulmaları*” olarak nitelendirildiği kitap M.Ö. 5.yy.’ da yazılmıştır.⁷³

Demokrasi ifadesi Yunan kökenli olup, siyasal ve bilimsel dilde kullanılmaktadır. “Demos” ve “kratein” kelimelerinden oluşan demokrasi kavramında demos, Yunanca’da halk, halk kitlesi ve tam yurttaşlık anlamlarına gelmektedir. Kratein kelimesi ise egemen olmak, iktidar kullanmak anlamlarını ifade etmektedir. Bu açıdan demokrasiyi Meier vd., kısa ve özlü olarak halkın (demos) –doğrudan veya dolaylı- egemenliği olarak tanımlamaktadır.⁷⁴

Atina’daki demokrasi, Yunan demokrasileri arasında en önemlisi olarak görülmektedir. Ayrıca en iyi bilinen de Atina’daki demokrasidir. Buradaki demokrasi halk katılımının ilk örnekliliğini göstermesi bakımından önemlidir. Katılımcı demokrasiye geçişin aynı zamanda siyaset felsefesi üzerinde de etkisi olmuştur.⁷⁵

Demokrasi, Aristoteles okulunda ele alınan devlet şekillerine göre, çoğunluğun hakim olduğu egemenlik şekli veya devlet şekli olarak tanımlanmaktadır. Buna göre demokrasi azınlığa dayanan aristokrasi ve oligarşi veya tek kişiye dayanan monarşi ve tiranlık gibi eski yönetim şekillerinden farklıdır. Bilhassa kamusal işlerin düzenlenmesi sırasında geniş kitlelerle iş birliği yapmak, egemenlerin egemenlik altındakilere hesap

⁷³ Ömer Şahin, **Medya ve Demokrasi**, TBMM, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 145, Ankara: TBMM Basımevi, 2012, s.1.

⁷⁴ G.,Manfred Schmidt, **Demokrasi Kuramlarına Giriş**, M. Emin Köktaş (çev.), Ankara: Vadi Yayınları, 2001, s.13

⁷⁵ Robert A. Dahl, **Demokrasi Üzerine**, Betül Kadioğlu (çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010, s.20.

verme görevi ve tam yurttaşların aynı haklara sahip olmaları açısından diğerlerinden tamamen ayrılmaktadır.⁷⁶

Demokrasi kavramı için birçok tanım getirilmiştir. TDK'ya göre demokrasi "Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık" olarak tanımlanmaktadır.⁷⁷

Timuçine'e göre, *demokrasi, bir yönetim biçimi değil, bir bakış biçimidir, bir seziş biçimidir, bir kavrayış biçimidir, daha ötede ya da daha dışsal anlamda bir örgütlenme ya da düzenlenme anlayışıdır, her şeyden önce her konuda çok yönlü bakabilme alışkanlığını öngören bir bilinç koşuludur, böyle olmakla bilincin kendi varlığı karşısında içtenlikli bir yönelimini gerektirir.*⁷⁸

Kışlalı, demokrasi kavramını günümüzde, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu, özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi olarak tanımlamaktadır.⁷⁹

Nurettin Topçu ise demokrasiyi hakimiyetin bütün millete yayılması ve devlet iradesinin milletin her ferdi tarafından kullanılması olarak tanımlamıştır. Topçu'ya göre; demokraside tüm fertler sorumludur. Mevcut otorite ile millet arasında tam bir denkleme olmalıdır.⁸⁰

Raymond Aron'a göre ise demokrasi tüm hakların ve gücün halk tarafından kullanıldığı bir yönetim şeklidir. Böyle bir yönetimde yeterlilik sahibi her vatandaş oy verme hakkına sahiptir. Aynı zamanda vatandaşlar halkın çıkarlarına hizmet edeceğini düşündüğü hükümeti kurma hakkına da sahiptir. Böyle bir ortamda herkes medeni, siyasi ve ekonomik özgürlüğünün güvenlik altında bulunduğunu bilmektedir.⁸¹

⁷⁶ Schmidt, s.13

⁷⁷ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=100 , 05.01.2017

⁷⁸ Afşar Timuçin, **Demokrasi Bilinci**, İstanbul: Bulut Yayınları, 2004, s.18.

⁷⁹ Ahmet Taner Kışlalı, **Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, 5.Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s. 238.

⁸⁰ Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, Ezel Erverdi ve İsmail Kara (hzl.), İstanbul: Dergah Yayınları, 5.Baskı, 2014, s.59-60.

⁸¹ Raymond Aron, **Demokrasi ve Totaliterizm**, Vahdi Hatay (çev.), İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, No:3, 1976, s. 376.

Heller, demokrasiyi halkın yönetimi olarak değerlendirerek, demokrasinin yurttaşlara yasa koyma, uygulama ve yargılama hakkı ve görevi verdiği bir devlet türü olduğunu belirtmektedir. Demokrasi, vatandaşların kendi koydukları yasalara uyma görevlerinin de var olduğu bir yönetim şeklidir.⁸² Nitekim demokrasi, temelinde eşitlik ilkesinin ve bireysel özgürlüklerin güvence altına alındığı, siyasal örgütlenme ve katılımın esas olduğu bir yönetim biçimi olarak görülmektedir.

Demokrasinin en temelinde hürriyet bulunmaktadır. İlk ve en açık anlamıyla hürriyet, bireyin hareketlerinde serbest olabilmesi, arzu ettiği şekilde yaşamasıdır. Kişinin yaşama şekli geleneksel veya yeni kurallara göre kendi tercihiyledir. Bireyler inançlarını özgürce ifade edebilmelidir. Demokrasinin olmazsa olmaz en önemli koşulu ise kişinin kendi inancını ifade ederken diğer kişilerin inanç ve kültürel değerlerine saygı göstermesidir. Hürriyetin sonucunda demokrasi ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Demokrasi, hürriyetin koruyucusudur.⁸³

Bostancı, Giovanni Sartori'nin Demokrasi Kuramından hareketle demokrasi için şöyle söylemektedir;

*Bir ülkede demokrasi varsa, orada iktidar ilişkilerini tayin de halk fail ise, süreç şeffaf bir şekilde işliyorsa, temel hak ve hürriyetler mevcutsa, kamusal müzakereler sağlanıyorsa, siyasal iktisadın da makul ve kabul edilebilir bir mecrada işlediği görülmektedir. Demokratik süreçler sonucunda teşekkül eden siyasal iktidarlar, piyasa dışı iktisadi ilişkileri geniş kesimlerin çıkarlarını dikkate alan, uzlaştıran, adil bir dağılım sağlayan karakterde götürmek zorunda kalmaktadırlar. Burada da sorunlar olabilir fakat demokrasinin olumlu yanı sorunları devamlı tartışabilme, onları çözme yolunda çalışabilme yollarının açık oluşudur.*⁸⁴

⁸²Agnes Heller, **Biçimsel Demokrasi Üzerine**, John Keane (der.), **Sivil Toplum ve Devlet**, Erkan Akın (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993, s. 147.

⁸³ Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, S.17.

⁸⁴ Bostancı, **Siyaset ve Medya Alacakaranlığın İki Atlısı**, s.56.

1.7. Demokratik Sürecin Kriterleri

Özgürlük ve eşitliğin teminatı olan demokrasi, halkın iktidarını ifade etmektedir. Bir toplumda demokrasiden bahsedebilmek için o toplumda demokrasinin gereği olan ilkelerin var olması ve yaşatılması gerekmektedir.

Dahl, demokrasinin halka birçok imkan sağladığını ifade ederek demokratik sürecin kriterlerini şu şekilde sıralamaktadır:⁸⁵

1. Etkin Katılım; Belirlenecek bir politikanın kabulü olmadan önce, bütün üyeler, bu politikanın ne olması gerektiği konusundaki görüşlerini diğer üyelerin dikkatine sunmak için eşit ve etkin imkanlara sahip olmalıdır.
2. Oy Kullanma Eşitliği; Politikanın ne olacağı konusunda karar verildikten sonra her üyenin oy vermek için eşit ve etkin hakkı olmalı ve bütün oylar eşit değerinde sayılmalıdır.
3. Bilgi Edinebilme; Her üyenin ilgili alternatif politikalar ve onların muhtemel sonuçları hakkında bilgi edinmek için eşit ve etkin hakkı olmalıdır.
4. Gündemin Kontrolü; Üyelerin gündeme konacak maddelerin nasıl ve isterlerse, hangi maddeler olacağına karar verme hakları olmalıdır. Bu şekilde topluluğun politikası her zaman üyeler tarafından değiştirilebilir.
5. Yetişkinlerin Dahil Olması; Bir ülkede sürekli ikamet eden erişkinlerin tümü ya da büyük çoğunluğu, ilk 4 kriter tarafından ortaya konan bütün vatandaşlık haklarına sahip olmalıdır.

Ertürk, demokrasinin hükümet biçimi, yaşam felsefesi ve yaşayış biçimi arasındaki etkileşimler gereğince oluşmakta olduğunu söylemektedir. Demokratik yaşayış ve felsefenin temelinde hiç şüphesiz insan haysiyetine saygı gösterme ve insan kişiliğinin değerine inanma bulunmaktadır. Demokratik toplumun gereği olarak toplum belli amaçlara yönelik düzenlenmektedir. *Bu amaçlar demokratikleşme sürecinin geçerli modern ilkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir:*

⁸⁵ Dahl, s.20.

1. Her bireye gizil güçlerini ve yeteneklerini hakkıyla geliştirme olanağı sağlamak,
2. Her bireyin toplumda güçleri ve ilgilerine uygun düşen işleri tutması ve yaşamını sürdürmesi ve gerekli şartları hazırlamak,
3. Her bireyin tuttuğu işin karşılığını hakkaniyetle almasını olanaklı kılmak,
4. Her bireyin kendi kaderini tayinde söz sahibi olmasına, yani toplumsal uygulamayı kendi gücünce etkileyebilmesine, fırsat verecek düzen oluşturmak.⁸⁶

Özgür bir iletişim ortamı için demokratik bir toplum şarttır. “Demokrasi insanlara önemli konularda geniş ölçekli bir bakış açısı, çözümlene ve tartışma sunan, vatandaşların farklılıklarını yansıtan bir medya gerektirir. Demokrasiler de medya müzakereyi, farklı düşünmeyi destekler”⁸⁷.

1.8. Demokrasinin Teminatı Olarak Medya

Medya, modern toplumlarda artık vazgeçilemez bir kurum olmuştur. Enformasyonun dolaşımında, kamuoyu oluşturmada, medyanın yerini alabilecek bir kurum yoktur. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarını propaganda aracı ve demokratik bir platform olarak görmek mümkündür.⁸⁸

Demokrasinin olduğu toplumlarda devlet temel hak ve hürriyetlerin gözetimini ve gelişimini sağlamalıdır. Toplumun siyasal katılımını sağlamak amacıyla toplumsal ve siyasal sorunların tartışılabilmesi için zemin hazırlanmalıdır. Bu bakımdan Basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü demokrasilerin olmazsa olmazıdır.

⁸⁶ Selahattin Ertürk, **Diktacı Tutum ve Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Demokrasi Klasikleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s.166.

⁸⁷ R. W. McChesney, **Making Media Democratic**, Boston Review: A Political and Literary Forum, Summer Issue, Çoban, a.g.e, s.14.

⁸⁸ Asu Aksoy, **Türk Medyasını Anlamak**, Birikim Dergisi, Sayı: 61, 1994, ss.8-19.

*Halkın haber alma hakkı, kamuoyunun tarafsız şekilde bilgilendirilmesi, kamunun özgürce teşekkülü kavramları basın özgürlüğünün gerekliliğini ve hedeflerini ifade eder.*⁸⁹ Ancak Bostancı, bunun bir temenni olduğunu, bir ideal durum tasavvuru olduğunu ve insanoğlunun temenni ile realiteyi birbirine karıştırdığını ifade etmektedir.

Liberal ilkelere ve onların işlevlerine göre demokratik toplumlarda otorite istismarı olmasın diye medyanın hükümeti denetlemek gibi bir rolü bulunmaktadır. Medya hükümet denetiminden azade olmalı ve demokrasi işleyişi üzerinde herhangi bir otoriter uygulamaya maruz kalmamak için ihtiyatlı bulunmalıdır. Medyanın bir diğer demokratik işlevi ise çeşitli konularda demokratik tartışmalar için platform oluşturmak suretiyle, kamunun sesini hükümete ve otoritelere iletmek ve bu şekilde karşılıklı bilgi akışı sağlamaktır.⁹⁰

Chomsky'e göre;

*“Yurttaşların katılımı, basın özgürlüğünün ihlal edilmesi olarak görülecek, medyanın korkuya kapılmadan ya da hiçbir lütuf beklemeden üstlendiği kamuoyunu bilgilendirme görevini sekteye uğratan ve var olan medyanın bağımsızlığına indirilmiş bir darbe sayılacaktır. Bu tepki, üzerinde düşünülme hak eden bir olgudur ve bu tepkinin arkasında, demokratik sistemimiz içerisinde medyanın nasıl işlemesi gerektiğiyle ilgili inançlar, ayrıca demokrasinin niteliğiyle ilgili belirli örtük anlayışlar yatmaktadır.”*⁹¹

Yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile kamusal karar süreçlerine vatandaş katılımının artması e- demokrasi kavramını ortaya çıkarmıştır. Demokrasinin gücünü artıracak düşünülen e demokrasi ile demokraside yaşanan sorunların azalması beklentisi artmıştır. Demokratik sürece katkı sağlayan bir alan olarak düşünülmesinde yeni teknolojilerin ürettiği uygulamalar üzerinden katılım ve seçim yapma imkanının olması ve kullanım kolaylığı sunma özelliklerini barındırıyor olması etkilidir. Ayrıca bu

⁸⁹ Naci Bostancı, **Siyaset, Medya ve Ötesi**, s.134.

⁹⁰ Aylin Dağsalgüler, Erkan Saka, **Yeni İletişim Teknolojileri ile Hamermas'ın Kamusal Alanını Yeniden Düşünmek**, Özgür Yılmazkol (Der.) **Medya Okumaları**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2007, s.167.

⁹¹ Noam Chomsky, **Medya Gerçeği**, Abdullah Yılmaz ve Osman Akınbay (çev.), 3.basım, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s.3.

uygulamalara kolay ve ucuz bir şekilde ulaşımın olması da doğrudan demokrasiye katkı sunan diğer bir özelliği olarak görülmektedir.⁹²

Aydoğan, internetin demokrasi açısından olağanüstü bir gelişme olarak değerlendirilmekte olduğunu, insanların internetten eskisine kıyasla çok daha fazla şey öğrenebildiğini ve bilgiye çok daha çabuk ulaşabildiğini belirtmektedir. Büyük bir kitleye elektronik posta ve web siteleri aracılığıyla bilgi iletmenin kolayca gerçekleşebildiğini vurguladığı kitabında demokrasinin gelişmesinde internetin büyük bir nimet olarak görüldüğünü ifade etmektedir.⁹³

Ithiel de Sola Pool'un, Özgürlük Teknolojileri adıyla yayınladığı kitabında vurguladığı şekliyle medya, çok önemli bir toplumsal role bürünmektedir. Pool, kullanılan iletişim araçlarını "*Özgürlük teknolojileri*" kavramı ile ifade etmektedir. Toplum iletişim araçlarını farklı amaçlar için kullanabilmektedir. Bu amaçlar eğlence, para kazanma veya başka bir şey olabilir. Bunlardan daha önemlisi iletişim araçları Pool'a göre tüm teknolojilerin en üstünde toplumdaki özgürlüğü oluşturmaktadır. Özgürlük Teknolojileri kavramı ile Pool, medyanın demokrasiye ve bireylerin düşüncelerini demokratik anlamda geliştirmesine olan katkısına işaret etmektedir.⁹⁴

Medya, demokratik toplumlarda, demokrasinin 'bekçi köpeği' olarak ifade edilmektedir. Yakın ilişkide olan medya ve siyaset kaçınılmazdır. Aynı şekilde medya ve demokraside yakın ilişkide bulunmaktadır. Medyanın ifade özgürlüğü ve denetleme işlevi vazgeçilmez bir özelliği olarak karşımıza çıksa da medyanın ekonomik ve siyasal iktidar güdüsü taşıyan kurumlar oldukları unutulmamalıdır. Bu bakımdan medyaya hükmedenlerin tutum, davranış ve güdeleri medyayı kaçınılmaz bir şekilde siyasal kılmaktadır.

⁹² Süleyman Güngör, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi - Sayı 39 Güz 2014, s.69.

⁹³ Filiz Aydoğan, **İkinci Medya Çağında Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet**, Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz (Der) **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s.15.

⁹⁴ Cuilenburg, s.103.

Öte yandan Jeanneney' e göre; *“Her dönemde, her özgür toplumda, medyalar hiçbir zaman pasif bir topluma kendi değerlerini, fermanlarını ve takıntılarını dayatacak kadar baskın bir güç oluşturmamıştır. Vatandaşlar söylenebilir, öfkelenebilir, protesto edebilirler-sonunda medyaları da kendilerine benzetirler. Uyanık olmak ve eyleme geçmek için, bunu bilmek ve kabullenmek de yine onlara düşer.”*⁹⁵

1.9. Medya ve Demokrasinin Öznesi: Kamuoyu

Kamu ve oy kelimelerinin birleşiminden meydana gelen kamuoyu kavramı Türk Dil Kurumuna göre, *“Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu, amme efkârı, efkârıumumiye”* şeklinde tanımlanmaktadır. TDK da yapılan diğer tanımlarda ise kamuoyu *“Toplumsal yaşamın olay ve olguları konusunda toplumsal kümelerin ya da toplumun ortaklaşa yargısını yansıtan düşünce ve kavramların toplamı”* ve *“Bir insanın eylemleri konusunda çevresindekilerin onaylayıcı ya da kınayıcı tutumları”*⁹⁶ olarak belirtilmiştir.

Medya toplumu etkileyen önemli bir güçtür. Medyanın bu gücü sayesinde medya aracılığı ile gündem belirleme ve kamuoyu oluşturmak kolaylaşmaktadır. Günümüz toplumlarında bazı kesimler medyanın demokrasinin gereği olarak siyasal iktidarı denetleyen bir rol aldığını kabul etmektedir. Onlara göre demokratik toplumların vazgeçilmezi olan medya düşüncüyü ifade edebilecek bir düzlemdir. Haber yapma ve haber verme hakkı olan medya ve haber alma hakkı olan bir kamuoyu söz konusudur. Bu açıdan özgür basın kamuoyunun hakkını korumalı ve siyasal iktidarı denetlemelidir.

Kitle iletişim araçlarının tarihine baktığımızda politik ilişkilerin içerisinde bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran iktidarlar veya sermaye sahipleri için ideolojilerinin bu araçlar vasıtasıyla bulunduğu toplumlarda kabul gören yaygın anlayış olmasını sağlamak çok kolaydır. Nitekim toplumlar kitle iletişim araçlarından çıkan ürünlere itibar etmekte, yayınlanan her haber, görüntü, dizi,

⁹⁵ Jeanneney, s.339.

⁹⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=179814 , (15.02.2019)

film vb. için tamamıyla gerçekmiş gibi bir yaklaşımla seyretmekte, okumakta veya dinlemektedir. Kitle İletişim araçları sahip olduğu bu güçle toplumsal olaylar hakkında kamuoyu oluşturabilmekte ve kitlelerin belirledikleri gündemin peşinden gitmesini sağlamaktadır.

Medyanın toplumsal olaylar karşısında aldığı tutumdan hareketle birçok eleştiri aldığı görülmektedir. Bostancı, medyanın kirli çamaşırları olarak değindiği iki türü şu şekilde ifade etmektedir. Birincisi; *ideolojik pozisyondan hareketle politik güç kazanmaya matuf olarak toplumsal gerçekliği saptırmaktır. Burada kastedilen medyanın vitrininin kamuya açık yüzünün “toplumun bir aynası” olduğu iddiasına rağmen, bunun yansıtmayı birebir veren bir ayna olmadığı, ideolojik perspektifin kırılmasından geçilerek toplumun pornografik bir resminin sunulduğu*dur. Bunu belirtirken aslında birebir ayna olması beklenmemekle birlikte, medyanın bulunduğu şartlar içerisinde çarpıtma olasılığının zaten beklenen bir durum olduğunu da göz ardı etmemektedir. İkincisi ise; ekonomi politikçilerin medyaya getirdiği eleştirilerden hareketle *medya yayınlarının “ideoloji, egemenlik, iktidar” kavramlarıyla çözümlerlerken, ürünü belirleyen medya arkasındaki ekonomik güç olduğu iddiasıdır.*⁹⁷

1.10. Medya ve Kamuoyu Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar

Medya ve Kamuoyu konuları kapsamında günümüze kadar birçok kuramsal yaklaşım yapılmıştır. Çalışmada bu yaklaşımlardan Suskunluk Sarmalı Yaklaşımı, Gündem Belirleme Yaklaşımı ve Uyarıcı Tepki Modeli açıklanacaktır.

1.10.1. Suskunluk Sarmalı Yaklaşımı

Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilen Suskunluk Sarmalı kuramının kökeni 1965 Almanya Federal Seçimleri ile ilgili gerçekleştirilen bir araştırmaya dayanmaktadır. En başta seçimleri kimin kazanacağına dair tahmin yapılamıyordu. Hristiyan Demokrat Parti ve Sosyal Demokratlar seçim yarışında başa baş giderken, seçime az bir süre kala kamuoyunda seçimi Hristiyan Demokratların kazanacağı

⁹⁷ Bostancı, **Siyaset, Medya ve Ötesi**, s.140.

yönünde algı oluşur. Ardından, Hristiyan Demokratların seçimi kazanması üzerine, Elisabeth Noelle Neumann, bu sonuca götüren sebepleri inceler. Neticede, Suskunluk Sarmalı olarak bilinen kuram ortaya çıkar.

Kurama göre insanlar bazı kamusal konularda yalnız kalmamak için çevresindeki en fazla desteklenen düşüncenin ne olduğunu araştırır. Görüşleri çevresindeki çoğunluğun görüşü doğrultusunda değil ise görüşünü açıkça ifade etmekten çekinir. Böylelikle toplumda egemen olan görüş her ne ise daha fazla güçlenmiş alternatif olan diğer görüşler ise daha da azalmış olacaktır.

Noelle- Neumann (1991) kuramın temel önermelerini şu şekilde belirtmektedir:

1. *Toplum, sapkın bireyleri yalnız bırakmakla tehdit eder.*
2. *Bireyler devamlı yalnızlık korkusu ile yaşarlar.*
3. *Bu yalnızlık korkusu bireylerin her zaman fikir iklimi tayin etmeye çalışmasına neden olur.*
4. *Bu tahminin sonuçları kamunun davranışını özellikle düşüncelerin açıkça ifadesi veya gizlenmesini etkiler⁹⁸.*

1.10.2. Gündem Belirleme Yaklaşımı

Gündem kavramı belirli bir zaman içerisinde, önem ifade ettiği sıraya göre dizilmiş olayların ve konuların listesi olarak ifade edilmektedir. Siyasi anlamda ise meclis veya kongre gibi toplantılar sırasında görüşülecek konuları belirtmektedir. Gündem belirleme ise konuların öneminin, medyadan izleyicilere geçişi olarak değerlendirilmektedir. Medya, kamu ve siyasal gündem olmak üzere üç tür gündemden bahsedilmektedir.⁹⁹

⁹⁸ Denis McQuail ve Sven Windahl, **Kitle İletişim Modelleri**, Konca Yumlu (çev.), Ankara: İmge Kitapevi, 1997, s.135.

⁹⁹ Banu Terkan, Gündem Belirleme, Konya: Tablet Kitabevi, 2005,s.42.

Gündem koyma ve saptama hipotezini savunan Amerikalı araştırmacılarından Malcolm Mc-Combs ve Donald Shaw'a göre "izleyiciler kamusal ve diğer konuları kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle kalmaz bir konuya ne kadar önem vereceklerini kitle iletişim araçlarının bunlara verdiği önemden öğrenirler"¹⁰⁰.

Gündem Belirleme Yaklaşımı'na göre kitle iletişim araçları günlük olarak gündem belirlemektedir. Bu araçlar "halka "ne düşüneceklerini söylemede" çoğu kez başarılı olmayabilir; fakat izleyicilerine "ne hakkında düşüneceklerini" anlatmada çok başarılıdır"¹⁰¹.

Kitle iletişim araçlarının toplumu her konuda etkilediğini, insanların ne düşüneceğinden neyi konuşacağına, neyi yiyeceğine kadar her şey bu araçlar aracılığı ile insanlara sunulmaktadır. Bu araçların dünyayı bizim için inşa etme yeteneğine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Gündem belirleme yaklaşımı, toplumun kitle iletişim araçlarının ürettiklerinden etkilendiğini ve bu araçlar tarafından biçimlendirildiğini savunmaktadır. Bir bakıma bu araçların gündemde verdiği öncelikler "izleyiciler tarafından "öğrenilir". Gündem hazırlama zaman içinde uzanan bir öğrenme sürecidir. Bazı konular kitle iletişim araçlarının gündeminden halkın gündemine geçebilir fakat geçişte zaman aralığı iki ile dört ay kadardır. Bu basit anlamda "farkında olmadan" ötedir: Kitle iletişim araçlarının öncelikleri halkın öncelikleri olur"¹⁰².

Dearing ve Rogers, gündem belirleme süreci ile ilgili geliştirdikleri modelde medyadaki gündemin kamu gündemini, kamudaki gündemin siyasal gündemi ve medyanın gündemini, son olarak medya gündeminin ise siyasal gündemi etkileyebileceğini belirtmektedir.¹⁰³

¹⁰⁰ Denis McQuail ve Sven Windahl, s.122.

¹⁰¹ Cohen, B.C. **The press, the public and foreign policy.** Princeton: Princeton University press, 1963, s.38. Aktaran: Alemdar ve Erdoğan, **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, s.180.

¹⁰² Alemdar ve Erdoğan, **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, s.181.

¹⁰³ Terkan, a.g.e., s.58.

Geleneksel medyanın gündem belirleme konusunda etkisi yeni medya araçlarının çok gerisinde kalmıştır. Artık insanlar sosyal medya araçlarından özellikle son zamanlarda twitter aracılığı ile gündemi öğrenmekte, değerlendirmekte hatta gündem belirleyebilmektedir. Dolayısıyla gündem belirlenirken toplumsal katılımın olduğunu, bir konunun ne kadar süre gündemde kalacağına belirlenmesine kadar görmek mümkündür.

Gelişen teknoloji ile birlikte dünyanın bir ucunda gerçekleşen toplumsal bir olay dünyanın diğer ucundaki bir ülkede gündem olmaktadır. Özellikle sosyal medyanın gündem belirleme modeline katmış olduğu anlam farklılaşmıştır. Bunu ifade ederken her ne kadar halktan birinin gündem belirleyebilme şansı yükselmişse de gündemin oluşturulmasına müsaade edilmesi veya internet sınırlandırılması getirilmemesinin bu araçları elinde bulunduranların elinde olduğunu da hatırlatmakta fayda var.

1.10.3. Uyarın Tepki Modeli

Medya, toplumun hayatını dört bir yandan sarmış durumdadır. Gelişen teknoloji ile bireyler yaşamlarını bu teknolojik araçların ürettikleri ile şekillendirmektedir. Özellikle kitle iletişim araçları bireyleri hayatın her alanında etkilemektedir. İnsanlar bu araçlardan gelen mesajlarla ne giyeceğine, neyi yiyeceğine, neyin doğru olduğuna, neyin sahte olduğuna karar vermektedir. Medyadan gelen mesajlar bireyleri uyarmakta ve bireyler gelen mesaja tepkide bulunmaktadır. Yani medya toplumsal davranışların belirleyicisi olmaktadır. Bu yaklaşımı Laughey şu şekilde ifade etmektedir: “*Medya, psikolojik özyapımıza derinlemesine nüfuz ederek usumuza yayılır, bize söyleyeceğimiz ve yapacağımız şeyleri salık verir*”¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Laughey, s.42.

1.11. Yeni Medya ve Demokrasi

Teknolojik gelişmeyle birlikte iletişim araçlarının değişimi sürmekte ve iletişim ortamları farklılaşmaktadır. Yeni iletişim ortamlarıyla gelişimi hızla büyüyen iletişim sürecinde internet çok önemli bir yer tutmaktadır.

İletişim ortamları elektronik devrimle birlikte gelişmeye devam etmiştir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile 1950'li yıllarda sürekli incelenen iletişimin içeriği yerini hesaplanabilir iletişime bırakmıştır. 0 ve 1'lerle ifade edilen Matematiksel İletişim Modeli'yle birlikte bilgisayarın temeli atılmıştır. Bilgisayar ve internetin ortaya çıkışı günümüz dijital ortamların doğuşunu hazırlamıştır.¹⁰⁵ Bugün akıl almaz boyutlara gelen dijital teknoloji, yeni bir dünya düzeni ortaya çıkarmıştır.

İletişim sürecinde internet çok önemli bir yer tutmaktadır. Literatürde ağlar ağı olarak tanımlanan internet, *uzam ve sürem bağlamında* birçok değişikliğe neden olmaktadır.¹⁰⁶

İnternetin icadıyla birlikte teknolojik araçlar çağlar atlamış insanlar interneti kullanarak yeni iletişim araçları keşfetmiştir. İnterneti geleneksel iletişim araçlarından ayıran birçok özellik bulunmaktadır. Ancak bu özelliklerden en önemlisi *iletişim sürecinde etkileşimin kendisini güçlü bir biçimde göstermesinden kaynaklanmaktadır*. Geleneksel iletişim araçları, etkileşime müsaade etmez yani kendisine verileni almak durumundadır veya sınırlı bir müdahale söz konusudur. Örneğin; Televizyon seyreden birisi ya televizyondan verilen iletişimi alacaktır veya eğer üşenmezse ve TV yayın yönetmeni müsaade ederse yayına bağlanıp iletişime geçecektir. Diğer taraftan internet üzerindeki etkileşim kullanıcının iletişim sürecindeki egemenliğine dikkat çekilerek açıklanmaktadır. Buna göre internet kullanıcısı, iletişim sürecinde aktif rol alarak nesne durumundan özne durumuna geçmektedir.

¹⁰⁵ Deniz Yengin, **Yeni Medyaya Eleştirel Bakış**, Deniz Yengin (Der), **Yeni Medya Ve...**, İstanbul: 2012, s.125.

¹⁰⁶ Yengin, s.126.

Etkileşim özelliğine sahip olan internetle veriler hızla dünya çapında yayılabilmektedir. İnternetin bu katılıma ve etkileşime açık yapısı demokratik bir ortamın oluşmasını sağlamaktadır. Öte yandan internet için, ortaya çıkış sebebiyle güçlü bir gözetim ve denetim aracıdır diyebiliriz.¹⁰⁷

Erdoğan, internetin *Türkiye dahil dünyada* denetim ve kullanımının büyük ölçüde özel teşebbüsün elinde olduğunu ve sahiplerinin çıkarlarına hizmet ettiğini belirtmektedir. Medya, telekomünikasyon ve bilgisayar firmalarının interneti kontrolünün birkaç şekilde olduğunu ifade eden Erdoğan, bunları şu şekilde sıralamaktadır:

Üretim araçlarına sahip olmaları (reklamlar, alışveriş vb. kullanımları), şebekeleri direk satış ve dağıtım aracı olarak kullanarak üretilen malları satmaları, firmaların(tv, gazete, haber ajansı vb.) kullanımı izleyicilerine yeni ve güçlü olanaklar sağlaması, elektronik alışverişle tüketim mallarını satmaları(mağazalar 24 saat açıktır), ticari ve ekonomik indeksler ve rehberlerle firmalar hakkında temel bilgi vererek özel teşebbüs arasındaki ilişkiyi kolaylaştırmaları.¹⁰⁸

İnterneti birçok kuramcı farklı görüşlerle açıklamaktadır. McChesney, interneti, teknelci güçlerin faydasına yarayan ve daha fazla yayılmalarını sağlayan bir güç olarak değerlendirmektedir. Holmes interneti etkileşim özelliği sağlamayan televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarının yerine gelen yeni bir araç olarak ifade ederken, Mark Poster ise “*post modern karaktere sahip, modern standartların dışında, yeni tür bir kamusal alan yaratan “ikinci medya çağı”nın meyvesi*” olarak ifade etmiştir. James Slevin ise interneti “*kamusal alanın diyalogsal karakterini yaratabilme potansiyeline sahip bir araç*” şeklinde yorumlamaktadır.¹⁰⁹

Sproull and Faraj’dan aktaran Timisi, interneti gerçek bir topluluk mekanı olarak ele almaz ona göre internet dayanışma arayan grupların erişime sahip olduğu yeni kamusal mekanlardır. Bu mekanların özelliklerini ise şu şekilde belirtmektedir:

¹⁰⁷ Filiz Aydoğan, **İkinci Medya Çağında Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet**, Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz (Der) **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s.4.

¹⁰⁸ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara: ERK Yayıncılık, 2008, s.407-409.

¹⁰⁹ Filiz Aydoğan, **İkinci Medya Çağında Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet**, Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz (drl.), **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2010, s.11-12.

1. *Fiziksel mekan toplumsal katılım için bir ölçü değildir. Bir şebekeye erişim şansı olan herkes elektronik topluluğa erişebilir. Aynı zamanda fiziksel yakınlık ya da uzaklık bir arada olmanın biçimlendiricisi değildir ve etkili bir katılım için engel oluşturmaz. Elektronik ortamda düz anlamıyla sınır yoktur. Sınırların olmayışı kullanıcıya bir hareket serbestisi sağlamaktadır.*
2. *Elektronik topluluklarda katılım, var olmakla (orada olmak) eş anlamlıdır.*
3. *Elektronik bir aradalığın üçüncü özelliği, katılımın herhangi bir maliyete neden olmamasıdır. İnsanların Çoğu evlerinden ya da işyerlerinden katılmakta, gerçek dünyada olduğu gi bir topluluğa katılmanın gerektirdiği maliyetlere girişmemektedir.*¹¹⁰

Gelişen teknolojiyle birlikte gazete, TV ve radyonun dışında internet ve cep telefonları gibi kitle iletişim araçları yaygınlaşmaya devam etmektedir. Bu yeni teknolojiler sayesinde kişiler fikirlerini direk, anlık paylaşımlarla aktarabilmektedir. Etkileşim özelliğini barındıran bu teknolojik yenilikler demokratik bir ortam sağlama işlevini de beraberinde getirmektedir.

Teknolojik determinist yaklaşıma göre internetin sınırsız bir şekilde bilgiye erişim sağlaması ve bu erişimin kolay olması iktidar ve güç ilişkilerinin karakteristiklerini değiştirmiştir. İnsanlık tarihine bakıldığında ilk defa kişiler internetle birlikte sınıfsal, ırksal ya da dinine göre ayırım yapılmadan eşit şartlarda bir ortama girebilmişlerdir. İşte herkesin eşit şartlarda girebildiği bu ortamın yöneten kişiler ve yönetilenler arasında güç dengelerini sarsmış olduğu sanılmaktadır.¹¹¹

Buna karşılık zıt görüşte olan yaklaşımlara göre;

“Enformasyon toplumunun “enformasyon devrimi”ni başlatanlar ile yönetici grubun çıkarlarına hizmet etmek için geliştirilmiş bir mit olduğu düşüncesindedirler. Onlara göre, kitle demokrasileri sürekli olarak gözetime ihtiyaç duymaktadır. Karmaşık toplumların idaresinde, iktidarı elinde tutma ve

¹¹⁰ Nilüfer Timisi, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara: Dost Yayınevi, 2003, s.169.

¹¹¹ Uğur Dolgun, **İnternet ve Demokrasi**, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları, 2011, Sayı:44, <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9548/119258>, (12.01.2017), s.229.

yönetme açısından, enformasyon teknolojilerinin her tür alt yapısını hazırladığı gözetim mekanizmaları, toplumsal denetimin de standart araçları haline gelirler. Bu görüşü savunanlardan bazıları, enformasyon toplumunu bir ideoloji sınıflaması içinde ele almış ve kapitalist sistemin bugünkü ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmiştir”¹¹².

İnternet ve geleneksel iletişim araçları kıyaslandığında internetin sunmuş olduğu olanaklar demokrasiye, elektronik demokrasi kavramsallaştırmasını yakıştırmıştır. İnternetin demokratik potansiyelini Timisi; 1.Kolay Erişim ve Enformasyon Erişiminde Yeterlilik, 2. Otoriteden Bağımsızlık İnternetin Örgütlenmesi, 3. İnternette İfade Özgürlüğü ve İçerik Denetimi, 4. Siyasal Katılımın Artması, 5. Sivil Toplumun Genişlemesi ve Küreselleşmesi.¹¹³ başlıkları altında incelemiştir.

Aydoğan, internetin *demokrasi açısından olağanüstü bir gelişme* olarak değerlendirilmekte olduğunu, insanların internetten eskisine kıyasla çok daha fazla şey öğrenebildiğini ve bilgiye çok daha çabuk ulaşabildiğini belirtmektedir. Büyük bir kitleye *elektronik posta ve web siteleri aracılığıyla bilgi iletmenin* kolayca gerçekleşebildiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında internetin demokrasi için büyük bir nimet olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Daha fazla eşitlik ve katılımcılık beklentileri düşünüldüğünde yeni enformasyon teknolojileri tamamıyla devre dışı bırakacak bir gelişme değildir.¹¹⁴

Yeni iletişim ortamlarıyla aynı anlamda kullanılan yeni medya kavramı, 1970’li tarihlerde bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel çalışmalar yapan bilim insanları tarafından ortaya atılmıştır. 1990’lara gelindiğinde büyük hız kazanan bilgisayar teknolojisi ve internet teknolojisi beraberinde genişleyerek farklı boyutlara ulaşmıştır. Yeni medya, multimedya veya çoklu ortam gibi bilinen tüm farklı ortamları kendinde toplayarak, hem yazılı hem görsel hem de hareketli ve sesli bir ortam sağlayan bir özelliğe sahiptir.¹¹⁵

¹¹² Krishan Kumar, **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Çev. Mehmet Küçük, Ankara, Dost Kitabevi, 1999, s. 45. Aktaran, Dolgun, (a.g.e), s.229.

¹¹³ Timisi, s.193-207.

¹¹⁴ Aydoğan, s.15.

¹¹⁵ Tolga Kara, **Sosyal Medya Endüstrisi**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013, s.11.

Bilgisayar, internet, cep telefonları, oyun konsolları, ipod gibi bütün dijital teknolojiler yeni medya altında değerlendirilmektedir. Gündelik yaşamda yoğun bir şekilde kullanılan yeni medya artık toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bununla birlikte bilgisayar ve telekomünikasyon sistemlerinin gelişimi var olan denetim teknolojilerinin de gittikçe artmasına neden olmuştur. Yani bilgi, birey yararına değil, sistemin yararına kullanılmaktadır.¹¹⁶

We Are Social tarafından 2018 yılında dünyadaki internet, sosyal medya ve mobil kullanım istatistiklerine göre;

4.02 milyar **internet kullanıcısı**, dünya nüfusunun %53'ü

3.19 milyar **sosyal medya kullanıcısı**, dünya nüfusunun %42' si

5.13 milyar **mobil kullanıcısı**, dünya nüfusunun %68' i

2.95 milyar mobil sosyal medya kullanıcısı, dünya nüfusunun %39'unu ifade etmektedir. Bir önceki yılın verilerine göre mobil ve sosyal medya kullanım oranında büyük bir artış olduğu görülmektedir.¹¹⁷

Yeni medya ile dijital bilgisayar teknolojisi arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Kimi yorumculara göre, yirminci yüzyılın son on yılında gerçekleşen bir Dijital Devrim'den dahi söz etmek mümkündür.¹¹⁸

Demokrasilerin gereği, insan hak ve hürriyetlerinin sağlanmasıdır. İnternet ve internetle birlikte gelişen yeni medya aracılığıyla insanların toplumsal olaylara katılımı artmış, fikir ve düşüncelerini bu platformlar üzerinden paylaşabilme kolaylığı sağlanmıştır. Yeni medyanın buna imkan tanıyan olmasının eskiye nazaran günümüzün teknolojisi ile demokratikleşmenin iyileşme gösterdiğini söylemekte bir sakınca yoktur. Unutmamakta fayda var ki bu iyileşme teknolojiyi elinde bulunduranların kısıtlamalarına rağmenidir.

¹¹⁶ Filiz Aydoğan, **Medyadan Yansıyanlar**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013,s.181.

¹¹⁷ <https://dijilopedi.com/2018-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/> , 29.05.2018.

¹¹⁸ Laughey, s.158

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DARBELER VE MEDYA

Bu bölümde ülkemizde yaşanan askeri müdahaleler sırasında medyanın almış olduğu tavır kısaca ele alınmıştır. Tez çalışmasının konu bütünlüğünün dağılmaması açısından darbelerin tarihi gelişim ve seyri, siyasi parti ve halkın tutumu ve diğer ayrıntılara değinmeden darbelerin kısaca hangi siyasi parti döneminde, nasıl bir ortamda gerçekleştirildiği ve medyanın bu müdahaleler sırasında aldığı tutuma kısaca değinilecektir. Öyle ki askeri müdahalelerin her biri bir teze konu olacak kadar önemli ve detaylı birer çalışmayı gerektirmektedir. Burada tezimizin sorunsalı 15 Temmuz darbe girişimindeki medyanın tutumuyla kıyaslama yapabilmek açısından askeri darbelere kısaca değinilecektir.

2. Darbe Kavramı

Darbe kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu'nun yaptığı açıklamada *vuruş, çarpış* olarak ifade edilmektedir. Darbe kavramına iki farklı tanımlama yapan Türk Dil Kurumu darbeyi “*Birini kötü duruma düşüren, sarsan olay*” ve “*Bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi*”¹¹⁹ olarak tanımlamıştır.

Askeri müdahale deyince akla ilk olarak darbeler gelmektedir. Welch'e göre siyasi sisteme askeri müdahale, genel olarak zor/güç kullanılarak sivil hükümetlerin değiştirilmesi anlamında kullanılmaktadır. Oysaki demokratik sistemlerde askeri müdahale, hükümetlerin zor kullanılarak yıkılmasından daha fazla bir anlam taşımaktadır.

Tarihteki ihtilallerin ilk örneği, Milat'tan beş yüz yıl önce Atina'da görülmüştür. Yaşanan bu ilk darbelerde usul kolaydır. Birkaç tahrikçi halkın bir kısmını ayaklandırır,

¹¹⁹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a5bbe6a32e362.78001330 14.01.2018

mızraklarıyla önemli kişilerin evleri basılır, hasım olan liderler öldürülerek sistemin dışına sürülürdü. Birkaç saat içinde tamamlanan darbe sonunda iktidar el değiştirdi. Darbe yapmak kendilerine günlük iş gibi görünen halk, bir defa da başsız bir şekilde ayaklanmış, darbeden sonra tarafsız birisi seçilerek, kanunlar yapılmıştır. Üzerinden çok zaman geçmeden Atina’da yaşayan Pzistrat isimli bir asker yaşayan halk için aradıkları liderlik vasıflarını taşıyordu. Pzistrat halkın duygularına hitap edecek kalabalıklara toprak dağıtma, imtiyazlar verme, bütün borçlarını ödeme, vergilerini ödeme gibi vaatler veriyordu. Birgün elbiseleri parçalanmış şekilde (Halkı heyecanlandırabilmek için kendi kendini yaralamıştır.) Atinalılar halime bakın! Kırdan gezinirken düşmanlarım bana neler yaptı der. Ben vatani için canımı ortaya koymuş en tehlikeli düşmanınızı mağlup etmiş bir askerim Bana bu muameleyi reva göreceksiniz? Halk heyecanlanmış, homurdanmaya başlamıştır. Kalabalık karar verir ve dört yüz silahlı muhafızıyla Pzistrat, Akropol’u zapt ederek iktidara el koyar. En sonunda Pzistrat’ın hayatına kast edenler cezalandırılır. Bu anlatılan Pzistrat’ın ilk darbesidir.¹²⁰

Osmanlı ve Türk tarihinde ordunun politik hayata müdahalesi sayısız örnekle doludur. Yeniçeri Ocağı iktidar kavgalarının belirleyici unsuru haline gelmiştir. Özellikle duraklama döneminden itibaren ordu çok etkili olmuştur. Ardından ülkemizde meşru hükümete karşı ve cumhuriyet dönemi darbelerine de öncülük eden “ilk askeri darbe” 1876 Jön Türk ihtilalidir. Mithat Paşa ihtilali planlamış, Seraker bugünkü adıyla Genelkurmay Başkanı ve Savunma Bakanı Hüseyin Avni paşa uygulamıştır. Arka planda ise İngiliz Büyükelçisi Sir Henry George Elliot vardır. Paşa’nın talimatıyla Harbiye ve Askeri Okullar komutanı Süleyman Paşa , “Sultan Abdülaziz’e yapılacak suikastı önlemek gibi şerefli bir görevi ifa edeceklerini söyleyerek kandırmıştır. Askeriyle Saray’ı kuşatır. Subaylar Saray’ı yağmalarken, Sultan Abdülaziz Feriye Sarayı’na nakledilir. İntihar süsüyle iki bilek damarı kesilerek öldürülür. En nihayetinde Paşa, Batılı gazetecilere “darbeyi 68 kişilik bir cunta ile gerçekleştirdiğini” anlatmıştır.¹²¹

¹²⁰ Michel Mourre, Pierre Dominique, Edmond Pognon, Michel Garder, Georges Roux, Victor Franco, Jean Laurent, (hızl.), **İhtilaller Ve Darbeler Tarihi**, Sabiha Bozbağlı, (çev.), 3.Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 1974, s.7-9. Orijinal kitap adı: Les coups d’etat

¹²¹ Abdullah, Yıldız, (hızl.). **28 Şubat Belgeler**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2000, s.11-12.

2.1.1. Medyanın 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nde Aldığı Rol

Medyanın 27 Mayıs 1960 darbesinde aldığı tavırdan bahsetmeden önce konu bütünlüğü açısından darbenin yapıldığı tarihte iktidarda bulunan Demokrat Parti'nin kuruluşu, iktidara gelişi ve darbenin yapılışına kısaca değinilecektir.

Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur. Partinin kuruluşunda Adnan Menderes, Refik Koraltan, Celal Bayar ve Fuat Köprülü birlikte hareket etmiştir.¹²² Partinin kurulmasında o dönemki siyasi ortamı da etkili olmuştur. Bu yıllarda yönetimi elinde bulunduran CHP'den milletvekili olan Menderes ve diğerleri mensubu oldukları partiyle birçok konuda görüş ayrılığı yaşamıştır. Parti tarafından alınan kararlara tepki koymaları, “dörtlü tahrir” olarak adlandırılan önerenin verilmesi, en nihayetinde partilerinden ihraç edilmelerine sebep olmuştur.¹²³

Birleşmiş Milletlere katılma konularının da tartışıldığı bu yıllarda demokrasinin gereği olarak çok partili bir rejime geçişin sinyalleri verilmekte olup bu konu ülke gündemini oluşturmaktadır. İşte bu döneme rastlayan ihraçlar Türkiye’de çok partili rejime geçiş için bir fırsat ortamı sağlamıştır. Celal Bayar o dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün de onayı ile Demokrat Parti’yi herhangi bir sorunla karşılaşmadan kurabilmiştir.

21 Temmuz 1946’da yapılan seçimlerin ardından 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimler sonucu 487 milletvekili görev almıştır. Bunların 396’sı Demokrat Partiden, 68 kişisi Cumhuriyet Halk Partisi’nden, 7 kişi Bağımsızlardan ve son olarak 1 kişi ise Millet Partisinden milletvekili olarak seçilmiştir. Yapılan bu seçimle CHP’nin iktidarı Demokrat Parti’ye bırakması “*kansız ihtilal*” olarak değerlendirilmiştir.¹²⁴

DP’nin on yıl devam eden iktidar dönemindeki iletişim politikalarına bakıldığında ilk etapta olumlu yanlar karşımıza çıkmaktadır. 1950 tarihinde yayınlanan Basın Yasası ve ardından 1952 tarihinde basında çalışan kişilerin mesleki haklarını

¹²² Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, Ceren Elitez (çev.). 2. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s. 95.

¹²³ Davut Dursun, *27 Mayıs 1960 Darbesi*, İstanbul: Şehir Yayınları, 2001, s.14.

¹²⁴ Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994, s.228.

güvenceye alan yasa bunların arasında gösterilmektedir. Ancak ileriki yıllarda bu yaklaşım değişmiş hükümetin denetimi altında, özgür basın düşüncesinden uzak bir basın arzu edilmiştir.¹²⁵

1946-1950 tarihleri arasında Türk basınının muhalefet partisi olan Demokrat Partiyi desteklediği görülmektedir. Bu destek Demokrat Partiyi iktidara taşımıştır. Tek parti rejiminden çok çekmiş olan basın, Demokrat Parti'den özgür bir basın anlayışı beklemekte ve bu umutla arkasında durmaktadır. Demokrat Parti, kuruluş zamanlarında ve sonrasında dönemin gazeteleri olan Vatan ve Tan gazetelerinden oldukça büyük bir destek almıştır. Basının gücünün farkında olan Demokrat Parti, kendisinin sahibi olduğu bir gazete çıkarma fikrinin ardından 30 Nisan 1948'de Zafer Gazetesinin yayını başlatmıştır.

Demokrat Parti iktidara geldiği zaman ilk olarak Cumhuriyet döneminde çıkartılan ilk basın yasası olma özelliği taşıyan 1931 Matbuat Kanunu'nu kaldırmış onun yerine 21 Temmuz'da yürürlüğe giren yeni kanun çıkarılmıştır.

1931 Matbuat Kanundaki bazı maddeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Matbuat hürriyeti ve matbu eserler neşri bu kanunda yazılı hükümlere bağlıdır. (md.1) Gazete ve dergi sahiplerinde aşağıdaki kayıt ve niteliklerin bulunması şarttır. Vatan, Ulusal Savaş, Cumhuriyet ve devrim aleyhinde bulunup da herhangi bir divan ve mahkeme tarafından mahkum olmamak (md,12-i); Millî mücadelede işgal altında düşman emellerine hizmet edici neşriyat yapmış olmamak (md.12-k); Fertlerin şahsî veya ailevî hayatı hususiyelerini ima tarikle dahi olsa her ne vesile ile olursa olsun neşredenler bir aya kadar hapis ve 50 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar (md.29). İntihar vak'alarını mahallinin en büyük zabıta memurundan mezuniyet almaksızın neşretmek memnurdur (md.38). Türk Ceza Kanununun 426 ve 427 nci maddeleri mucibince müstehcen sayılan maddeler halkın âr ve haya duygularını inciten ve ayıp sayılan şeylerdir (yayınlanamaz) (md.31). 3 Mart 1925 tarihli, 431 sayılı yazıya göre Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının dışına çıkarılanlar ve 16 Nisan 1925 tarihli, 481 sayılı Af Kanunu'ndaki 3.maddede belirtilen kişilerin

¹²⁵ Korkmaz, Alemdar, **Demokrat Parti ve Basın**, Türkiye'de Kitle İletişimi Dün- Bugün- Yarın, Der. Korkmaz Alemdar, Gazeteciler Cemiyeti Yay., Ankara, 2009, s.158.

gönderdiği yazıların yayınlanması yasaklanmıştır.(md.44) Gazete veya mecmuanın mes'ulleri matbuanın neşriyatından tevellüt edebilecek her türlü hukukî ve cezaî meşguliyetlere hâle gelmemek üzere bir memurun vazifesine müteallik fiillere ait olarak gazete ve mecmualarda yapılan neşriyat hakkında bir devlet memuru veya salâhiyetli makam tarafından gönderilen cevapları meccanen neşretmeğe mecburdur. Bu maddeye göre gazete ve derginin sorumluları, herhangi bir devlet memurundan veya bir yetkili tarafından gelen yanıtları yayınlama zorunluluğu altındadır.(md.48)¹²⁶.

Nurşen Mazıcı'ya göre 8 Ağustos 1931'de yürürlüğe giren 25 Temmuz 1931 tarih ve 1881 sayılı bu yasanın özellikle basın özgürlüğü ve temel haklar açısından en çok eleştirilen maddesi 27. maddedir. Bir yazarın yazmış olduğu yazıdan üç kişi; yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni ve gazete sahibinin de sorumlu tutulması, yalan haber yazan bir muhabirin cezasına diğer üç kişinin de ortak olması hem basın özgürlüğüne hem de hukuka aykırıdır.¹²⁷

Demokrat Parti kuruluşundan kısa bir süre sonra 21 Temmuz tarihinde Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası olan 1931 Matbuat Kanunu'nu değişiklikleriyle birlikte kaldırmıştır. Bunun yerine 5680 Sayılı Basın Kanunu getirilmiştir. Getirilen bu kanun, 1931 Matbuat Kanunu'yla hükümete tanınan geniş yetkileri ortadan kaldırmıştır. Buna göre artık gazete çıkaracak kişilerin izin alması gerekmemektedir. Sadece bildirimde bulunmaları yeterli görülmüştür. Basın suçlarının, basına güvence sağlayan Toplu Basın Mahkemeleri tarafından yargılanması kararı getirilmiştir. Yayımladıkları yazılar dolayısıyla gazete sahipleri cezai sorumluluk altında değildir. Diğer taraftan gazetenin yazı işleri müdürlerinin ve yazarın sorumluluğu kaldırılmamıştır. Yurt dışında basılan yayınlar için sansür edilmeleri konusu Bakanlar Kurulu'nun yetkisinde bırakılmıştır.¹²⁸

Bir süre sonra Demokrat Parti'nin yapmış olduğu çeşitli işler basını rahatsız etmiştir. Buna yönelik eleştirileri dile getirmişlerdir. Demokrat Parti bu eleştirilere çözüm

¹²⁶ T.C. Resmi Gazete, **Matbuat Kanunu**, Yayın Tarihi 8 Ağustos 1931, Cumartesi, Sayı: 1867

¹²⁷ Nurşen Mazıcı, **1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu**, s.148.

¹²⁸ Korkmaz Alemdar, **Demokrat Parti ve Basın**, Tarih ve Toplum, Mayıs 1986, s. 53.

olarak basına baskı uygulama, sansürleme ve yasakçı bir politika izlemiştir. Basın DP'nin basına ilişkin yapmış olduğu bu hatalı davranışları yayınlamakta, halka duyurmaktadır. İktidar ve basın arasında gerginlik büyümüştür. Basın artık gidişatın iyi olmadığını ilan etmeye başlamış, Demokrat Parti'nin aleyhine haberler yayınlamaya başlamıştır. Demokrat Parti bu dönemde birçok köşe yazarını, basın sahiplerini tutuklamış, yayınlanan birçok gazeteye çeşitli sürelerle kapatma uygulamıştır. Böyle bir dönemde ülkede iç karışıklıklar çıkmış, üniversitelerde isyanlar ve çeşitli meydanlarda mitingler ve yürüyüşler yapılmıştır. Basın üzerinden asker göreve çağrılmış iktidara el konulması yönünde çeşitli yayınlar ilan edilmiştir. Yaşanan bu durumlar darbeye zemin hazırlayan en önemli etkenlerdir. Burada darbenin yapılmasında basının çok büyük bir etkisinin olduğunu görmekteyiz.

Darbenin gerçekleştirilmesinde üniversitelerde yaşanan karışıklıklar, Kızılay'da yapılan çeşitli gösteriler önemli bir etken olarak gösterilmiştir. 26 Mayıs'ı 27'ye bağlayan gece için karar alınmış sabah 04.00'da silahlı Harp Okulu öğrencileri PTT Ankara Radyosu binalarını ve planda geçen diğer yerleri ele geçirmek üzere baskın yapmıştır. Beklenen bir direniş söz konusu olmamıştır. *Yıldırım hızıyla gerçekleştirilen bir müdahale olmuş, bir buçuk saat içinde hareket tamamlanmış*, planda belirlenmiş olan tüm önemli yerler ele geçirilmiştir. Bakanlar Kurulu üyeleri, Başkan Refik Koraltan dahil Büyük Millet Meclisi üyeleri sırasıyla evlerinden alınarak tutuklanmışlardır. Harp Okulu'na götürülen bu kişiler burada tutulmuştur. Aynı zaman diliminde Ankara Radyosu'ndan silahlı kuvvetlerin hükümete el koyduğu halka duyurulmaktadır. Çankaya Köşkü önüne toplanan genç subaylar Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı apar topar yakalayıp Harp okuluna götürür. Başgil, Cumhurbaşkanı'nın tutuklanması esnasında generalle oradakilerin arasında geçen bir konuşmayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Birden kapı şiddetle açılır, Veteriner General Burhanettin Uluç ve Albay Ahmet Yıldız'ın başında bulunduğu genç subaylar içeri dalar. Grup ilerler ve general elinde otomatik silahla Celal Bayar'ın önünde durur ve kendisine:

- Derhal istifa ediniz ve peşimizden geliniz, yoksa ateş ederim, der.

Cumhurbaşkanı soğukkanlılıkla olduğu kadar yüreklilikle cevap verir:

- Ben millet iradesiyle buradayım ve buradan ancak o iradeyle giderim.

Bu sırada, subaylar arasında Muhafız Alayı Komutanı Albay Osman Köksal'ı görür ve sorar:

- Albayım, sizin vazifeniz bizi korumak değil mi?

- Ne yapmamı istiyorsunuz, ateş mi edeyim?

- Ben size sadece görevinizi hatırlatıyorum.

- ...¹²⁹.

Darbenin tanığı olarak Başgil, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin gerçekleştirildiği sabahı şu şekilde ifade etmektedir:

27 Mayıs sabahı saat 06.30'dan itibaren, sadece Ankara'da değil, bütün Türkiye'de halk, gece olup biten hadiselerin kaygı ve korku verici hikayesini dinlemek için radyolarını dinlemeye başlamıştı. Düzenli aralıklarla bir spiker-subay, kalın ve tok bir sesle şu bildiriye tekrarlıyordu: "Menderes Kabinesinin bütün bakanları ve başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmak üzere, bütün DP milletvekilleri tutuklanmışlar ve Ankara Harp Okulu 'nda gözaltına alınmışlardır. Bu hareket, çatışma ve hadise olmadan gerçekleştirilmiştir."¹³⁰

Halkın iradesi ile başa gelen Demokrat Parti hükümeti askeri darbe ile yönetimden indirilmiştir. 27 Mayıs darbesinin yapılışı incelendiğinde darbenin “birkaç yüz Harp Okulu öğrencisiyle desteklenmiş bir subaylar cuntası” tarafından yapıldığı söylene de daha sonra 38 kişi oldukları öğrenilmiştir.

Darbenin ardından cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, milletvekilleri ve yüksek dereceli memurlar başta olmak üzere beş yüze yakın kişi tutuklanmış Marmara'da bulunan Yassıada'da hapsedilmişlerdir. En nihayetinde Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan 16 Eylül 1961 tarihinde, Adnan Menderes ise 17 Eylül 1961 tarihinde İmralı Adası'nda idam edilmişlerdir.

¹²⁹ Başgil, s.158-160.

¹³⁰ Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım**, 4.Basım, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2008, s.18.

Medyanın darbe sırasında aldığı tavrı anlatmak maksadıyla Başgil, o dönemde bir İstanbul gazetesine siyasi makaleler yazan, şahsen tanıdığı bir profesörle geçen konuşmasını aktarıyor. O dönemde birçok basın mensubunun yaptığı gibi daha önce savunduğu fikirleri savunmadığını aksine zıt görüşleri savunmaya başladığını gördüğünde tavrı değişikliğinin sebebini sorar, bu soruya karşılık profesörün cevabı şu şekildedir:

*- Eee, n'olmuş yani? Ben kalemimi patronuma kiraya vermişim: Benim için önemli olan, bana ödenen paradır.*¹³¹

Hayati Tek, Darbeler ve Türk Basını kitabında 27 Mayıs 1960 darbesinde Türk Basınının nasıl bir tutum içerisinde olduğunu incelemiş ve o dönemin gazeteleri ve bu yayınlarda yazan köşe yazarlarının yazılarını ele almıştır. Kitaba göre Hürriyet Gazetesi, darbeyi, “Türk Ordusu vazife başında”¹³² manşeti yayınlamakla karşılamıştır. Darbenin hemen ertesi günü 28 Mayıs 1960 tarihinde, “Yurtta tam bir huzur hüküm sürüyor- Yeni Anayasanın hazırlıkları ilerliyor”, “BM Meclisi fesh olundu-Parti Faaliyetleri yasak edildi-Bütün üniversiteler açılacak”, “Silahlı Kuvvetler yurtta süratle demokrasiyi kurmak kararında” gibi haber başlıklarıyla yayın yapmıştır.¹³³

Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1960 tarihli nüshasında darbeyi “Meclis feshedildi- Yeni anayasa hazırlanana kadar siyasi faaliyetler durdu- Hapisteki gazeteciler, subaylar ve talebeler tahliye olunuyor- Kapatılan gazeteler açıldı” ve “Gürsel: Diktatör olmayacağım, dedi” başlıkları ile çıkış yapmış köşe yazarı Çetin Altan “Büyük gün” başlıklı yazısına, “Bütün Türk vatanperverleri bu muazzam ve şanlı günün sevinci ve heyecanı içindedirler” cümlesiyle başlamıştır.¹³⁴

28 Mayıs tarihinde yayınlanan nüshasında Akşam Gazetesi “İkinci Cumhuriyet Kuruluyor”, Vatan Gazetesi ise “Bütün mesuller mevkuf” manşeti ile çıkış yapmış diğer haber başlıkları arasında “Bayram havası bütün yurdu kapladı” yer almıştır.¹³⁵

¹³¹ Başgil, s.172-173.

¹³² Hürriyet, Başyazı, 27 Mayıs 1960. Aktaran: Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Cilt 1, Ankara: Atılım Yayınları, 2003, s.26.

¹³³ Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Cilt 1, Ankara: Atılım Yayınları, 2003, s.26.

¹³⁴ Tek, s:54

¹³⁵ Tek, s:68-74

Dönemin kaynakları incelendiğinde basının 27 Mayıs 1960 darbesine tamamıyla destek olduğu görülmektedir. Sadece ülkemizde değil farklı ülkelerde de darbe süreçlerinde medya aracı olarak kullanılmaktadır. 1973'te Şili'de, 2013 yılında ise Mısır'da yaşanan darbelerde de medya etkili olmuştur.

2.1.2.12 Mart 1971 Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi

1971 yılı başları Türkiye'de sağ ve sol görüşlü gençler arasında çatışmalar, adam kaçırmaya ve banka soygunlarının yaşandığı dönemdir.

Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Nixon, ülkesindeki uyuşturucu kullanımının artmasını Türkiye'deki afyon üretimine bağlamaktadır ve Türkiye'nin afyon üretimini durdurmasına yönelik hükümete baskı yapmaktadır. Olaylar devlet kontrolünün dışına çıkmıştır. Darbe söylentileri artmış, darbe ile ülkenin aydınlığa çıkabileceği düşüncesi yayılmıştır.

Süleyman Demirel'in Başbakanlığını yaptığı Hükümet, iç ve dış sorunlarla boğuşmaktadır. Ordu, bu iç ve dış sorunlara çözüm olması bakımından askeri müdahaleye yönelik sinyaller vermeye başlamıştır. Ordu içerisinde ilk etapta iki ayrı fikir konuşulmaktadır. Buna göre başlangıçta Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç askeri müdahaleden yana değildir. Bu yıllarda yayınlanan Yön ve Devrim dergilerinde askeri müdahaleyle ilgili yazılar kaleme alan Doğan Avcıoğlu ve İlhan Selçuk gibi yazarların da darbe fikrini yayarak orduyu etkilediği söylenmektedir. Netice itibarıyla komutanlar 9 Mart 1971 tarihinde darbe kararını kesinleştirmek amacıyla toplanmışlardır. Toplantı sırasında da ilk başta destek alınmamış olsa da sonunda, hem Memduh Tağmaç hem de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay darbeye ikna edilmiştir.¹³⁶

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen darbenin ardından yaklaşık 11 yıl sonra 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve kuvvet komutanlarının imzasını taşıyan muhtıra ile sivil siyasete tekrar müdahale edilmiştir.

¹³⁶ Barış Ertem, **12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)**, OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt.8, Sayı.14, Nisan 2018, s.657-658.

Muhtıra, Türkiye Radyolarında okunarak, Süleyman Demirel Hükümeti istifaya davet edilmiştir.¹³⁷

Ülkemizde hükümete yönelik gerçekleştirilen ikinci askeri müdahale 1971 muhtırası olmuştur. Adalet Partisi hükümeti askeri müdahaleyle karşılaşmış siyasi tüm yetkililer görevlerini bırakmak zorunda kalmıştır. Muhtıra, dönemin Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler tarafından gerçekleştirilmiştir.¹³⁸

Muhtırasının ardından Reform Kabinesi denilen dönem başlamıştır. Partilerüstü üç kişi, Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu Başbakan olmuştur. 26 Nisan 1971’de ilan edilen sıkıyönetim, değiştirilen Sıkıyönetim Kanunu ile gerekçe gösterilmeden kişilerin üstünü arama, belgelerini arama, partileri, sendikaları kapatma, mektup ve haberleşmeleri sansür etme, medyayı ve her türlü yayını denetleme yetkilerini, Sıkıyönetim Komutanlığı’na vermiştir.¹³⁹

Medyaya en küçük bir eleştiri olanağı bırakmayan Sıkıyönetim, 39 kez süreli veya süresiz yayınlar için gazete kapatma cezası uygulamıştır. Medya kuruluşları, eleştiride bulunamayacağı gerçeğini göz önünde bulundurarak, cezaevinde bulunan meslektaşlarını ve ceza almış medya kuruluşlarını kurtarmak amacıyla medya özgürlüğünü gündemde tutmaya çalışmışlardır. Sonuç olarak Uluslararası Gazeteciler Federasyonu’nun (Federation of International Journalist - FIJ) 11. Kongresi’ni İstanbul’da toplamışlardır. Böylelikle medya özgürlüğü sorunu gündemin ilk sırasına yerleşmiş, iki buçuk gün süren tartışmaların sonucu Federasyon, yumuşatılarak aldığı Türkiye’deki medya özgürlükleri kararını şu şekilde açıklamıştır:

“Uluslararası Gazeteciler Federasyonu, 11. Dünya Kongresi, Türk Anayasası'nın ilkeleri ve Türkiye'nin imzalamış olduğu Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları konvansiyonu uyarınca medya ve ifade özgürlüğünün korunması için Türk makamlarına çağrıda bulunur. Kongre bu ülkelerin

¹³⁷ Ertem, a.g.e., s.657-658.

¹³⁸ Tefik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, Ankara: İmge Yayınları, 1996, s.141.

¹³⁹ Kabacalı, s.75.

günümüzde korunmadığı belirtir ve Türk medyasının üzerindeki siyasal ve ekonomik baskıyı üzüntüyle karşılar. Türk meslektaşlarının yoğun ekonomik baskılarla ilgili ciddi kuşkusunu paylaşır. Kongre geçmiş yıllarda yazdıkları yazılardan dolayı haklarında davalar devam eden gazetecilerin durumuna dikkati çekerek halen görülmekte olan ve görülecek bu tür davalardan vazgeçilmesi gerektiği görüşünü açıklar... ”¹⁴⁰

Bu dönemde gazeteciler dışında birçok düşünür ve yazar yasak yayın bulundurmamak suçundan tutuklanmıştır.

Sıkıyönetimle beraber medya kanunlarında değişiklikler olmuştur. En önemli gelişmelerden birisi de 1488 sayılı kanunun değiştirilmesi ile yaşanmıştır. Değişiklik, 1961 Anayasası'nın getirdiği, medya ve haberleşme özgürlüğünün sınırlandırılabilirliği halleri genişletmiştir. Kanuna kamu yararının söz konusu olduğu durumlarda medya özgürlüğünün sınırlandırılabilirliği maddesi konulmuş, ancak kamu yararı kavramının sınırları açıklanmamıştır. Böylelikle kamu yararı kavramı içine sokulabilecek her türlü durumda medya özgürlüğünün sınırlandırılabilirliği sağlanmıştır¹⁴¹.

Muhtıra ilk başlarda sol çevreler tarafından desteklenmiştir. 1960 darbesindeki gibi sağ iktidara yönelik yapılan bir darbe olarak düşünülmüştür. Radyodan okunan muhtıra sol düşünceye sahip kişi ve kurumlar tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Aradan geçen zaman askeri müdahalenin devrimci subaylar tarafından yapılmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde sol düşüncenin kalemleri olarak görülen İlhan Selçuk, Çetin Altan, İlhami Soysal ve Uğur Mumcu'nun muhtıraya yönelik yazıları askeri müdahaleyi desteklediklerini göstermektedir.¹⁴²

27 Mayıs 1960 darbesi karşısında topyekün aynı tavrı sergileyen Türk basınının 1971 Muhtırasında daha temkinli ve değişiklikler gösterdiği görülmektedir. Meclisin fesh edilmemiş olmasının iktidar taraftarlarının darbeye karşı seslerini çıkarmasında etkili

¹⁴⁰ Türkiye Gazeteciler Sendikası Danışma Kurulu Çalışma Raporu, İstanbul, 1972.

¹⁴¹Şevket Sayılğan, **Basın ve Özgürlük**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1992, sayı 1, s. 274.

¹⁴² Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012, s.178.

olduğu düşünölmektedir.¹⁴³ Dönemin gazeteleri incelendiğinde muhtıra öncesi ve sonrası yaşananlar ve basının darbeye karşı tavrı açıklığı kavuşmaktadır.

12 Mart 1971 muhtıra öncesi Milliyet gazetesi Güney Amerika'nın sürekli askeri darbeler yaşayan ölkeleriyle ilgili yazı dizisi başlatmıştır. Başyazısında “Çağımız böyle bir çağ” başlığı ile yayınladıkları yazı da “Şiddet ve anarşi olayları... Kapanan üniversiteler ve felce uğrayan eğitim... Enflasyon ve hızla artan fiyatlar... Grevler, lokavtlar... Otorite kurmakta güçlük çeken siyasi iktidarın aczi... İnanırcı çözüm yolunun ve liderin çıkmayışı...” ölkemizdeki çizilen anarşi tablosunun sadece bizim için değil Dünyanın birçok ölkesinde var olduğunu ifade etmektedir. Milliyet gazetesinde Genel Yayın Yönetmeni olan Abdi İpekçi ise 1 Mart 1971 tarihli yazısında “yeni yepyeni çözüm yolları”nın bulunması ve yeni liderlerin ortaya çıkması gerektiğinin altını çizmiştir. 4 Mart 1971’de kaleme aldığı “Tağmaç’ın hatırlattıkları” yazısında ise Genelkurmay Başkanının konuşmasından hareketler olası bir muhtıraya dikkat çekmiştir. Muhtıra sonrası 28 Nisan tarihinde yayınlanan yazısında ise “Muhtıra ve Gerçekler” başlığını kullanmış, ordunun çaresizliğini ve darbenin haklılığını anlatmıştır.¹⁴⁴

Cumhuriyet gazetesinin muhtıra öncesi yayınlarına bakıldığında da aynı tabloyla karşılaşılmaktadır. Gazete 3 Mart 1971 tarihindeki yayınında ölkenin batmakta olduğunu ve ordunun müdahalesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Oktay Akbal, darbeden 9 gün önce “Evet Hayır” adlı köşesinde yer verdiği “Ayak Sesi” başlıklı yazısında muhtıranın tek çare olarak kaldığını yazarak adeta orduya davetiye çıkarmıştır. Aynı gazetede İlhan Selçuk “Ordunun Varlık Gereğesi” başlıklı yazısında orduyu yönetime el koymaya çağırmıştır. 12 Mart’tan sonra Cumhuriyet gazetesi haklı çıktığını gösterir nitelikteki “12 Mart Muhtırası”, “Geliyorum diyen öltimatom”, “Zaten yıkılmıştı”, “Süleyman Bey ile şapkası” başlıklı haberleri ile yazılar yayınlamıştır.¹⁴⁵

Muhtırayı destekleyen hatta ihtilale dönüşmesini isteyen diğer bir gazete ise Akşam gazetesidir. Köşe yazarı Çetin Altan, darbe günü, muhtıradan önce kaleme almış olduğu anlaşılan yazısında “Rejim buymuş... Rejim Değil kepezelikdir bu...” başlığını

¹⁴³ Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Cilt 1, Ankara: Atılım Yayınları, 2003, s.213.

¹⁴⁴ Tek, a.g.e, s. 214-216.

¹⁴⁵ Tek, a.g.e, s.221-230.

kullanmış orduyu göreve çağırmıştır. 14 Mart tarihli yazısında Altan, “Ve şahmerdan güm diye indi sonunda” başlıklı yazısını yayınlamıştır.16 Mart tarihli yazısında ise “Halkın tutsak olduğu demokrasi” başlıklı yazısı ile seçim sistemini eleştirmiştir.¹⁴⁶

Türkiye’deki tüm gazeteler Muhtıraya destek vermemiştir. Destek vermeyen gazetelerden birisi Dünya gazetesidir. Gazetenin başyazarı Bedii Faik, 8 Mart tarihli “Oyun bellidir!” başlıklı yazısı ile gençlerin polise ve askere karşı eylemlerini konu edinmiştir.13 Mart tarihli yazısında darbeye karşı tutumunu “Yorgan yakılırken...” ortaya koymuştur. 14 Mart tarihli yazısında “ Ama Neden?” başlığı ile darbecileri milletin karşısına geçmekle suçlamıştır. 19 Mart tarihli “Son gülen” başlıklı yazısında ise muhtırayı mutlu son olarak görenleri anarşiye destek vermekle suçlamıştır. Muhtıraya karşı çıkan gazetelerden birisi de Tercüman’dır. 1 Mart tarihli yazısında Cüneyt Arcayürek “Yeni Oyun” başlıklı yazısıyla tespitlerini aktarmıştır. Ahmet Kabaklı “Suç kimin?” başlıklı yazısı ile terör eylemlerinin suçlularını teşhis etmeye çalışırken, 14 Mart’ta kaleme aldığı yazısında “Temennimiz şu ki” başlığı ile Türk demokrasisinin yara aldığını belirtmiştir. Ergun Göze ise “Apaçık” yazısıyla darbeye davetiye çıkartıldığını yazısında dile getirmiştir. Aynı gazetenin yazarı Tarık Buğra ise “Kuvvetli ve İnandırıcı” başlığı ile muhtıraya destek verdiğini dile getiren yazılar kaleme almıştır.¹⁴⁷

2.1.3. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nde Medyanın Rolü ve Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde silahlı kuvvetlerin yönetime karşı üçüncü açık müdahalesi 12 Eylül 1980 günü emir komuta zinciri içinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Müdahalenin ardından Süleyman Demirel Başbakanlığında devam eden hükümet görevden alınmıştır. TBMM lağvedilerek 1970’lerdeki değişiklikleriyle birlikte 1960 anayasası tamamen kaldırılmıştır. Türk siyaseti bu tarihten sonra askeriye tarafından tekrar şekillendirilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Tek, a.g.e, s.237-246.

¹⁴⁷ Tek, a.g.e, s. 257-271.

¹⁴⁸ Davut Dursun, **12 Eylül Darbesi**, İstanbul: Şehir Yayınları, 2005, s.7.

Darbeyle birlikte Milli Güvenlik Konseyi (MGK) beş kişiden oluşan bir ekiple kurulmuştur. Bu kişiler arasında Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, KKK Nurettin Ersin, DKK Nejat Tümer, HKK Tahsin Şahinkaya ve son olarak Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun bulunmaktadır. Sabahın erken saatlerinde radyo ve televizyonlardan MGK Başkanı Kenan Evren'in bir numaralı bildirisi yayınlanır. Bu bildiri darbenin gerekçeleri sıralandıktan sonra Milli Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlar aktarılmıştır. Özetle; "Milli Güvenlik Konseyi devlet yönetimine doğrudan el koymuştur. Her türlü siyasi faaliyet her kademedede durdurulmuş, parlamento ve hükümet feshedilmiş, bütün parlamenterlerin yasama dokunulmazlıkları kaldırılmıştır. Bütün yurtdışı sıkıyönetim ilan edilmiş, ikinci bir emre kadar sokağa çıkmak yasaklanmış, yurtdışına çıkışlar durdurulmuştur. Yasama ve yürütme yetkileri MGK tarafından kullanılacak ve kısa zamanda bir bakanlar kurulu oluşturularak yürütme sorumluluğu bu kurula bırakılacaktır." şeklinde açıklanmıştır.¹⁴⁹

Ordunun yönetime el koymasının ardından MGK Başkanı Kenan Evren radyo ve TV aracılığıyla halka sesleniş yapmıştır. Bu kanallar aracılığıyla darbenin gerekçeleri ve haklılığını halka anlatmaya çalışmıştır. Darbenin hemen ardından mevcut siyasi partiler ve parti yönetimleri lağvedilmiştir. Yetkililer gözaltına alınarak yargılanmıştır. Ülkemizdeki siyasi partilerin sürekliliği konusunda devamlı sorunlar yaşanmıştır. Milli iradeyi temsil eden partiler, demokratik bir yönetim anlayışından uzak bir ortamda her on yılda bir askeri müdahale ve engellerle karşılaşmıştır.

Türkiye'deki darbelerin tarihi incelendiğinde dış ülkelerin etkisi görülmektedir. 12 Eylül 1980 darbesinde ABD etkisinin basına yansıdığını bu dönemdeki gazetecilerin yazılarında dile getirdiğini görmekteyiz. Birand ve Yetkin'den aktaran Dündar, darbenin henüz duyurulmadan önce ABD başkanına Washington'da CIA şefi tarafından "Bizim çocuklar başardı" diye müjde verildiğini dile getirmiştir. Mehmet Ali Birand'ın kaleme aldığı "12 Eylül Saat: 04.00" kitabında da bu konu Amerika Ulusal Güvenlik Konseyi Türkiye masasından sorumlu olan Paul Henze de "your boys have done it/senin çocuklar işi bitirdi" cümlesiyle aktarıldığını ifade etmiştir. Türkiye'de darbe yapıldığının haberi

¹⁴⁹ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, 26. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000, s.190.

Amerika Başkanı Jimmy Carter'a bir toplantı esnasında iletilmiş olması da 1980 darbesinde ABD rolünü ortaya çıkaran göstergelerden birisidir.¹⁵⁰

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından her alanda toplumsal baskı söz konusu olmuştur. Kuşkusuz darbeden olumsuz etkilenenler arasında basın da yerini almıştır. Darbe ile basın biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Baskıcı bir tavırla basında yer alan içerikler şekillendirilmeye, sansür uygulamalarına gidilmiş, basının ceza ve yaptırımlara maruz bırakıldığı zorlu bir dönem yaşanmıştır. Öyleki bu dönemde basın iç politikadaki haberleri vermekten kaçındığı için magazin haberleri popüler olmuştur.

Askeri darbe, medya tarafından olağan bir olgu olarak nitelendirilmiş, giderek ivme kazanan ve toplumun tamamında demokrasiye olan inancı sarsan terör olaylarından dolayı doğal kabul edilmiştir.¹⁵¹

Gerçekleşen 1980 askeri darbesi ile Türk siyasi tarihinde demokrasi bir kez daha sekteye uğramıştır. Yaşanılan bu dönemde basın haber verirken kamuoyu ise haber alırken büyük sorunlar yaşamıştır. 12 Eylül'de yönetimi ele alanlar tarafından basın birçok yaptırıma maruz kalmış basının özgürlüğü ve bağımsızlığı zedelenmiştir. Bu dönemde basın üzerinden darbe ve neticesinde gerçekleşen faaliyetler meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Baskı altına alınmış bir basın söz konusudur.¹⁵²

Toplumumuzda büyük yaralar açan darbeler ülkemizde siyasi hayatı olumsuz etkilemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından oluşturulan Meclis Araştırma Komisyonu ülkemizde yaşanan darbeleri araştırmıştır. Darbe ve muhtıraları tüm boyutları ile ele alan bu raporda 12 Eylül 1980'de gerçekleşen darbenin sonucunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Raporda; "12 Eylül Darbesinde, 650.000 kişi gözaltına alındı. 1 milyon 683 bin kişi fişlendi. Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı. 7 bin kişi için idam cezası istendi. 517 kişiye idam cezası verildi. Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı. 71 bin kişi TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı. 98 bin 404 kişi örgüt üyesi olmak suçundan yargılandı. 388 bin kişiye pasaport verilmedi.

¹⁵⁰Asena Boztaş, **Türk Demokrasisine Müdahaleler**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.9, Sayı.19, 2012, s.70.

¹⁵¹ Emre Kongar, **12 Eylül ve Sonrası**, İstanbul, 1987, s.76.

¹⁵² Lale Dünder, **12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri**, Tarih Peşinde, Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı.16, Yıl: 2016, s.128.

30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten atıldı. 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı. 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti. 300 kişi kuşkuyla bir şekilde öldü. 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelendi. 937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı. 23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu. 3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi. 400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi. Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi. Gazeteler 300 gün yayın yapamadı. 39 ton gazete ve dergi imha edildi. Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi.”¹⁵³ olarak belirtilmiştir.

Darbenin ardından ülke Milli Güvenlik Konseyi tarafından yönetilmeye başlamıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen darbe sonrası 3 yıl boyunca 1983 tarihine kadar MGK yönetimi elinde tutmuştur. 13 Aralık 1983 tarihinde ise yapılan seçimlerin ardından Anavatan Partisi iktidara gelmiştir. Partinin Genel Başkanlığını Turgut Özal yapmaktadır.

12 Eylül 1980 darbesinin gerçekleştirildiği dönemde yayınlanan gazetelere bakıldığında medyanın darbe ile ilgili tavrı belirginleşmektedir. Cumhuriyet gazetesinin 12 Eylül’ü izleyen günlerde yayınladığı gazetelerde konuyla ilgili haberlerin başlıklarına bakıldığında büyük puntolar ve övücü ifadeler kullanmadığı kendi görüşü yerine kurumların başarı dileklerini manşetlerde verdiği görülmektedir. 14 Eylül gazete manşeti “Atatürk Üniversitesi Yönetim Kurulu Org. Evren’e kutlama telgrafı gönderdi” olmuştur. 15 Eylül 1980 tarihinde “Odalar Birliği Başkanı Yazar, Evren’e başarı telgrafı gönderdi” ve ardından 16 Eylül 1980 tarihinde “Korutürk, Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanları Evren’e başarı mesajları gönderdiler” başlığı ile yayın yapılmıştır. Son olarak incelenen 17 Eylül 1980 tarihli gazete “Başarı ve kutlama telgrafları gönderilmesi devam ediyor” haber başlığı ile yayınlanmıştır.¹⁵⁴

12 Eylül darbesine destek veren Hürriyet gazetesi, 10 Eylül itibarıyla “Lider” başlıklı orduya davetiye niteliği taşıyan yazı dizisi başlatmıştır. 13 Eylül 1980 tarihindeki yayınında “27 Mayıs 1960/ Türk Silahlı Kuvvetleri ilk uyarısını 20 yıl önce yapmıştı”, “12 Mart 1971/ ikinci uyarı 11 yıl sonra geldi” ve “27 Aralık 1979/ Uyarı mektubu ve

¹⁵³ TBMM, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu- I. Cilt, Kasım, 2012, Sayfa xiv- xv.

¹⁵⁴ Tek, cilt.1, s.400-405.

birliğe çağrı” başlıklı haberler yayınlamış, bundan önceki darbeleri de desteklediğini ortaya koymuştur. Milliyet gazetesi de darbeyi destekleyen bir diğer gazetedir. Gazete, 13 Eylül tarihinde “Ordunun yönetime gelmesi dışta olumlu karşılandı” haber başlığını kullanmıştır. 14 Eylül tarihinde “Demokrasi için “12 Eylül’ün başarısı şarttır” başlığıyla darbenin demokrasi getireceğini iddia etmiş ve 15 Eylül 1980 tarihinde ise “Celal Bayar: Şimdi rahatım, Sunay: Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yönetime el koyması bir zaruret olmuştur”, “Dış basın yeni yönetimi destekliyor” başlıklarıyla darbeye desteğini devam ettirmiştir. Son olarak 16 Eylül tarihinde yayınlanan haber başlıklarına bakıldığında “Üniversiteler Evren’e bağlılık telgrafi gönderdi”, “MBK üyeleri: Harekat zamanında yapılmıştır” şeklindedir. Dönemin gazetelerinden Tercüman gazetesi de darbe yanlısı yayınlar yapmış darbeyi olumlu karşılamıştır.¹⁵⁵

2.1.4. 28 Şubat 1997 Askeri Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi

Milli Güvenlik Kurulu’nun 28 Şubat 1997 tarihinde yaptığı toplantıda aldığı kararlar ülkemizde yaşanan darbelere bir yenisini daha eklemiştir. Toplantıda hükümetten uygulanmasını istedikleri 18 maddeyi içeren karar alınmıştır. Yaşanan bu süreç dönemin iktidar partisi olan Refah Partisi’nin Haziran 1997 tarihinde hükümetten düşürülmesiyle son bulmuştur. Tarihimizde bu darbe "28 Şubat Post- Modern Darbesi" olarak bilinmektedir.¹⁵⁶ Burada “postmodern” ifadesi medyanın askeri müdahale sürecindeki rolü ve sürece katkısından dolayı kullanılmıştır.¹⁵⁷ Postmodern darbenin yaşandığı dönemde ülkemizde ana akım medya tarafından gündem sansasyonel başlıklarla sıcak tutulmuştur. Toplum kutuplaştırılmış, korku ve endişe ortamı halka yayılmıştır.

Türkiye’de askeri bürokrasi yönetim yapısı içinde her zaman gücünü korumuştur. Medya şirketleri bu gücün de etkisiyle askeri bürokrasi ile istikrarlı bir ilişki kurmuştur. Bunda Türkiye’de askeri yapının diğer kamu kurumlarına göre daha kontrol edilemeyen bir ekonomik güce sahip olmasının da etkili olduğu söylenmektedir. TSK ve askeri

¹⁵⁵ Tek, cilt.1, s.395-400.

¹⁵⁶ Abdullah, Yıldız, (hzl.). **28 Şubat Belgeler**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2000, s.9.

¹⁵⁷ Arıkan, a.g.e., s.93.

bürokrasinin medyayı en çok etkisi altına aldığı dönemlerden birisi de 28 Şubat süreci olmuştur.¹⁵⁸

24 Aralık 1995 tarihinde yapılan genel genel seçimlerde Refah Partisi birinci parti olmuştur. 28 Haziran 1996 tarihinde görüşmeler sonucu Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyon hükümeti kurabilmiştir. “Şeriat” geliyor söylemleri halkta korkuya sebep olmuş, toplum her geçen gün yeni olaylarla karşı karşıya kalmıştır.

28 Şubat 1997 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında Çankaya Köşkü’nde MGK toplantısı gerçekleştirilmiştir. Dokuz saat süren toplantıda komutanlar “Rejime yönelik irtica tehdidinin önlenmesini” istemiştir.¹⁵⁹ Toplantıdan 18 maddelik bildiri çıkmıştır. Postmodern darbe olarak tarihe geçen bildiri ile hükümete uyarı yapılmıştır. Özellikle laiklik konusunda uyarılan hükümetten kanuna göre hareket edilmesi ve toplantıdan çıkan kararları uygulaması istenmiştir.

Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda 28 Şubat 1997 Askeri müdahalesi hakkında önemli tespitler yapılmıştır. Rapora göre, 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980 ve 12 Mart 1971 ani ve sert darbelerdir. Bu darbelerin fiilen asker tarafından hükümete el koyulmasıyla yapıldığını buna karşılık 28 Şubat 1997 de ise asker sadece silah gücünü kullanmamış, medya aracılığı ile kamuoyu oluşturmaya ve medya üzerinden meşruiyetini kabul ettirme çabası içerisine girmiştir. Ülkede demokrasi şeklen var görünmektedir. Fakat işleyişte militarize edilmiştir. Siyasi mekanizma bozulmuştur. 28 Şubat döneminde Genelkurmay Başkanlığındaki Psikolojik Harekat Şubesi, Psikolojik Harekat dairesi olmuş buradan çalışmalar yürütülmüştür. Personellerinde de artış olmuştur. Bununla birlikte Genelkurmay İstihbarat ve Harekat Başkanlıkları da bu işlevde kullanılmıştır.¹⁶⁰

28 Şubat 1997 MGK toplantısı ile özdeşleşen 28 Şubat sürecinde: “Olmayan bir savaş ve düşman medya ile ilan edilebilir. Çünkü medya, insanları her şeye inandırabilir.” sözünün birebir yaşandığı dönem olmuştur. Medya demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargının ardından dördüncü güç olarak görülmektedir. Ülkemizdeki durum daha farklıdır. Toplumsal denetim mekanizması olan medya, ülkemizde zaman zaman

¹⁵⁸ Arıkan, a.g.e. s.153.

¹⁵⁹ Tek, Cilt.2, s.15.

¹⁶⁰ TBMM, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 1. Cilt, Kasım, 2012, s.93.

birinci kuvvet olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya birinci güç olma anlayışı ile birçok hataya sürüklenmektedir. Kendisini kurumlar üstü gören medya çalışanları mevcut bu gücünü toplumun faydası için değil, kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir. Sonuç olarak medyanın siyaseti, hükümet ve yetkilileri ve vatandaşları yönlendirdiği bir ortam oluşmaktadır. Toplum mühendisliği yapan medya, yalan ve haksız haberlerle istemediği kişiler hakkında toplumu yanıltabilmekte, kişi veya kurumlar hakkında rencide edici paylaşımlar yapabilmektedir. Öyle ki yalan haber yayma, kişi ve kurumlar hakkında haksız ve karalayıcı sıfat kullanma, kişilerin onur ve haysiyetlerini zedeleyici yayınlar gibi konular ayrı ayrı konu başlığı olarak değerlendirilmektedir.¹⁶¹

28 Şubat Postmodern darbe ile basın ve asker ilişkisi daha önce yaşanan darbeler hiç olmamış gibi bir hal almıştır. Basın adeta darbenin olması için ortam hazırlamış yapılan yayınlarla darbeyi desteklemiştir. Bazı gazete manşetleri incelendiğinde durumun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Hürriyet Gazetesi 11 Haziran 1996 tarihinde “Askerden RP’ye Şok Suçlamalar” aynı tarihte Cumhuriyet Gazetesi ise “Şeyhler Ordusu Kuruldu” haber başlığı ile yayın yapmıştır. Hürriyet Gazetesi 20 Aralık 1996 tarihindeki yayınında “Bu defa işi Silahsız kuvvetler halletsin”, Sabah Gazetesi 13 Aralık 1996 tarihli yayınında “Ordu Rahatsız”, 1 Şubat 1997 tarihli yayınında “Refah’a üç uyarı”, 5 Şubat 1997’de “Tanklar Sincan’da”, “İşte Fadime’nin Suçladığı Adam”, Milliyet Gazetesi 1 Mart 1997 tarihinde “Refah Bunalımı”, Cumhuriyet Gazetesi 1 Mart 1997 tarihinde “Muhtıra Gibi Tavsiye”, Radikal Gazetesi 3 Mart 1997 tarihinde “Erbakan Pes Etmiyor”, Hürriyet Gazetesi 4 Mart 1997 tarihinde “Ya Uy Ya Çekil”, Milliyet Gazetesi 6 Haziran 1997 tarihinde “Ordudan Ambargo”, Hürriyet Gazetesi 12 Haziran 1997 tarihinde “Gerekirse Silah Bile Kullanırız” ve son olarak Hürriyet Gazetesi 11 Haziran 1996 tarihinde “Tayyip’e Şok Ceza Muhtar Bile Olamaz” haber başlıkları ile yayınlanmışlardır.¹⁶²

Dönemin Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı darbeden sadece 6 gün sonra medyaya teşekkür ederek şu sözleri söylemiştir: *"Hepinizi tebrik ediyorum. Sizlerle iftihar ediyorum. Çok büyük bir hizmet yapıyorsunuz. Çok güzel şeyler yazıyorsunuz.*

¹⁶¹ TBMM, Cilt 1, s. 180.

¹⁶² TBMM, Cilt1, s.180-181.

*Bunu bütün samimiyetimle söylüyorum. Çok iyi gözlüyor ve çok iyi muhakeme ediyorsunuz."*¹⁶³

2.1.5. 27 Nisan 2007 E-Muhtırasında Medyanın Rolü ve Etkisi

Ülkemizde en son yaşanan askeri müdahale 27 Nisan 2007 tarihinde gerçekleşmiştir. 2005 yılından sonra ülkemizde yaşanan terör olaylarındaki artış "başörtüsü sorunu", Cumhurbaşkanlığı seçimi konuları askeri müdahaleye zemin hazırlayan konuların başında yer almıştır. Genelkurmay iktidarda bulunan AK Parti'ye Cumhuriyet rejimine bağlı olma konusunu gündeme getirmiş sadece sözlü olarak değil davranışlarla da bu bağlılığı yansıtmalarını istemiştir. Bu süreçte iktidar partisi olan Ak Parti ve Türk Silahlı Kuvvetleri ilişkisi farklı bir hal almıştır. Buna karşılık iktidar partisi olan AK Parti TSK tarafından yürütülen terörle mücadelenin sekteye uğramaması için her fırsatta orduya güvenini ifade ederek en büyük destekçisi olduğunu belirtmiştir. TSK, laiklik, başörtüsü, kamusal alan, cumhurbaşkanlığı vb. konularda AK Parti'ye karşı mesafeli tavır alarak karşısında yer almıştır. Bu durumda fiilî bir müdahalenin olmaması veya sürecin 28 Şubat Postmodern darbeye benzer bir hal almaması, AK Parti'nin güçlü halk desteğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁴

Cumhurbaşkanlığı seçiminin yaklaşması TSK ve AK Parti arasında yaşanan gerilimi iyice artırmıştır. Cumhurbaşkanı olarak AK Partili birisinin seçilmesi muhtemel görünmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri AK Partili birisinin seçilmesini rejim için tehlikeli görmektedir. Dönemin Genelkurmay Başkanı Mehmet Yaşar Büyükanıt, Cumhurbaşkanı seçilecek kişinin cumhuriyete ve laikliğe bağlılığının sözde olmaması, özde de bağlı olan birisinin seçilmesi gerektiği ile ilgili açıklamada bulunmuştur. Açıklamaya rağmen AK Parti geri adım atmamıştır. 24 Nisan 2007 tarihinde yapılan AK Parti grup toplantısında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan cumhurbaşkanı adayı olarak Abdullah Gül'ün ismini açıklamıştır.¹⁶⁵

¹⁶³ Hürriyet Gazetesi, 6 Mart 1997. Aktaran: Alper Görmüş, "Darbede şen, hesap sorulurken tedirgin bir medya...", Sabah Gazetesi Aktüel Haberleri, 20.12.2012.

<https://www.sabah.com.tr/aktuel/2012/12/20/darbede-sen-hesap-sorulurken-tedirgin-bir-medya> Erişim Tarihi: 08.02 2019

¹⁶⁴ Hakan Temiztürk, **Türkiye'de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği Ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce Ve Sonra**, Erciyes İletişim Dergisi, Ocak, 2009, s.13.

¹⁶⁵ Temiztürk, **a.g.e.**, s.13.

Açıklamanın üzerinden çok geçmeden Genelkurmay Başkanlığı internet sitesi üzerinden 27 Nisan 2007 tarihinde, saat 23:30' da e-muhtıra denilen bir bildiri yayınlanmıştır. 28 Şubat 1997 Postmodern darbeden 10 yıl sonra ülkemiz bir kez daha ordunun hükümete müdahalesine şahit olmuştur.

Yayınlanan e bildirinin ardından 28 Nisan'da Bakanlar Kurulu toplantı yapmıştır. Dönemin Hükümet sözcüsü olan Cemil Çiçek konuyla ilgili açıklama yapmıştır. Önceki dönemlerde yaşanan durum bu sefer söz konusu olmamıştır. Sivil irade askeri iradeye karşı çok net bir tavır içerisinde karşılık vermiştir.

E-muhtırada yer alan konuların bazı basın yayın organlarında yayınlandığını ve dikkat çekildiğini görüyoruz. Yine muhtıranın ardından da bazı basın yayın organları ve yazarlar muhtıra yanlısı yazılar yayınlamıştır.

2.2. Türkiye'de Askeri Darbelere Karşı Medyanın Tavrı

Kitle iletişim araçları, etkisi, işleyiş tarzı, getirdiği sonuçlar itibariyle sosyal bilimin, kültürel eleştirinin ve nitekim medyanın temel temaları haline gelmiştir. Sosyal bilimciler ve medya bilimcileri bu araçların kamusal ve siyasal alanlarda toplumları kapsamlı ve kalıcı bir şekilde etkileyerek geri dönüşü olmayacak biçimde şekillendirdiğinden söz etmektedir.¹⁶⁶

Demokrasilerde “dördüncü güç” olarak nitelendirilen basının işlevlerinden birisi ve en önemlisinin demokrasinin işleyişini denetlemektir. *Basınla demokrasi arasındaki bu doğrudan ilişki nedeniyle, basının demokratik rejimin işleyişini, rejimin işleyişinin de basını yönlendirdiği bir olgudur.*¹⁶⁷

¹⁶⁶ Thomas Mayer ve Lew Hincman, **Medya Demokrasisi (Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir)**, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul: Kültür Yayınları, 2002, s.9.

¹⁶⁷ Ertürk, s.359.

Türkiye'nin demokratik rejime geçişi kolay olmamıştır. Birçok defa kesintiye uğrayan demokrasimizde basın da olumsuz etkilendiğini görmekte birlikte ne yazık ki yaşanan bu talihsiz dönemlerde basın da bu süreçlere bir şekilde katkı sunduğu görülmektedir.

Hürriyet gazetesinin eski patronu Erol Simavi 3 Mayıs 1988 tarihinde Emin Çölaşan'a verdiği röportajda basın için:

*“Dünyada, basın için ‘Beş büyük kuvvetten biri, dördüncü kuvvettir’ derler. Bu söz Türkiye için geçerli değildir... Hâkimiyet, elbette kayıtsız şartsız milletindir... 0 başka... Ama birinci kuvvet, Türkiye’de ordu mu?... Hayır... Basındır... İkincisi ordudur... Çünkü, orduyu, ihtilallere basın hazırlar...”*¹⁶⁸ diyerek Türkiye’deki durumu ifade etmiştir.

İhtilal ve muhtıra dönemlerinde ve öncesinde yaşanan korku ikliminin etkisiyle medya patronları TSK adına ülkenin yönetimine el koyanlarla farklı bir ilişkiye girmektedir. Müdahale öncesindeki bu ilişki iki ayrı bağlamda değerlendirilmektedir. Birincisi, basın yayın organı sahiplerinin, medya dışındaki işlerinin yürümesi ve daha da gelişmesini sağlamak amacıyla ülkemizde her daim “güç” halinde bulunan TSK ile ilişkilerini sağlam tutacağı çıkar gözetilen ilişki, İkincisi ise he zaman “güç” olan TSK’dan gelebilecek olası zararları engellemek amacıyla kurdukları, hayatını sürdürme amaçlı ilişkidir.¹⁶⁹

Medyadan beklenen kamu menfaatini zedeleyecek her türlü müdahalenin karşısında yer almasıdır. Temel işlevlerinden birisi demokrasinin varlığına inancı güçlü tutmak olan medya bu inancı korumadığı ve desteklemediği, topluma doğruları aktarmadığı ve manipüle ettiği takdirde sonunu hazırlıyor demektir.

Türkiye’de 1950’li yılların ardından mevcut iktidarlar dolaylı olarak ya da dolaysız bir şekilde askeri müdahalelerle kontrol altına alınmak istenmiştir. Halkın seçimle yani iradesiyle başa getirdiği hükümetler askeri müdahalelerle son bulmuş, demokrasi sekteye uğramıştır. Ülkemizde 27 Mayıs 1960 tarihinde ve 12 Eylül 1980

¹⁶⁸ Emin, Çölaşan, “Kırk Yılın Tecrübesiyle Erol Simavi Konuşuyor”, Hürriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1988, s.5.

¹⁶⁹ Nuraydın, Arıkan, **28 Şubat Sürecinde Medya**, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2011, s.151.

tarihinde askeri darbeler yaşanmıştır. 12 Mart 1971 tarihinde ise muhtıra ve 28 Şubat 1997 tarihinde postmodern darbe gerçekleştirilmiştir. Son olarak 27 Nisan 2007 tarihinde ise Genelkurmay Başkanlığının internet sitesinden e muhtıra yayınlanmıştır. Demokrasi ile yönetimin özlemi içerisinde olup demokratik bir yaşamın gelişimini tahsis etmek için mücadele veren Türkiye için bu askeri darbeler talihsiz bir olaydır. Demokrasi tarihimizde kara leke olarak kalacaktır. Askeri darbelerin ardından düşe kalka geldiğimiz 2000 li yıllarda halk olarak darbelerin ülkemiz için ne kadar yıkıcı olduğunu anlamış, askeri darbelerle yüzleşecek kadar demokrasinin olmazsa olmaz olduğunu bir kez daha anlar olmuştuk derken 15 Temmuz 2016 tarihinde, belki de darbelerin kesinlikle tekrarlanmayacağı inancında olan halk, yıllar sonra tekrar böyle bir girişimle karşı karşıya gelmiştir.

Medyanın toplumları etkileyen önemli bir güç olduğunu ifade etmiştik. Şüphesiz askeri darbelerde de medyanın aldığı tavır halkı yönlendirmiştir. Medya askeri darbelerin öncesi darbeye zemin hazırlama, darbe sırasında ve sonrasında halk üzerinde oldukça etkili olmuştur. Her yaşanan askeri darbe sırasında medyanın aldığı tavır halkı tetiklemiş, kıskırtmış hatta darbelerin ülke için iyi bir şey olduğunu ifade edecek kadar ileri gitmiştir. Nitekim medyanın bunu söylerken belirli kesimin tahakkümü altında hareket ettiğini güçlü olanın arkasında durduğunu ifade etmekte de fayda var. Zira basın özgürlüğü açısından medyanın her türlü fikri ve düşüncüyü özgür bir şekilde savunmakla birlikte basın özgürlüğünü bile zora sokan darbelerin arkasında durması düşündürücüdür. Basını elinde bulunduranların gücü ile hareket eden bir basından bahsettiğimiz de altını çizelim.

Medya Türkiye’de siyaseti etkisi altına alan önemli faktörlerden birisidir. Yaşanan siyasi olaylar medya ile iç içe gerçekleştirilmiştir. 1960 darbesi ve 1971 Muhtırası radyodan; 1980’de meydana gelen askeri darbe radyo ve televizyondan, 28 Şubat 1997 post-modern darbenin Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı sonuçları basın toplantısı yoluyla televizyon, gazete ve radyodan, 27 Nisan 2007 Genelkurmay bildirisini internetten ve son olarak 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sözde bildirisini Televizyondan halka duyurulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

15 Temmuz 2016 Cuma gecesi Türk Silahlı Kuvvetler' in (TSK) içerisine sızmış Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından Ülkemizde yıllar sonra darbe ile karşı karşıya kalınmıştır. Devletin ve TSK'nın stratejik noktalarında görevlendirilmiş olan FETÖ' nün darbe kalkışması ülkemizdeki darbeler tarihine bakıldığında en kanlı girişim olarak nitelendirilebilir. Darbe girişimi sırasında cuntacı askerler F-16 uçakları ve helikopterlerden bomba yağdırmıştır. Ülkemizin en önemli noktalarından olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Genelkurmay Başkanlığı, Emniyet Müdürlüğü ve MİT cuntacıların atışlarıyla vurulmuştur. Darbe kalkışmasının hemen ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan milleti darbeye karşı demokrasinin yanında olmaya milli iradeye sahip çıkmaya davet etmiştir. Muhalefetiyle, medyasıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla halk birbirine kenetlenmiş ve darbe girişimine karşı kararlı bir duruş göstermiştir. Darbeye karşı direnen sivil halka silah doğrultulmuş, halk, bombalanmış, tanklarla üzerinden geçilerek linç edilmiştir. 15 Temmuz Darbe girişiminin sonunda 250¹⁷⁰ kişi şehit edilmiş ve 2.195 kişi de yaralanmıştır. Buna karşılık milletin birlik ve beraberlik içerisindeki güçlü duruşu sayesinde darbe girişimi başarısız olmuştur.

171

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe girişimi ülkemizde daha önce gerçekleştirilen askeri müdahalelerden oldukça farklıdır. 15 Temmuz gecesi yaşananlar Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görev yapan bir grup FETÖ üyesi askerin kalkışması ile gerçekleşmiştir. Darbe girişiminde silahlar doğrudan halka yönlendirilmiş olup TSK'nın emir komutasında gerçekleşmemiştir. Bu bakımdan darbe girişimi asker destekli olsa da askeri olmadığı ortadadır.¹⁷²

¹⁷⁰ **15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletın Zaferi**, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara, 2018

¹⁷¹ Nebi Miş, Serdar Güleler vd., “**Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi**”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, s.7.

¹⁷² Demir, Sertaç Timur, “**15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya**”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ağustos 2016 Sayı: 161, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, s.9.

Bilindiği gibi darbelerin medyayla olan ilişkisi duyurma, haberdar etmeden daha öte bir anlam ifade etmektedir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise 15 Temmuz darbe girişiminde medyanın üstlendiği rol ve tutum incelenmiştir.

A) GELENEKSEL MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

1. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sırasında Televizyon Kanallarının Tutumu

Bu bölümde 15 Temmuz darbe girişiminin televizyon kanallarına yansması ele alınacaktır. Bu dönemde en çok izlenen televizyon kanalları, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sırasında Cumhurbaşkanının konuşması, sözde bildirinin okunması ve Başbakanın konuşmalarının ilk kez yayınlandığı TV kanallarından A Haber, CNN Türk, NTV ve TRT 1 ile sınırlandırılmıştır

1.1. A HABER

Şekil 1: Başbakan Binali Yıldırım'ın Açıklaması

15 Temmuz gecesi saat 22:00'da ilk etapta, Genelkurmay Başkanlığından silah sesleri gelmiş, İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet ve Boğaziçi Köprüleri askerler tarafından kapatılmış ve bir helikopterden halka ateş açılmıştır. Yaşanan bu olaylar üzerine dönemin Başbakanı Binali Yıldırım, saat 23:05' te A Haber televizyon kanalına canlı yayında bağlanarak, konuyla ilgili açıklama yapmıştır. Yıldırım, olayla ilgili *“bir kalkışma girişimi”* olduğunu söyleyerek, *“Bu girişime izin verilmeyecektir. Bunu yapanlar en ağır bedeli ödeyeceklerdir. Askerin içerisinde bir grubun kalkışması söz konusu.”* demiştir.¹⁷³ Darbe girişimine karşı ilk tepki Başbakan Binali Yıldırım'dan gelmiştir. Halk darbe kalkışması olduğunu A Haber televizyon kanalında Başbakanın yaptığı bu açıklamadan öğrenmiştir. A Haber televizyon kanalının darbe girişiminin yaşandığı ilk dakikalardan itibaren darbeye karşı yayınlar yaparak, demokrasinin yanında yer aldığı görülmektedir. Başbakan Binali Yıldırım'ın açıklamasını ilk olarak halkla buluşturan televizyon kanalı olması itibariyle de önem ifade etmektedir.

1.2. TRT 1

Şekil 2: TRT1 Darbe Bildirisinin Okunması

¹⁷³ **Dakika Dakika Fetö'nün Darbe Girişimi**, 21 Temmuz 2016, Anadolu Ajansı Yayınları, İstanbul, 2016

TRT 1’de TSK’nın Sözde Bildirisinin Okunması

Darbe girişiminin yaşandığı gece saat 00:13’te cuntacı askerler TRT’yi işgal etmiştir. Nitekim askeri müdahalelerde medyanın kontrol altına alınması, darbelerin gerçekleşebilmesi ve kamuoyu oluşturulabilmesi için önemli bir faktördür. Kalkışmayı gerçekleştiren cuntacı askerler TRT haber spikeri Tijen Karaş’a zorla korsan darbe bildirisini okutmuştur. Bunun üzerine Cumhurbaşkanlığı bu bildirisinin TSK tarafından yapılmadığını ifade ederek “Korsan bildiridir. Gerekli özenin gösterilmesini rica ederiz” açıklamasında bulunmuştur. Bildirisinin okutulmasının ardından TÜRKSAT, TRT’nin yayını kesmiştir. Darbeye kalkışan cuntacı askerler yayını kesen TÜRKSAT’ın Gölbaşı’ndaki tesisine saat 02.20’de havadan helikopterlerle saldırmıştır.¹⁷⁴

Spiker Tijen Karaş tarafından okunan korsan darbe bildirisi metni şu şekildedir:

“Türkiye cumhuriyetinin değerli vatandaşları,

Sistematik bir şekilde sürdürülen anayasa ve kanun ihlalleri; devletin temel nitelikleri ve hayati kurumlarının varlığı açısından önemli bir tehdit haline gelmiş, Türk Silahlı Kuvvetleri dahil olmak üzere devletin tüm kurumları ideolojik saiklerle dizayn edilmeye başlanmış ve dolayısıyla görevlerini yapamaz hale getirilmişlerdir.

Gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içerisinde olan Cumhurbaşkanı ve hükümet yetkilileri tarafından; temel hak ve hürriyetler zedelenmiş, kuvvetler ayrılığına dayalı, laik ve demokratik hukuk düzeni fiilen ortadan kaldırılmıştır.

Devletimiz; uluslararası ortamda hak ettiği itibarını yitirmiş ve evrensel temel insan haklarının göz ardı edildiği, korkuya dayalı otokrasi ile yönetilen bir ülke haline getirilmiştir.

Siyasi idarenin aldığı hatalı kararlarla mücadeleden geri durduğu terör turmanarak birçok masum vatandaşımızın ve teröristle mücadele eden güvenlik görevlilerimizin hayatına mal olmuştur.

Bürokrasi içerisindeki yolsuzluk ve hırsızlık ciddi boyutlara ulaşmış, ülke sathında bununla mücadele edecek hukuk sistemi işlemez hale getirilmiştir.

Bu ahval ve şerait altında, yüce Atatürk’ün önderliğinde milletimizin olağanüstü fedakarlıklarla kurduğu ve bugünlere getirdiği cumhuriyetimizin koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri, "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinden hareketle;

Vatanın bölünmez bütünlüğünü, milletin ve devletin bekasını devam ettirmek,

Cumhuriyetimizin kazanımlarının karşı karşıya kaldığı tehlikeleri bertaraf etmek,

Hukuk Devleti önündeki fiili engelleri ortadan kaldırmak,

Milli güvenlik tehdidi haline gelmiş olan yolsuzluğu engellemek,

Terörizm ve terörün her türlü ile etkin mücadele yolunu açmak,

¹⁷⁴ 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Millettin Zaferi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara, 2018.

Temel evrensel insan haklarını, mezhep ve etnisite ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlarımız için geçerli kılmak,

Laik, demokratik, sosyal ve hukuk devleti ilkesi üzerine oturan anayasal düzeni yeniden tesis etmek,

Devletimizin ve milletimizin kaybedilen uluslararası itibarını yeniden kazanmak,

Uluslararası ortamda barış, istikrar ve huzurun temini için daha güçlü bir ilişki ve işbirliğini tesis etmek maksadıyla yönetime el koymuştur.

Devletin yönetimi teşkil edilen Yurtta Sulh Konseyi tarafından deruhte edilecektir.

Yurtta Sulh Konseyi BM-NATO ve diğer tüm uluslararası kuruluşlarla oluşturulmuş yükümlülükleri yerine getirecek her türlü tedbiri almıştır.

Meşruiyetini kaybetmiş siyasi iktidara görevden el çektirilmiştir. Vatana ihanet içerisinde bulunan tüm kişi ve kuruluşların en kısa zamanda ulusumuz adına hakkaniyet ve adaletle karar vermeye yetkili mahkemeler önünde hesap vermesi temin edilecektir.

Tüm yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir.

İkinci bir duyuruya kadar sokağa çıkma yasağı uygulanacaktır. Vatandaşlarımızın kendi güvenlikleri için bu yasağa hassasiyetle uymaları önem arz etmektedir. Havaalanları, sınır kapıları ve limanlardan yurt dışına çıkışlara yönelik ilave tedbirler getirilmiştir.

Devlet düzeninin en kısa zamanda tesis ve idamesi için her türlü tedbir alınmış ve uygulanmaktadır. Hiçbir vatandaşımızın zarar görmesine müsaade edilmeyecek, kamu düzeninin bozulmasına fırsat verilmeyecektir.

Hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşlarımızın ifade özgürlüğü, mülkiyet hakkı, evrensel temel hak ve hürriyeti yurtta sulh konseyinin teminatı altındadır.

Yurtta Sulh Konseyi üniter devlet yapısı içinde dil, din, etnik köken ayrımı yapmaksızın toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir anayasa hazırlanmasını en kısa zamanda sağlayacaktır.

Çağdaş, demokratik, sosyal, laik hukuk ilkelerine dayalı anayasal düzen tesis edilene kadar yurtta sulh konseyi ulusumuz adına her türlü tedbiri alacaktır.

Tüm vatandaşlarımıza saygıyla duyurulur.”¹⁷⁵

¹⁷⁵ Hande Fırat, **24 Saat 15 Temmuz'un Kamera Arkası**, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.81-83

1.3. CNN TÜRK

Şekil 3: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Canlı Yayın Bağlantısı

CNN Türk Ankara Temsilcisi Hande Fırat'ın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile cep telefonundan canlı ve görüntülü konuşması darbe gecesinin en önemli yayınlarından birisi olma özelliği taşımaktadır. Bu yayında yeni teknolojik uygulamalardan faydalanılarak Cumhurbaşkanı ile görüntülü görüşme yapılmıştır. (Iphone marka telefonun facetime özelliği kullanılmıştır.) 16 Temmuz 2016 tarihinde saat 00:26'da yapılan bu görüntülü konuşma ile Cumhurbaşkanı halka seslenmiştir. Bu yayında, Erdoğan, milleti darbeye karşı durmak için şehirlerin meydanlarına ve hava alanlarına davet etmiştir. Cumhurbaşkanı'nın televizyondan yayına katılmasının darbe girişiminin önlenmesinde büyük etkisi olmuştur. CNN Türk televizyon kanalında gerçekleştirilen bu yayının darbenin dönüm noktası olarak nitelendirildiği söylenebilir. CNN Türk bu ve bundan sonraki darbe karşıtı tüm yayınlar ile demokrasinin karşısında yer alarak milli iradeye sahip çıktığını göstermektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın canlı yayındaki konuşmasının tam metni aşağıda belirtilmiştir.

“Recep Tayyip Erdoğan: Alo...

Hande Fırat: Buyurun Sayın Cumhurbaşkanım, dinliyoruz biz sizi.

Recep Tayyip Erdoğan: İyi akşamlar.

Hande Fırat: İyi akşamlar efendim buyurun.

Recep Tayyip Erdoğan: İyi akşamlar, tabii bugünkü bu gelişme gerçekten silahlı kuvvetlerimizin içerisindeki bir azınlığın ne yazık ki kalkışma hareketidir ve bu malum yapıya ait, paralel yapılanmanın teşvik ettiği, üst akıl olarak onların kullandığı bir harekettir. Ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğüne yönelik bu harekete karşı inanıyorum ki milletçe vereceğimiz güzel bir cevapla bunlar gerekli olan cezayı alacaklardır. Şu anda bu milletin imkanlarıyla ortaya konmuş olan tankı, topu, uçağını, helikopterini kullanarak milletin üzerine gelmenin bedelini bunlar çok ağır ödeyeceklerdir. Ve bu konuda gerek Cumhurbaşkanı olarak gerek Başbakanımız, hükümetimiz olarak bizler atılması gereken adımlar neyse dik durmak suretiyle bu adımı atacağız. Bunun bedelini asla bizler farklı bir şekilde yorumlayamayız. Meydanı da onlara bırakamayız. Şuanda yapmış oldukları işgalide çok kısa zamanda ortadan kaldıracığımızı inanıyorum. Kararlı bir şekilde bu işin üzerine gideceğimizi özellikle bildirmek istiyorum ve bu konuda bu kararlılığımızı kimsenin test etmeye de gücü yetmeyecektir.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım...

Recep Tayyip Erdoğan: Bu arada tabii milletime de bir çağrı yapıyorum. O da şudur: milletimizi illerimizin meydanlarına davet ediyorum, havalimanlarına davet ediyorum. Ve milletçe meydanlarda, havalimanında toplanalım, bunların o azınlık grubu, tanklarıyla, toplarıyla gelsinler, ne yapacaklarsa halka orada yapsınlar. Halkın gücünün üstünde bir güç ben tanımadım bugüne kadar, bundan sonrada zaten böyle bir şey tanımamız söz konusu değil.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım, yayındayız Abdülkadir Selvi ile birlikte yüksek müsaadelerinizle istersen sen sor önce Abdülkadir...

Abdülkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanı, bugün demokrasiye sahip çıkma günü, bu hareket emir komuta zincirinde mi? Bu yönde bildirimler yayınlanıyor. Ülkenin Cumhurbaşkanı olarak ne diyeceksiniz?

Recep Tayyip Erdoğan: Kesinlikle burada Emir komuta zinciri filan çalışmamaktadır. Şu anda emir komuta zinciri tamamı ile askıya alınmıştır, çiğnenmiştir. Emir komuta zinciri içerisinde olanlar şu anda ne yazık ki astın üste yönelik burada atılmış adımlar söz konusudur. Zaten bu ülkede cumhurun başı olarak ben cumhurbaşkanıyım. Başkomutanım aynı zamanda, başkomutan olarak benim haberinin olmadığı böyle bir adımı atanlara da yargı zaten hemen cevabını verdi. Gereği neyse bunu da zaten yapacağız, yapılacaktır. Bundan kimsenin endişesi olmasın.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım, Genelkurmay Başkanı'nın rehin tutulduğu, bazı komutanlarla birlikte bir iddia bir haber dolanıyor. Anadolu Ajansı da geçti. bu konuda bilginiz var mı acaba?

Recep Tayyip Erdoğan: Bu tür haberleri ben de duydum ama şu anda ne denli sağlıklıdır onu tabi bilemiyoruz. Biliyorsunuz bu tür olayların olduğu zamanlarda hava iyice bulanık olur, şu anda da böyle bir bulanık hava söz konusudur. Bu havayı bulanık hale getirenler bunun bedelini ödeyeceklerdir. Bunu da böyle ifade etmek isterim.

Abdulkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanım, halkı demokrasiye sahip çıkmaya çağırıyorsunuz, meydanlara çağırıyorsunuz. Bu çağrınızı biz de buradan tekrarlıyoruz. Bu darbe girişimi bastırılıp, buna kalkışanlar adalet önünde hesap verebilecek mi?

Recep Tayyip Erdoğan: Kesinlikle bunun bedelini yargı önünde çok ağır ödeyeceklerdir. Ve bunu şu anda demokrasiye inanların da işini kolaylaştırıcaktır ama onlara da bunun bedelini çok ağır ödettirecektir.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım, birkaç cümle daha rica etsek, şunun için, gerçekten herkes çok tedirgin oldu, evlerimizde çocuklarımız, biz konuşurken ne demek darbe diye sorarak biz evlerden çıktık. Küçük çocuklardan bahsediyorum. Pek çok iddia var, bazı yerlere ateş açıldığı yönünde...

Recep Tayyip Erdoğan: Hande Hanım, şimdi siz nasıl stüdyonuza geldiyseniz, Sayın Selvi nasıl stüdyosuna geldiyse, ben de şimdi milletime çağrı yapıyorum. Meydanlara gelin ve meydanlardan bunlara gereken cevabı hep beraber verelim.

Abdulkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanım siz de...

Recep Tayyip Erdoğan: Ben de başkomutan olarak meydana geliyorum.

Abdulkadir Selvi: Sayın Cumhurbaşkanım, sizden halkımızın bir talebi var, şuanda bu yayınımlar Türkiye'de tüm haber kanalları tarafından veriliyor. Lütfen biraz daha yayında kalıp halkımıza çağrınızı tekrarlar mısınız? İkincisi darbeciler başarılı olacak mı? Halk bunu soruyor. Bu yönde kaygılar var.

Recep Tayyip Erdoğan: Kesinlikle bu darbecilerin başarılı olacağına inanmıyorum. Tarih boyunca darbeciler başarılı olamamıştır. Er veya geç onlar yok olmuşlardır, bunu da böyle bilmeniz lazım.

Hande Fırat: Sayın Cumhurbaşkanım, siz de gelecek misiniz? Ankara'ya?

Recep Tayyip Erdoğan: Ne demek tabii tabii tabii... Çok teşekkür ediyorum. Sağ olun.

Hande Fırat: Biz de teşekkür ediyoruz Sayın Cumhurbaşkanım, kolay gelsin. İyi akşamlar diliyoruz.

Recep Tayyip Erdoğan: Sağ olun.

Hande Fırat: Teşekkür ediyoruz.

Abdulkadir Selvi: Teşekkür ediyoruz. Bugün demokrasiye sahip çıkma günüdür efendim.

Recep Tayyip Erdoğan: Sağ olun.

Hasan Doğan: Teşekkür ederiz.

*Hande Fırat: Teşekkür ederiz Hasan Bey, iyi akşamlar.*¹⁷⁶

1.4. NTV

Şekil 4: Başbakan Binali Yıldırım'ın NTV'ye Konuşması

16 Temmuz 2016 gecesi saat 02:55'te Başbakan Binali Yıldırım bu defa NTV televizyon kanalına canlı yayın bağlantısı gerçekleştirmiştir. Yıldırım, canlı yayında *“Havadaki jetlerle kurumlarımıza mermi, bomba yağdıranlar adeta bu terör örgütünün elemanı gibidir, devamı gibidir. Asla ve asla böyle bir iş, şanlı Silahlı Kuvvetler bayrağı altında görev yapan hiçbir subayımıza, hiçbir askerimize yakıştırılacak bir iş değildir.”* açıklamasında bulunmuştur. Başbakan Binali Yıldırım'ı yayına alan NTV kanalı da yaptığı yayınlarla darbeye karşı demokrasinin yanında yer almış, cuntacı askerleri desteklememiştir.

¹⁷⁶ Fırat, a.g.e, s.100-102

2. 15 Temmuz Darbe Girişiminin Yazılı Basına Yansıması

Tanzimat dönemine dayanan tarihi ile gazeteler, siyasi erklerin en fazla kullandığı medya araçlarından birisi olmuştur. Gazetelerin, özellikle 1990'lı tarihlerde yaşanan toplumsal olaylarda büyük etkisi söz konusudur. Gazete manşetleri halkın üzerinde derin etkiler yapmıştır. 28 Şubat postmodern darbesi sürecinde televizyonla beraber en belirleyici aktör olarak görülmektedir. Gazeteler, teknolojinin gelişmesiyle birlikte 2000'li yıllarda internet destekli mobil iletişim uygulamalarına entegre edilmiştir. Basılı yayıncılık açısından “Kağıdın dijitalleşmesi” bir takım handikaplara yol açsa da bu durum gazeteciliği bitirmemiştir. Bunda basılı yayının halk üzerindeki doğru ve güvenilir bilgi olduğu algısının etkisi olduğu söylenebilir. Gazetelerin yayınlanma sürecindeki zaman genişliği sosyal medya araçlarına kıyasla çok daha fazladır. Bu süreçte haberin tekrar tekrar gözden geçirilebilme şansı bulunmaktadır. Dolayısı ile gazeteler gerçekleşen olaylara anında tepki verememektedir. Diğer medya ortamlarına göre gazeteler daha soğukkanlı, olgusal ve genel çıkarımlar üretmesine olanak sağlamaktadır.¹⁷⁷

15 Temmuz darbe girişimi ani gelişen ve çok hızlı bir şekilde halka ulaştırılması gereken bir olaydır. Böyle bir olayda gazeteler büyük bir oranda darbe karşıtı bir tutum sergilese de anında tepki verememiştir. Darbe girişimi gecesinin hemen ardından ertesi gün yayınlanan gazeteler olayı daha çok yorumlama işlevi görmüşlerdir. Toplumun darbe sonrası yaşadığı gerginliği dindirmek ve güven ortamı oluşmasına katkı sağlamak açısından önem taşımaktadır.¹⁷⁸

15 Temmuz darbe girişimi sırasında Doğan Medyaya baskın yapılmıştır. Hürriyet Gazetesinin 16 Temmuz 2016 günü yayımlanamama tehlikesi atlattığı dramatik bir olay olarak tarihe not düşülmüştür. Cuntacılar darbe kalkışmaları esnasında medya ve iletişim kanallarını kapatmaya çalışmışlardır. Diğer taraftan Yeni Şafak gazetesinin foto muhabiri olan Mustafa Cambaz'ın darbeciler tarafından şehit edilmesi halkın ve medyanın susturulmasını sembolize etmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Demir, a.g.e, s.15.

¹⁷⁸ Demir, s.15.

¹⁷⁹ Demir, s.15.

Çalışma kapsamında tüm gazetelerin incelenmesi mümkün görülmediğinden, Türkiye basının genel özelliğini ortaya koyabilecek, farklı ideolojileri yansıtan gazeteler arasından Türkiye basınının genel karakteri hakkında fikir verebilecek gazeteler incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde 15 Temmuz Darbe Girişiminin ardından 16-17-18 Temmuz 2016 tarihlerinde yazılı basından Sabah Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Haber Türk Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Star Gazetesi ve Sözcü Gazetesi olmak üzere 8 gazetenin 3 gün boyunca darbe girişimini gazete manşetlerinde nasıl ele aldıkları incelenmiştir. Gazete manşetleri gazetelerin konuya yaklaşımını görmek açısından yeterli olmuştur.

Belirlenen gazeteler Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Genel itibariyle tüm gazetelerin darbeye karşı demokrasinin yanında olduğunu gösteren bir dil kullandığı tespit edilmiş olup, incelenen gazetelerde kullanılan fotoğrafların darbe karşıtı söylemleri ve demokrasi yanlısı tutumu desteklediği açık bir şekilde görülmektedir.

2.1 Gazete Manşetleri

2.1.1 Sabah Gazetesi

Şekil 5: 16 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi¹⁸⁰

Şekil 6: 17 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi¹⁸¹

Şekil 7: 18 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi¹⁸²

¹⁸⁰<https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁸¹<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/ IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

¹⁸²https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWIo2kGCr_zlcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Sabah Gazetesi, 15 Temmuz gecesi darbe girişiminin ardından ertesi gün, 16 Temmuz 2016 tarihli gazete manşetinde “*Fetö’cü Darbeye Milli İrade Tokadı*” ile yayın yapmıştır. Aynı sayfada diğer başlıklar ise “Edirne'den Kars'a bütün Türkiye demokrasi için ayaklandı.” “TSK daki Bir Grup Hainin Girişimi Halktan Döndü.”, “Ordu İçindeki Küçük Bir Fetö Cuntasının Alçakça Darbe Girişimine Milli İradeden Ağır Tokat Geldi.”, “Tüm Yurtta Sokağa Çıkan Vatandaşlar Güçlü Bir Şekilde Demokrasiye Sahip Çıktı.”, “Halk Tankların Üzerine Çıktı.” ve “Parlamento Demokrasiye Sahip Çıktı.” olarak yer almıştır. Gazetede yer alan manşet haberlerden de anlaşılacağı üzere Sabah Gazetesi darbe girişiminin hemen ardından darbe karşıtı bir tutum sergilemiş ve toplumda darbeye karşı oluşan fikir birliğini ortaya koyan bir yayın yapmıştır.

17 Temmuz 2016 tarihli Sabah Gazetesi ise “*Demokrasi Destanı*” manşetiyle yayınlanmıştır. “*Meclis’iyle siyasi partileriyle, medyasıyla, STK’larıyla, Emniyet’iyle, yargısıyla tüm Türkiye FETÖ’cü cuntacılara tarihi bir ders verdi. Sokağa dökülen 78 milyon destan yazdı.*” başlığı ile verilen haber ile toplumun her kesiminin darbe karşısında takındığı tavrı net bir şekilde göstermesi açısından önemlidir.

Gazetenin 18 Temmuz 2016 tarihli yayını “*Büyük Temizlik*” manşet haberi ile çıkmıştır. Haber detayında “Asker, yargı, polis ve kamu kurumlarının içine çöreklenen tüm FETÖ’cü hainler 3 aşamada tasfiye edilecek.” denilerek darbe girişiminde bulunan örgütün tasfiyesi vurgulanmıştır.

16-17-18 Temmuz 2016 Sabah Gazetesi manşet haberlerine eşlik eden görsellere bakıldığında darbe karşıtı, darbenin başarısız olduğunu ve toplumsal birlik ve beraberlik mesajlarının verildiği fotoğrafların kullanıldığı görülmektedir. Haberde kullanılan yazım dili gazetenin darbe karşıtı tutumunu açık bir şekilde göstermektedir.

2.1.2 Hürriyet Gazetesi

Şekil 8: 16 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi¹⁸³

Şekil 9: 17 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi¹⁸⁴

Şekil 10: 18 Temmuz 2016 Hürriyet Gazetesi¹⁸⁵

¹⁸³<https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁸⁴<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁸⁵https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWi02kGCr_zlcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Hürriyet Gazetesi, 16 Temmuz 2016 tarihli yayınında manşet haberlerinde “*Darbeye Geçit Yok*” diyerek haber başlığı altında “Bir Grup Asker Darbe Yapmak İstedi Halk İzin Vermedi.” ifadelerini kullanmıştır. Gazete bu yayını ile halkın darbe girişimini desteklemediğini ve bu girişimin başarısız olduğunu vurgulamıştır.

Gazetenin 17 Temmuz 2016 tarihli yayınında “*Cuntanın Sonu*”, “*Demokrasinin Zaferi*” haber manşetlerine yer verilmiştir. Haber detayında “Başbakan Binali Yıldırım “Darbe Girişimine ilişkin 2 bin 839 asker gözaltına alındı. dedi.” ifade edilerek, darbe girişimi ile ilgili şüphelilerin gözaltına alındığı üzerinde durulmuştur.

18 Temmuz 2016 tarihli Hürriyet Gazetesi yayını ise “*Başına Silah Dayadılar*” haber manşetiyle çıkmıştır. Haber detayında “Darbe girişiminin ilk dakikalarında özel kalem müdürü Tümgeneral Mehmet Dişli Genelkurmay Başkanının başına silah dayayıp darbe bildirisini okumasını istedi.” yer almıştır. Darbe girişiminde bulunan kişilerin tutumlarına dikkat çekilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen 16-17-18 Temmuz 2018 tarihli Hürriyet Gazetesi manşet haberlerinin görsellerine bakıldığında tankın üzerinde halkın olduğu görüntüler ve cuntacı askerlerin görüntülerine yer verilmiştir. Darbe karşıtı tavır açık bir şekilde görülmektedir.

2.1.3. Yeni Şafak Gazetesi

Şekil 11: 16 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi¹⁸⁶

Şekil 12: 17 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi¹⁸⁷

Şekil 13: 18 Temmuz 2016 Yeni Şafak Gazetesi¹⁸⁸

¹⁸⁶<https://www.yenisafak.com/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri-15-072017-gazete-mansetleri-h-2756091> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁸⁷<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri.eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

¹⁸⁸https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016.K2B2kWIo2kGCr_zlCE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Yeni Şafak Gazetesi 16 Temmuz 2016 tarihli yayınına “*Vatan Hainleri*” haber manşeti ile yapmıştır. Haber detayında “*Fethullahçı Terör Örgütü’ne bağlı bir grup asker darbe girişiminde bulundu. Tankları şehre çıkarıp ülkeyi iç savaşa sürüklemek istediler. Milyonlarca insan sokaklara dökülüp tankların üstüne çıktı ve ülkesine sahip çıktı.*” ifadeleri kullanılmıştır. Haberde darbe girişimine kalkışan askerler vatan hainleri olarak belirtilmiş, darbe girişimine kalkışan askerlerin tanklarla sivil halka saldırdıkları ve ülkeyi iç savaşa götürdükleri vurgulanmıştır. Bu haber gazetenin, darbe karşıtı bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

17 Temmuz 2016 tarihli Yeni Şafak Gazetesi haber manşeti, “*Milletimiz Destan Yazdı*” başlığı ile yayınlanmıştır. Haber detayında “*En doğusundan en batısına bütün Türkiye’de sokaklara dökülen milyonlar Fetullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimine karşı destansı bir kurtuluş mücadelesi verdi. Millet meydanları tuttu, tankları durdurdu, uçaklara siper oldu. Onlarca şehit verdi ama darbecileri püskürttü.*” yer almaktadır. Haberde halkın darbeye karşı olduğu ve darbeyi nasıl püskürttüğü ifade edilerek milli birlik ve beraberlik duygularına yoğunlaşmıştır.

Gazetenin 18 Temmuz 2016 tarihli yayınının manşeti ise “*İşte O Hainler*” olmuştur. Haber detayına bakıldığında “*Fetö’cü cunta başarılı olsa Genelkurmay Başkanlığı’na Orgeneral Akın Öztürk’ü atayacaktı. Darbe girişiminin kritik ismi eski Hava Kuvvetleri Komutanı Öztürk’ün gözaltı fotoğrafları yayınlandı. ‘Vatana İhanet’ ten yargılanacak Öztürk’ün ellerinin arkadan kelepçeli ve yalın ayak olduğu görülüyor. Gözaltındaki generallerin sayısı ise 70’i buldu.*” Açıklaması yapılmıştır. Haberde darbe girişimine kalkışan generaller için vatan haini olarak bahsedilmekte ve darbe kalkışma planlarının altı çizilmektedir.

Yeni Şafak Gazetesi manşet haberlerinde kullanılan görseller incelendiğinde; 16 Temmuz 2016 tarihli manşette tankı deviren insanların olduğu bir fotoğrafla halkın darbeye geçit vermediği, 17 Temmuz 2016 tarihli manşette kullanılan milletin meydanlarda toplandığı fotoğrafla milli birlik ve beraberlik, 18 Temmuz 2016 tarihli manşet haberinde ise darbeci hainlerin gözaltına alındığı fotoğrafla darbe girişiminin engellendiği belirgin bir şekilde okunabilmektedir.

2.1.4 Cumhuriyet Gazetesi

Şekil 14: 16 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi¹⁸⁹

Şekil 15: 17 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi¹⁹⁰

Şekil 16: 18 Temmuz 2016 Cumhuriyet Gazetesi¹⁹¹

¹⁸⁹ <https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁹⁰ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00ImO3OxqQ/IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

¹⁹¹ https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWi02kGCr_zIcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Cumhuriyet gazetesi darbe girişiminin sabahı 16 Temmuz 2016 tarihli yayınında haber manşetine “Çözüm Demokrasi” diyerek üst başlıkta gazete isminin sağ tarafında “Askeri ya da Sivil Her Darbeye Karşı” sloganı kullanmıştır. Demokrasiden yana bir tavır sergileyen gazete, darbe karşıtı bir yayın ile halkın darbeye karşı çıktığını “Halk Tankın Üstünde” diyerek duyurmuştur.

Gazete, 17 Temmuz 2016 tarihinde “Türkiye Darbe Aldı” haber manşetiyle yayınlanmıştır. Haber detayında kaos gecesinin bilançosu verilmiştir. “Meclis ‘Buradayız’ dedi” başlığı ile dört partinin uzlaşarak olağanüstü toplantıda darbe girişimini kınadığını ifade etmiştir.

18 Temmuz 2016 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haber manşeti ise “Sokaktaki Tehlike” dir. Haber detayına bakıldığında darbe karşıtı gösterilerin, bazı gruplar tarafından saldırı eylemlerine dönüştürüldüğünü açıklamıştır. İlk sayfa “‘Çözüm Demokrasi’ dedik ve hep diyeceğiz” başlıklı haberi ile gazete demokrasinin yanında olduğunu ilan etmiştir.

Haber manşetlerinin görselleri incelendiğinde darbe girişimi esnasında halkın tankların üzerinde olduğu fotoğraf ve görseller kullanılmıştır.

2.1.5 Haber Türk Gazetesi

Şekil 17: 16 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi¹⁹²

Şekil 18: 17 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi¹⁹³

Şekil 19: 18 Temmuz 2016 Haber Türk Gazetesi¹⁹⁴

¹⁹²<https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁹³<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

¹⁹⁴https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWi02kGCr_zlCE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Haber Türk Gazetesi 16 Temmuz 2016 tarihinde “*Halkın Gücünün Üstünde Güç Yoktur*”, “*Demokrasiden Taviz Yok*” manşetiyle çıkış yapmış haber tam sayfa yayınlanmıştır.

Gazetenin 17 Temmuz 2016 tarihli haber manşeti “*Darbeye Karşı Tek Ses*” olarak verilmiş üst başlıkta ise “*Demokrasi Zaferi*” ilan edilerek darbe girişiminin başarısız olduğu vurgulanmıştır. Milli birlik ve beraberlik içinde darbe girişimine karşı tek ses olunduğunu açıklamıştır.

18 Temmuz 2016 tarihinde Haber Türk Gazetesi manşetinde “*Darbeye Karşı Gece Koşusu*” ifadesini kullanmış haber detayında “*Darbe girişiminin püskürtülmesinde, cuntaya katılmayı reddeden kahraman subay ve askerlerin de büyük payı var. Onlar zekaları ve canlarıyla direndiler.*” diyerek darbe girişimi sırasında orduda darbeye karşı verilen mücadele anlatılmıştır.

Haber Türk Gazetesinin 16-17-18 Temmuz 2016 tarihli manşet haberlerinde kullanılan görsellere bakıldığında 16 Temmuz’da darbeye karşı meydanlarda toplanan halk, 17 Temmuz’da tankların üzerine çıkan insanlar ve 18 Temmuz’da darbe girişimine kalkışan askerler ve sığınak arayışı fotoğrafları kullanıldığı görülmektedir. Haber manşetleri ve görsellerden de anlaşılacağı üzere gazete, darbe girişimine karşı tavır sergilemiş ve demokrasinin yanında yer almıştır.

2.1.6 Milliyet Gazetesi

Şekil 20: 16 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi¹⁹⁵

Şekil 21: 17 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi¹⁹⁶

Şekil 22: 18 Temmuz 2016 Milliyet Gazetesi¹⁹⁷

¹⁹⁵ <https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁹⁶ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

¹⁹⁷ https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWi02kGCr_zlcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Milliyet Gazetesi darbe girişiminin sabahı 16 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan haber manşetinde “*Darbeler Başarılı Olamaz*” ifadesine yer vermiş üst başlıkta ise o gece için “*Olağanüstü Gece*” demiştir. Darbe karşıtı bir tutum sergileyen gazete demokrasiden yana bir yayın ile darbelerin başarılı olamayacağını ifade etmiştir.

17 Temmuz 2016 tarihli Milliyet Gazetesi “*Demokrasinin Zaferi*” haber manşeti ile yayınlanmış, gazetede 15 Temmuz gecesi yaşanan darbe girişiminin sokaklara çıkan halkın demokratik direnişi ile önlendiği belirtilmiştir. Milliyet Gazetesi bu haberi ile halkın demokrasi taraftarı olduğunu ve darbeye karşı birlikte hareket ettiğini göstermeye çalışmıştır.

Gazetenin 18 Temmuz 2016 tarihli haber manşetlerine bakıldığında “*Demokrasi Şehitleri*” başlığının kullanıldığı görülmektedir. Haber detayında darbe girişimine karşı sokağa çıkarak cuntacı askerlere direnirken şehit olan kişilerin törenlerle toprağa verilmesi ele alınmıştır.

Darbe girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016 gecesinin hemen ardından 3 gün boyunca yayınlanan Milliyet Gazetesi haber manşetlerinin görsellerine bakıldığında genel itibarıyla halkın demokrasinin yanında yer alarak meydanlarda gerçekleştirdiği darbe karşıtı eylemler, meclisin darbe girişimine karşı ortak tavrı ve darbenin gerçekleşmemesi için canlarını vererek şehit olanların cenaze töreni fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen 3 gün boyunca, konuya tam sayfa yer ayıran gazetenin darbe girişimini desteklemediği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

2.1.7. Star Gazetesi

Şekil 23: 16 Temmuz 2016 Star Gazetesi¹⁹⁸

Şekil 24: 17 Temmuz 2016 Star Gazetesi¹⁹⁹

Şekil 25: 18 Temmuz 2016 Star Gazetesi²⁰⁰

¹⁹⁸ <https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> Erişim Tarihi: 24.12.2018

¹⁹⁹ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/ IxqPRcK00uBi9P1PqSjdA> Erişim Tarihi:24.12.2018

²⁰⁰ https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWiO2kGCr_zlcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA Erişim Tarihi: 24.12.2018

Star Gazetesi darbe girişiminin sabahında, 16 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan haber manşetinde “*Demokrasiye Millet Sahip Çıktı*” ifadesine yer vermiştir. Haber detayında gazete, Türkiye demokrasisinin kara bir gün yaşadığını belirtmiştir. Yüksek Askeri Şura’da tasfiye olması planlanan TSK’daki paralel cuntanın milletin silahını millete yönelttiğini yer vermiştir. Darbe girişimini sokağa çıkan milyonların önlediğini belirten gazete darbe karşıtı bir tutum sergilemiştir.

17 Temmuz 2016 tarihli Star Gazetesi “*İhbar Geldi Cunta Çöktü*” manşeti ile yayınlanmış, gazetede FETÖ teröristlerinin hain planının vatansever bir askerın ihbarıyla bozulduğu ifade edilerek, cuntacıların 78 milyon tarafından püskürtüldüğünü belirtmiştir. Star Gazetesi bu haberi ile darbe karşıtı bir söylem içerisinde olmuş demokrasi taraftarı bir tutum sergilemiştir.

Gazetenin 18 Temmuz 2016 tarihli yayınında “*Darbe Bitmedi*” manşetine yer vermiştir. Haber detayında milli iradeyi gaspa kalkışan teröristlerin Mısır’daki darbeyi örnek alarak aşamalı plan yaptığını, ilk aşaması püskürtülen kalkışmanın, intihar eylemleri ve suikastlerle sürebileceği uyarısını yapmıştır.

Darbe girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016 gecesinin hemen ardından 3 gün boyunca, Star Gazetesi haber manşetlerine eşlik eden görsellere bakıldığında genel itibarıyla halkın demokrasinin yanında yer alarak meydanlarda gerçekleştirdiği darbe karşıtı eylemler, Halkın TBMM önünde toplanması, meclisin darbe girişimine karşı ortak tavrı ve darbenin gerçekleşmemesi için canlarını vererek şehit olanların cenaze töreni fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen 3 gün boyunca konuya tam sayfa yer ayıran gazetenin darbe girişimini desteklemediği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

2.1.8. Sözcü Gazetesi

Şekil 26: 16 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi²⁰¹

Şekil 27: 17 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi²⁰²

Şekil 28: 18 Temmuz 2016 Sözcü Gazetesi²⁰³

²⁰¹ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/15-temmuzun-mansetleri,kT6eCbJsHUWKxrWOA-13aQ/TcJuGdQnQ0yc1oJoZCW1yg> Erişim Tarihi: 24.12.2018

²⁰² <https://www.gzt.com/gazeteler/sozcu-gazetesi-17-07-2016>, Erişim Tarihi: 24.12.2018

²⁰³ <https://www.gzt.com/gazeteler/sozcu-gazetesi-18-07-2016>, Erişim Tarihi: 24.12.2018

Sözcü Gazetesi darbe girişiminin sabahı 16 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan haber manşetinde “*Cumhuriyet ve Demokrasi Kazandı*” ifadesine yer vermiş. Dün gece Türkiye’de büyük kaos yaşandı. Darbe karşıtı bir tutum sergileyen gazete demokrasiden yana bir yayın ile darbelerin başarılı olamayacağını ifade etmiştir.

17 Temmuz 2016 tarihli Sözcü Gazetesi “*Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir*” haber manşeti ile yayınlanmış, haberin detayında “seçilmiş hükümeti tankla, topla, savaş uçaklarıyla, darbeci FETÖ’cü çeteye en güzel cevabı Türk halkı verdi. Sokağa çıktı tankların önüne yattı. Halk tarihi bir demokrasi destanı yazdı.” ifadelerine yer vermiştir.

18 Temmuz 2016 tarihli Sözcü Gazetesi “*Emir subayı, Hulisi Paşa’nın başına silah dayadı, yaveri ise kemerle boğazını sıktı*” ifadesini haber manşetine taşımıştır. Haberin detayında FETÖ’ nün askeriye ve devlet kadrolarına sızdığı konu edinmiştir.

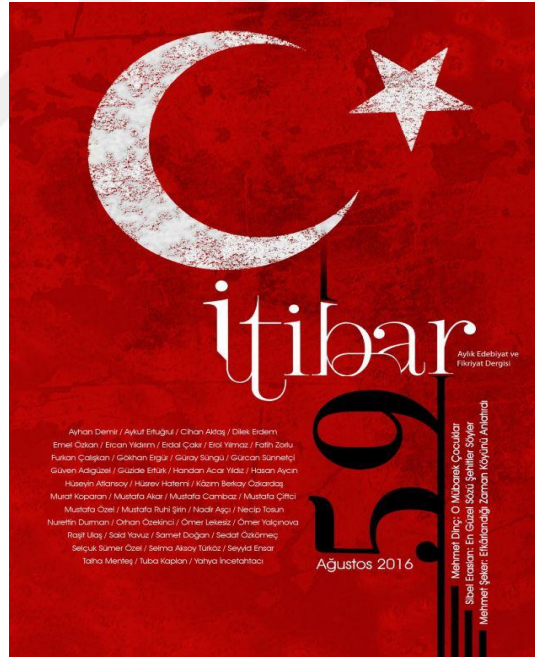
Darbe girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016 gecesinin hemen ardından 3 gün boyunca yayınlanan Sözcü Gazetesi haber manşetlerinde darbeye karşı mücadele eden halkın tankların üstündeki fotoğraflarına yer vermiştir. Çalışma kapsamında incelenen 3 gün boyunca, konuya tam sayfa yer ayıran gazetenin darbe girişimini desteklemediği, demokrasi yanlısı bir tutum içerisinde olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

2.2 Dergiler

Çalışmanın bu bölümünde 15 Temmuz Darbe Girişiminin ardından yayınlanan dergilerde darbe girişiminin ele alınışı incelenecektir. Çalışma kapsamında ulaşılabilen ve Türkiye’de bu alanda tanınırlığı olan, okur kitlesi yaygın denilebilecek dergiler ele alınmıştır. Bu bağlamda kültür, edebiyat, sanat, tarih, fikriyat, mizah dergilerinden İtibar, Nihayet, Ot, Derin Tarih, Cins dergilerinin 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından yayınlanan sayıları incelenmiştir.

2.2.1. İtibar Dergisi

İtibar Dergisi, 1 Ekim 2011 tarihinde yayına başlamış olup aylık edebiyat ve fikriyat dergisidir.

Şekil 29: İtibar Dergisi Ağustos 2016 59. sayısı kapak sayfası²⁰⁴

Dergi 15 Temmuz Darbe girişiminin ardından yayınlanan Ağustos sayısında 15 Temmuz Dosyası adı altında, Türkiye’nin istiklal mücadelesinin darbecilere karşı verildiği 15 Temmuz gecesini dosya konusu olarak belirlemiştir. Dergide Mehmet

²⁰⁴<https://itibardergisi.com/2016/07/31/itibarin-agustos-sayisi-cikti-3/> Erişim Tarihi: 29.12.2018

Şeker'in 15 Temmuz gecesi şehit olan arkadaşı **Şehit Mustafa Cambaz** hakkında yazdığı yazıya yer verilmiştir. Ardından Sibel Eraslan'ın 15 Temmuz gecesi şehit olan **Yasin Naci Ağaroğlu** ile ilgili yazısı, Samet Doğan'ın köprüdeki direnişi ele aldığı "Beyaz Atletli Kahramanlar" yazısı, Murat Koparan'ın 15 Temmuz gecesi Çengelköy'de şehit düşen **Halil Kantarcı**'yı anlattığı yazısı ve Furkan Çalışkan'ın darbe girişimi ile ilgili yazıları yayınlanmıştır.

Bunun yanı sıra dergide Ayhan Demir 15 Temmuz'u ele alan bir yazı kaleme almış, Mehmet Dinç'in 15 Temmuz gecesi gördüklerimizi ve öğrendiklerimizi değerlendirdiği bir yazısı yayınlamıştır. Dergide yayınlanan diğer yazı, şiir, öykülerde de 15 Temmuz darbe girişimi konusu ele alınmıştır. Derginin içeriğinden de anlaşılacağı üzere darbe karşıtı bir tavır içerisindedir. Kapak görselinde de Türk Bayrağı rengi hilal ve yıldız kullanılarak darbe girişimine karşı milli birlik ve beraberlik yansıtılmıştır.

2.2.2. Derin Tarih

Derin Tarih dergisi, 2012 Nisan ayında yayın hayatına başlayan aylık yayınlanan bir tarih dergisidir. Çalışmamız kapsamında 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından yayınlanan Ağustos sayısı incelenmeye çalışılmıştır.

Şekil 30: Derin Tarih Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:53, Kapak Sayfası²⁰⁵

²⁰⁵ <http://www.derintarih.com/sayilar/agustos-2016/> Erişim Tarihi: 29.12.2018

Dergi kapak sayfasında “Dünya Demokrasiyi Bizden Öğrenecek, 15 Temmuz Destanı” ifadelerini kullanmış Ağustos ayı 53.sayısı 15 Temmuz Özel Sayısı olarak yayınlamıştır. Kapak sayfasında halkın darbeye karşı 15 Temmuz Köprüsünde toplandığı görsel kullanılmıştır.

Derginin içeriğine bakıldığında yazıların tamamının 15 Temmuz Darbe girişimi ile alakalı olduğu ve derginin darbelere karşı bir tutum içinde olduğu anlaşılmaktadır. Süleyman Kocabaş, yazısında 140 yıllık darbe tarihini, Prof. Dr. Şükrü Hanioglu, geçmişten günümüze cunta oluşumlarının kısaca tarihini, Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç bir kült hareket olarak “Pensilvanîlik” hareketi yazısını, Prof. Dr. Mehmet Çelik üçüncü dünya ülkelerinde diploması aracı olarak darbeler konusunu ve bunun dışındaki tüm diğer yazarlar da 15 Temmuz darbe girişimini kaleme almıştır.²⁰⁶

2.2.3. Cins Dergi

Cins Dergi, Ekim 2015 tarihinden itibaren yayın hayatına başlamıştır. Dergi aylık yayınlanan bir kültür dergisidir. Çalışmamız kapsamında 15 Temmuz Darbe girişiminin hemen ardından Ağustos ayında yayınlanan 11.sayısı incelenmiştir.

Şekil 31: Cins Dergi Ağustos 2016, Sayı:11, Kapak Sayfası²⁰⁷

²⁰⁶ <http://www.derintarih.com/sayilar/agustos-2016/> Erişim Tarihi: 30.12.2018

²⁰⁷ <http://www.cins.com.tr/tum-sayilarimiz/sayi-11-agustos-2016/> Erişim Tarihi 30.12.2018

Aylık kültür dergisi olma özelliği taşıyan Cins dergisi, darbe girişiminin ardından Ağustos sayısında “15 Temmuz Özel” sayısıyla yayınlanmıştır. Bu sayısında dergi “Aylık Darbe Kıran” sloganı kullanmıştır. Derginin tüm sayfalarında 15 Temmuz Darbe Girişimi konusu işlenmiştir.

Cins dergisi, Ağustos sayısında ele aldığı tüm konular 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgilidir. O gece yaşananlar yazı ve belgelerle dergide ele alınmıştır. İsmail Kılıçarslan, Bülent Akyürek, Bahadır Yenişehirlioğlu, Eren Safi, Mustafa Akar, Neşe Kutlutaş, Mustafa Çiftçi, Güray Söngü, Ercan Yıldırım, Güven Adıgüzel, Asım Gültekin, Furkan Çalışkan, Zeynep Tuğçe Karadağ ve İhsan Aktaş olmak üzere 40 yazar yazılarıyla Cins dergisinde 15 Temmuz Darbe Girişimini ve o gece yaşananları ele almıştır.²⁰⁸

Darbe girişimi gecesi, halkın başından geçen olaylara yer veren derginin kapak sayfasında “Ölse de sevinin eve dönsek de, gün doğmuş gün batmış ebed bizimdir.” mısrası yer almıştır. Derginin kapak sayfasında kullanılan görsel incelendiğinde ise darbe girişimine karşı tankın önüne yatan vatandaşı simgeleyen çizime yer verilmiştir.

²⁰⁸ <http://www.cins.com.tr/tum-sayilarimiz/sayi-11-agustos-2016/> Erişim Tarihi: 30.12.2018

2.2.4. Nihayet Dergi

Nihayet Dergisi, Ocak 2015 tarihinde yayına başlayan aylık kültür, sanat, yaşam dergisidir. Çalışma kapsamında derginin 15 Temmuz Darbe Girişimi ardından yayınlanan Ağustos sayısı incelenmiştir.

Şekil 32: Nihayet Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:20, Kapak Sayfası²⁰⁹

Dergi 2016 yılı Ağustos ayı 20. Sayısında fotoğraflar üzerinden 15 Temmuz Darbe Girişimine yer vermiştir.

15 Temmuz destanının fotoğrafları üzerinden fotoğraf ve manipülasyonu ele almış, “**Gerçeği taşıyan fotoğraflar mıdır?**” başlığı ile konuyu anlatmıştır. Yazar **Nazife Şişman** “o gece”nin ev içi fotoğrafını çekmiş: “**Birlikte öldük de birlikte dirildik mi o gece?**”, İpek Çoşkun “**Gözyaşlarımızı bitti mi sandın?**” ve **15 Temmuz Şehitlerinden Mustafa Canbaz’ı** konu almıştır. Dergi “**Ne olurdu, hainlerin**

²⁰⁹ <http://www.dergilik.com/nihayet-dergi/agustos-2016> Erişim Tarihi: 30.12.2018

fotoğrafını evvelinden görebilseydik...”diyerek darbe karşıtı bir tutum içerisinde olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir.²¹⁰

2.2.5. OT Dergi

OT Dergisi, 1996 yılı itibariyle yayın hayatına başlamıştır. Aylık yayınlanan mizah, kültür ve edebiyat dergisidir.²¹¹

Şekil 33: Ot Dergisi, Ağustos 2016, Sayı:42, Kapak Sayfası²¹²

OT Dergisi, 15 Temmuz Darbe Girişiminin simgesi haline gelen 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nü kapak sayfasına taşımıştır. Milli birlik ve beraberlik vurgusu yapılan derginin kapak sayfasında Nazım Hikmet'in “Bu memleket bizim..., Yaşamak kardeşçesine, Bu hasret bizim..”, mısralarına yer verilmiştir.

²¹⁰ <http://www.birlikte.com.tr/nihayet-agustos-2016> Erişim Tarihi: 30.12.20118

²¹¹ <https://otdergi.com/hakkinda.html> Erişim Tarihi: 30.12.2018

²¹² <https://otdergi.com/detay-42sayi-55.html> Erişim Tarihi: 30.12.2018

3. Radyo

Radyonun, ülkemizde 27 Mayıs 1960 tarihinde ve 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbelerde aktif bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Bilhassa teknolojik gelişmelerin ardından 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlaşan Televizyon radyonun eski önemini yitirmesine sebep olmuştur. Ardından gelişen teknoloji ile artan internet kullanımı bilgisayar ve sosyal medya araçlarının daha yaygın kullanılmasına doğru evrilmiştir. Bugün radyonun en fazla kullanıldığı mecra araçlardır. İnsanlar yolculuk esnasında taşıtlarında radyo yayınlarını dinlemektedir. 15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın halkı sokaklara davetinin ardından evlerinden araçlarıyla çıkan vatandaşların darbe girişimi ile ilgili yayınları dinlemesine olanak sağlamıştır.

15 Temmuz gecesi ilk etapta evinde olduğunu söyleyen Habertürk TV Haber Kameramanı Adem Gümüş, dışarıdan uçak sesleri geldiğini ve anlam veremediğini, tuhaf bir şekilde F-16 ların Ankara'nın üzerinde olduğunu görmüştür. Bu esnada telefonunun çaldığını ve kamera şefinin Anıtkabir tarafında bir hareketlilik olabileceğini söylemesi ve oraya yönlendirmesiyle Anıtkabir tarafına geçtiğini anlatmaktadır. Buranın sakin oluşundan dolayı, büronun yönlendirmesiyle Genelkurmay Başkanlığı'na doğru gitmiştir. Genelkurmay'a giderken, radyodan darbe girişimi olabileceğine dair haberleri aldığını ifade etmiştir.²¹³

Hemen hemen toplumun büyük kesimi tarafından kullanılan cep telefonları ve telefonlarla bütünleşik geliştirilen uygulamalar dolayısı ile radyonun, diğer mecralarla kıyaslandığında 15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında "hantal" kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan darbenin kısa sürede bastırılması radyoya çok fazla görev bırakmamıştır.²¹⁴

²¹³ Adem Gümüş, Ayşe Yalman (Ed.), "Kalkışma, Habercilerin Kaleminden 15TEMMUZ" Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Ankara: Umuttepe Yayınları, 2016, s.19.

²¹⁴ Sertaç Timur Demir, "15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya", Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ağustos 2016 Sayı: 161, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, s.15.

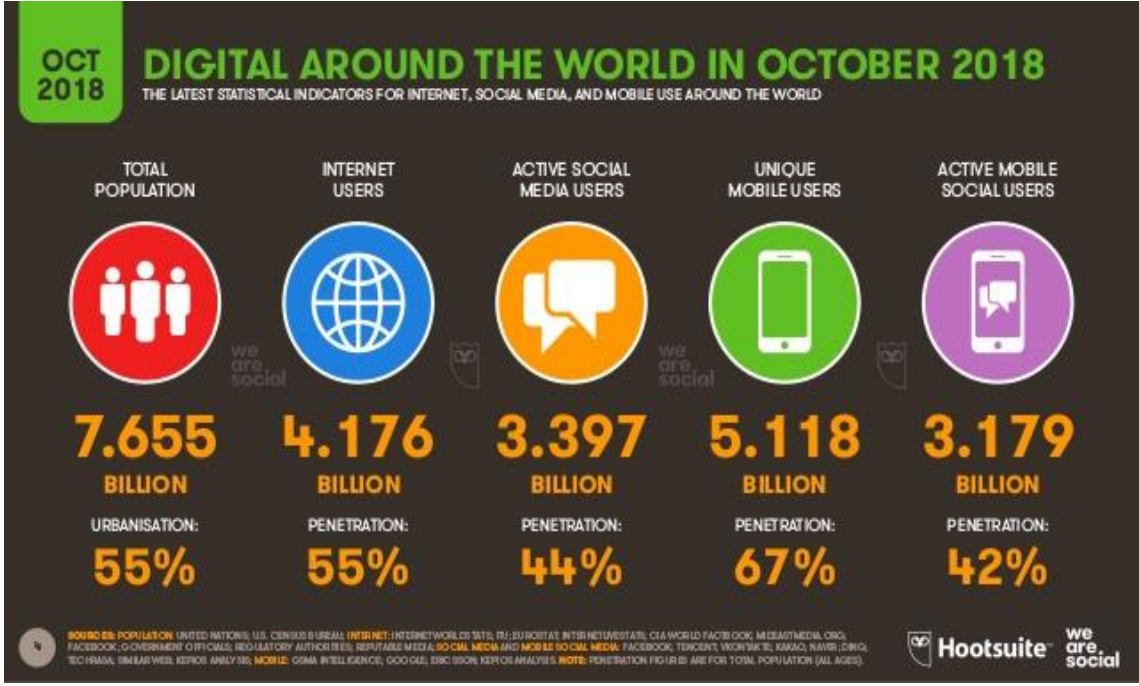
3.1 TRT Radyo

15 Temmuz darbe girişimi sırasında TRT Ankara Radyosu'ndaki durumu TRT Ankara Müdürü Merdan Güven şu şekilde anlatmaktadır: *"Ankara Radyosunda TRT'yi işgal eden grup tarafından bize ısrarla bildiriye yayınlamamız talimatı geldi. Ben kabul etmedim. Bunun korsan yayın olduğunu düşündüm. Bunu spiker arkadaşın mimiklerinden tahmin ettim."* Güven yayınlara ilgili *"Kararımı aldıktan sonra ulaşabildiğim daire başkanlarımıza ve genel müdürümüze söyledim ve yayını kestim. Bilginiz olsun dedim, onlar da onayladılar."* ifadelerini kullanmıştır. Darbecilerin ısrarına rağmen TRT Ankara Radyosundan korsan bildiriye yayınlamamıştır. Radyodan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve hükümet yetkililerinin "meydanlara çıkın" çağrılarını yayınlamıştır. Ayrıca 15 Temmuz Darbe girişimi sırasında darbeciler İstanbul Radyosunun da yayını kesmiştir. Bunun üzerine tüm yayınlar Ankara Radyosu'ndan gerçekleştirilmiştir. Güven o geceyi anlatırken Cumhurbaşkanı'nın halka seslenişini radyoda verişlerini, *"O kadar acele oldu ki televizyonun önüne mikrofon koyarak radyoda yayınladık. NTV, CNN Türk ve diğer kanallardan Başbakan Binali Yıldırım ve bakanlarımızın konuşmalarını yayınladık."* diyerek ifade etmiştir.²¹⁵

²¹⁵ <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/15-temmuz/390193.aspx> Erişim Tarihi: 30.12.2018

4. YENİ MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

1. Darbelerin Önlenmesinde Sosyal Medyanın Gücü

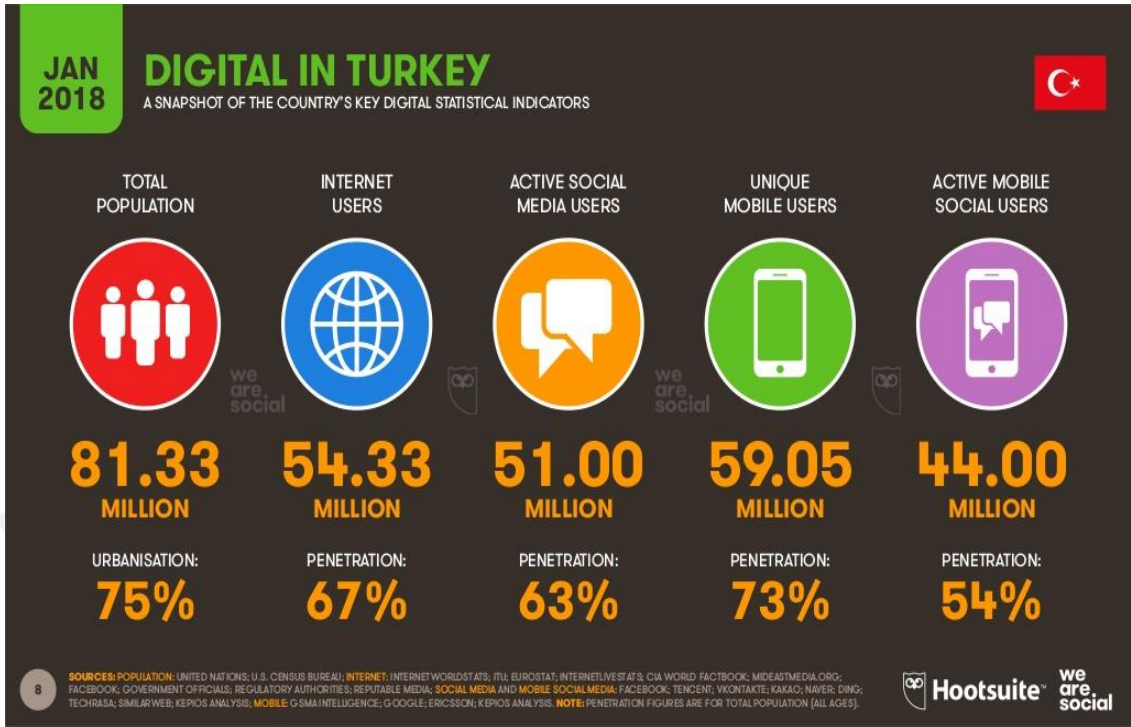

Tablo 1: Dünyada Dijital Platformların Kullanım Grafiği²¹⁶

We are social ve Hootsuite'in 2018 yılı Ekim ayı araştırmalarına göre dünya genelinde yaklaşık 4,2 milyar internet kullanıcısı bulunmaktadır. Sosyal medya kullanıcı sayısı 3,4 milyarı bulmuştur. 5,1 milyar insan ise akıllı cep telefonu kullanmaktadır. Sosyal Medya kullanıcı sayısı hızla artmaktadır. Eylül 2017 ile Ekim 2018 arasında 320 milyon yeni kullanıcı sosyal medyaya kaydolarken, yaklaşık 1 milyon kişi mobil araçlardan sosyal medya kullanmaya başlamıştır.²¹⁷

²¹⁶ <https://wearesocial.com/blog/2018/10/the-state-of-the-internet-in-q4-2018> Erişim Tarihi:01.01.2019

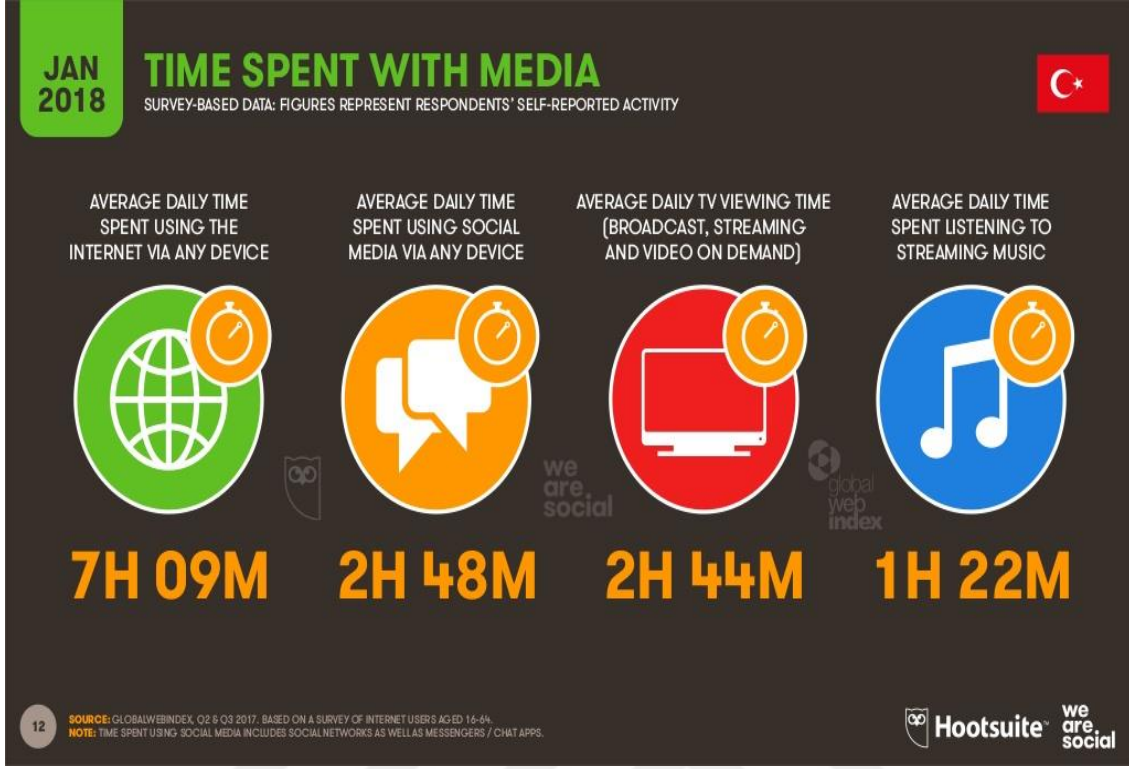
²¹⁷ <https://wearesocial.com/blog/2018/10/the-state-of-the-internet-in-q4-2018> Erişim Tarihi: 01.01.2019

Tablo 2: Türkiye’de Dijital Medya Kullanım Grafiği²¹⁸

Aynı araştırmanın 2018 yılı Şubat ayı istatistiklerine göre ülkemizde 54.3 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. 81 milyon nüfusa sahip ülkemizde bu sayı nüfusun %67’sini oluşturmaktadır. Araştırmaya göre Türkiye’nin 51 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bu sayı yaklaşık olarak ülke nüfusunun % 51’idir. Aktif mobil sosyal medya kullanıcı sayısı ise 44 milyon kişiyle nüfusun %54’ünü oluşturmaktadır. Bu sayı her geçen gün hızla artmaktadır.

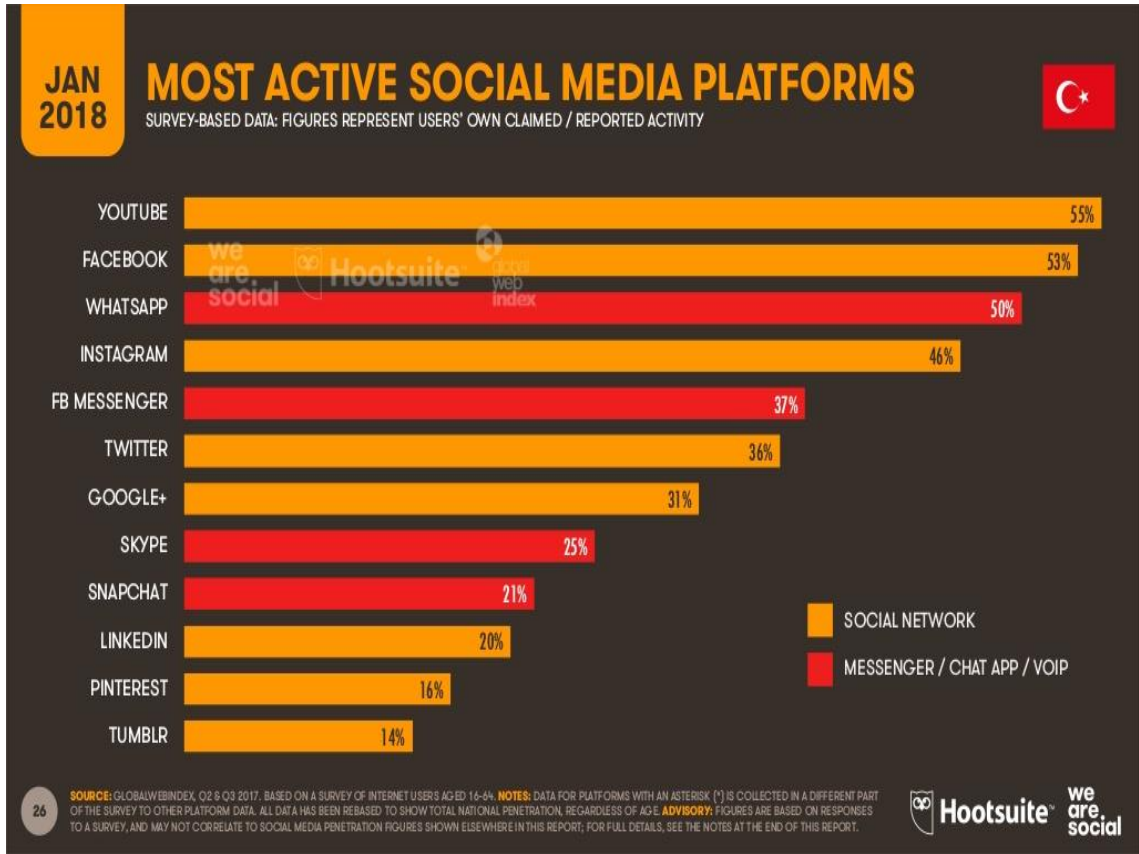
²¹⁸ <https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> Erişim Tarihi:01.01.2019

Tablo 3: Türkiye’de İnternet ve Sosyal Medyada Harcanan Süre Grafiği²¹⁹

We are social’in yaptığı araştırmaya göre ülkemizde insanlar internet başında günde ortalama 7 saat geçirmektedir. Bu zaman diliminin ortalama 2 saat 48 dakikası sosyal medyada harcanmaktadır. Ortalama 2 saat 44 dakika televizyon izleyen insanlar, 1 saat 22 dakikasını ise müzik dinleyerek harcamaktadır.

²¹⁹ <https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> Erişim Tarihi:01.01.2019

Tablo 4: Türkiye’de Sosyal Medya Kullanım Grafiği²²⁰

We are social’in raporuna göre ülkemizde en fazla kullanılan sosyal medya platformu %55 oranla YouTube görünmektedir. Facebook %53’le ikinci, WhatsApp %50 ile üçüncü ve ardından Instagram ve Twitter onları takip etmektedir.

Darbe girişiminin yaşandığı 15 Temmuz Cuma günü saat 22:00 gibi başlayan askeri hareketliliğin bir darbe kalkışması olduğunun anlaşılmasından sonra ilk etapta herhangi bir mahkeme kararı olmamasına rağmen sosyal medya hesaplarından Twitter, Facebook ve YouTube’a erişilememiştir. Ülkemizde ‘Turkey Blocks’ yazılımı ile internet erişimleri ölçümü yapılabilmektedir. Yazılım çeşitli engelleme veya sıkıntıları ölçebilme özelliğine sahiptir. Turkey Blocks, 15 Temmuz 2016 saat 22.50’den itibaren Twitter,

²²⁰ <https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> Erişim Tarihi:01.01.2019

Facebook ve YouTube'a erişimin engellendiğini duyurmuştur. Buna karşılık kullanıcılar sosyal medya hesaplarından erişim engeliyle ilgili şikayetlerde bulunmuştur. Darbe gecesi saat 00.53'te Twitter, erişim şikayetlerine yönelik Türkçe ve İngilizce tweetlerle "Kasıtlı olarak hizmetimizin ülke çapında yavaşlatıldığından şüpheleniyoruz" açıklamasında bulunmuştur. Konuyla ilgili Facebook, herhangi bir açıklama yapmamıştır. YouTube sözcüsü ise ABD'de yayınlanan Fortune dergisine açıklama yaparak "YouTube'a Türkiye'den erişilemediği yönündeki haberlerin farkında olsak da sistemlerimiz normal şekilde çalışıyor görünüyor" ifadelerini kullanmıştır.²²¹ Sosyal medya gece yarısından sonra biraz daha rahatlamış ve halk tarafından yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, CNN Türk televizyon kanalına Iphone, akıllı telefonun görüntülü konuşma özelliği ile canlı yayına bağlanarak halka seslenmiştir. Bunun yanı sıra sosyal medya araçlarından insanları darbe girişimine karşı sokaklara davet etmiştir. Darbe girişiminin önlenmesinde ve halkın darbeye karşı meydanlarda toplanmasında sosyal medyanın gücü etkili olmuştur. Türkiye geneline yayılan mücadelede sosyal medya araçlarının katkısı oldukça fazladır. Darbe girişiminin 22 saat gibi kısa süre içerisinde bastırılması ve ardından yaşananların Türkiye ve tüm Dünyaya duyurulması dijital ortamlar sayesinde kolaylaşmıştır. Bunun yanı sıra, dijital gelişmeler beraberinde dijital diplomasi kavramını da getirmiştir.²²²

Darbe girişiminin başladığı ilk saatlerde FETÖ terör örgütünün kullandığı sosyal medya hesaplarından darbe yanlısı paylaşımlar yapılmıştır. Bu hesaplarda halkın sokağa çıkmak yerine evlerinde kalması yönünde paylaşımlar yapılarak insanlar manipüle edilmeye çalışılmıştır. "Darbecilerin yönetime hakim olduğu ve direnmenin daha fazla kan akmasına sebebiyet vereceği" şeklindeki söylemlerle halkın direnişine devam etmemesi yönünde paylaşımlar yapılmıştır. Bir takım hesaplarda ise darbe girişimine açıkça destek verilmiş darbe girişimini desteklemeyen kişilere ise ağır hakaretler

²²¹ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu> Erişim Tarihi: 01.01.2019

²²² Ekrem Yaşar AKÇAY, **15 Temmuz Darbe Girişimi Çerçevesinde Dijital Diplomasinin Kullanımı**, Adnan Menderes Üniversitesi, Uluslararası Darbe Sempozyumu, Aydın, Cilt 1, 26-27-28 Mayıs 2017, s. 353.

edilmiştir. Bazı hesaplarda "Vurun bunları askerimiz, biraz acımasız olun." ifadesi kullanılırken bazılarında ise "Şimdi darbe zamanı. Yetmişli artık." Yazılarak darbecilere açıkça destek verilmiştir. Kalkışmanın başarısız olduğu anlaşılmaya başladığında paylaşımlarda, bunun bir "tiyatro" olduğu ve Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından hazırlandığı söylemleri yayılmaya başlamıştır. Vatandaşın darbe kalkışmasına karşı tepkisi aşağılanmış ve çarpıtılmaya çalışılmıştır.²²³

Emniyet Genel Müdürlüğü sosyal medya hesapları üzerinden halkı korku ve paniğe iten provokatif paylaşımlar için kendilerine müracaat edilmesini isteyerek, bu tür paylaşımlara itibar edilmemesi gerektiğini duyurmuştur. Halkın bu tür paylaşımları ihbar edebileceği elektronik ihbar adresleri vatandaşa yayılmıştır. Bu tür paylaşımlar yapan kişilere operasyonlar yapılmış, operasyonlar sonucunda Düzce ve Akçakoca'da 2, Balıkesir'de 2, Gaziantep'te 2, Karaman'da 1, Zonguldak Ereğlisi'nde 1, Hatay Payas'ta 1, Tekirdağ Ergene'de 1 kişi tutuklanmış, Balıkesir Ayvalık'ta ise 1 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakılmıştır.²²⁴

Darbe yanlısı paylaşımlara rağmen halk akıllı telefonları ile sokağın nabzını tutmuş, yaşadıkları her anı sosyal medya hesaplarından sıcığsıcığına paylaşmış ve ülke genelinde kafası karışan insanları da etkilemiştir. Bu açıdan bakıldığında halk fahri muhabir olarak görev üstlenmiştir. Kuşkusuz medyanın gücü bir kez daha kendisini kanıtlamış ve bu güç sayesinde ülkemizde demokrasinin kazanmasına olanak sağlamıştır.

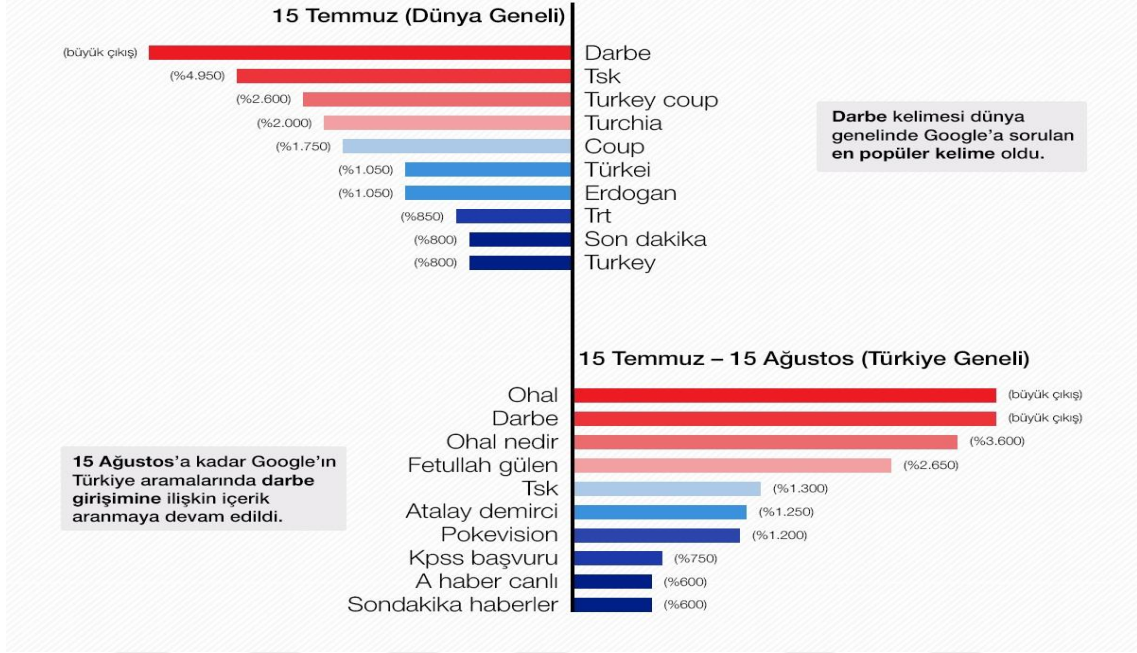
Diğer taraftan 15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı sırada Google arama motorunda Dünya genelinde en çok aranan kelime "darbe" olmuştur.

²²³<https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/darbe-destekcilerine-sosyal-medyada-siki-takip/612153> Erişim Tarihi: 01.01.2019

²²⁴<https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/darbe-destekcilerine-sosyal-medyada-siki-takip/612153> Erişim Tarihi: 01.01.2019

Dünya darbe girişimini Google'a sordu

15 Temmuz gecesi sosyal medyanın yanı sıra arama motorları da etkin bir şekilde kullanıldı. O gece 'darbe' kelimesi dünya genelinde en çok aranan sözcükleri arasında yer aldı.

Tablo 5: Google arama motoru 15 Temmuz verileri²²⁵

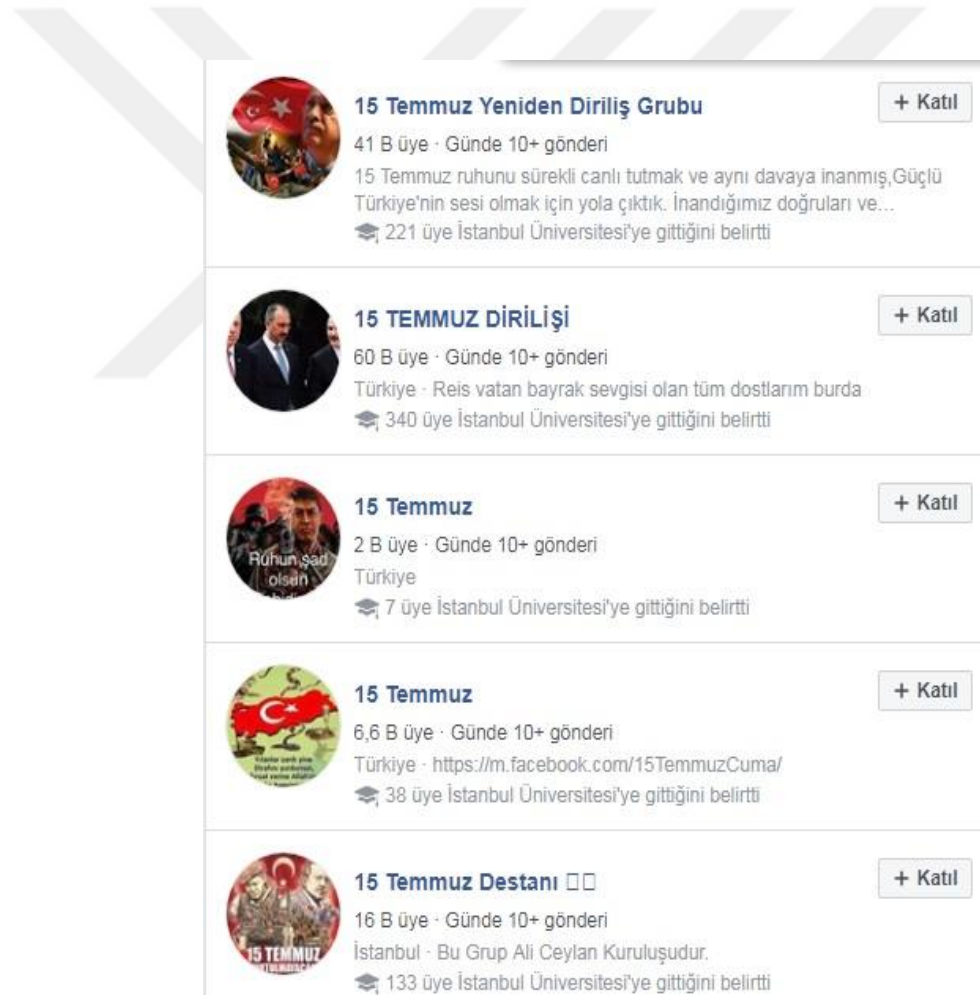
Sosyal Medya araçları 15 Temmuz darbe girişiminde demokratik düzenin korunması adına çok büyük katkı sağlamıştır. Çalışma kapsamında ülkemizde kullanım oranı en yüksek olan sosyal medya araçlarından Facebook, Twitter, WhatsApp ve Instagram ele alınarak 15 Temmuz darbe girişiminin sosyal medya ortamlarına nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

²²⁵ <https://www.yenisafak.com/15temmuz/infografikler> Erişim Tarihi: 02.01.2019

1.1 Facebook

Facebook, ülkemizde 51 milyon kullanıcı sayısı ile sosyal medya platformları arasında ilk sırada yer almaktadır. %37 oranında kadın kullanıcıya sahip olan Facebook, %63'le en fazla 25-34 yaş arası erkekler tarafından kullanılmaktadır.²²⁶

15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından söylem, görüntü ve videoların yayıldığı mecralardan birisi olan Facebook, sadece darbenin karşısında olanlar tarafından kullanılmamış, aynı zamanda darbe yanlısı kişilerin yanlış bilgi ve görsel paylaştığı bir platform da olmuştur.²²⁷

Şekil 34: Facebook 15 Temmuz Darbe Girişiminde Gruplar

²²⁶ <https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> Erişim Tarihi: 01.01.2019

²²⁷ Demir, a.g.e, s.19

Sosyal Paylaşım ağı olan Facebook birçok özelliğe sahiptir. Bunlardan birisi de grup açma ve gruptan metin, görüntü, video paylaşma özelliğidir. İnsanlar çeşitli konularda gruplar açmakta ve gruplar üzerinden iletişim kurabilmektedir. 15 Temmuz darbe gecesi kullanılan mecralardan birisi de bu gruplar olmuştur. Halk “15 Temmuz”, “15 Temmuz Diriliş Grubu”, “15 Temmuz Diriliş”, “15 Temmuz Destanı” gibi gruplarda bir araya gelerek bu geceyle alakalı bilgi, görüntü, video paylaşımları yapmıştır.

Şekil 35: 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşı Facebook'ta Açılan Sayfalar

Facebook'un diğer bir özelliği ise sayfalarıdır. 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili açılan sayfalar binlerce insanın takip ettiği platformlar haline gelmiştir. İnsanlar buralardan iletişime geçerek bu sayfaların yönlendirmesiyle hareket etmiştir.

Şekil 36: Yeni Şafak Gazetesi Facebook Paylaşımlarına Ulaşım Rakamları

Yeni Şafak Gazetesi, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında Facebook üzerinden yapmış olduğu paylaşımlara ilk 48 saat içinde toplam 203 milyon 916 bin 875 erişim olduğunu belirtmektedir. Paylaşılan 376 habere, toplamda 2 milyon 472 bin 578 beğeni gelmiş, 621 bin 528 paylaşım ve 132 bin 582 yorum almıştır.²²⁸

Şekil 37: Hürriyet.com.tr Facebook Paylaşımı²²⁹

²²⁸ <https://www.yenisafak.com/15temmuz/medyanin-durumu-olay-detay> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²²⁹ https://www.facebook.com/pg/hurriyet/posts/?ref=page_internal Erişim Tarihi: 13.01.2019

Hürriyet Gazetesi, 15-18 Temmuz 2016 tarihleri arasında Facebook'ta yaptıkları paylaşımlarla 15 milyon kişiye eriştiğini ifade etmiştir. Darbeci askerlerin gece yarısından sonra Hürriyet binasına girmesinin ardından yayınların mobil olarak devam ettiğini gece 03.30'dan itibaren, Hürriyet'in Facebook hesabını kullanarak üç canlı yayın gerçekleştiğini, yaşananların anbean izleyicilere aktardıklarını ifade ederek videoların toplamda 500 bine yakın izlenme rakamına ulaştığını yazmıştır.²³⁰

Şekil 38: Haber Türk Facebook Paylaşımı²³¹

Haber Türk 15 Temmuz gecesi saat 00.59 da Facebook üzerinden “Erdoğan’ın çağrısının ardından halk tankların üzerinde yürüdü. Askerler Atatürk Havaalanı’ndan çekiliyor.” paylaşımını yaparak son durumu halka bildirmiştir. Paylaşımı 12 binin

²³⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/-darbeyehayir-40163686> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²³¹ https://www.facebook.com/pg/Haberturk/posts/?ref=page_internal Erişim Tarihi: 13.01.2019

üzerinde kişinin beğendiği, 342 kişi tarafından yorum yapıldığı ve 1.453 kişi tarafından paylaşım yapıldığı görülmektedir.

Şekil 39: Halkın Facebook Paylaşımları-Slogan Değil Sadece Gerçekler Sayfası²³²

Slogan Değil Sadece Gerçekler Facebook sayfası “*vatan caddesinde halk tankların üzerinde askerlerin silahlarına el koyuyorlar*” paylaşımı ile darbe girişiminin yaşandığı gece Vatan Caddesi’ndeki son durumu bildirmiştir.

²³²https://www.facebook.com/pg/slogandegilsadecegercekler/posts/?ref=page_internal
Erişim Tarihi:13.01.2019

Şekil 40: Halkın Facebook Paylaşımları ²³³

Fotoğrafta da görüldüğü gibi vatandaşlar darbeye karşı tankların üzerine çıkmış ve bu anlarda çekilen fotoğrafları Facebook paylaşımlarında “Cumhur olarak sahibi olduğumuz tankın üstündeyiz” diyerek herkesi darbeye karşı direnmek için sokaklara davet etmiştir. Darbe girişimine karşı demokrasinin yanında var olan halkın kenetlenmesi için sosyal medya araçları adeta lokomotif bir görev üstlenmiştir. Sosyal medya araçları üzerinden yoğun paylaşımların yapılması halkın daha cesur davranarak, nerede ihtiyaç varsa oraya yönelmesini sağlamıştır.

Hilmi Yazıcı

16 Temmuz 2016 - İstanbul · 2

Şu an Sabiha Gökçen Havaalanındayız. Halk kitleler halinde buraya doğru akın akın geliyor. Halkımız tankların üstünde...DARBEYE HEP BİRLİKTE HAYIR...

Şekil 41: Halkın Facebook Paylaşımları²³⁴

Vatandaşların Facebook üzerinden “Şuan Sabiha Gökçen Havaalanındayız. Halk kitleler halinde akın akın buraya doğru geliyor. Halkımız tankların üstünde... DARBEYE HEP BİRLİKTE HAYIR...” gibi paylaşımları darbe karşıtı halkın sokaklara dökülmesinde etkili olmuştur.

Bu paylaşımlardan da anlaşıldığı üzere halk sosyal medya üzerinden adeta bir haber muhabiri gibi anlık paylaşımlar yapmış, Darbe Girişimine geçit vermeyen halka yol gösterici bir rol üstlenmiştir. Facebook üzerinden yapılan canlı yayınlar, video ve fotoğraf paylaşımları halkı kenetleyerek darbe girişiminin önlenmesinde büyük önem taşımıştır.

²³⁴ <https://www.facebook.com/yazicihilmi> Erişim Tarihi: 13.01.2019

1.2 WhatsApp

Teknolojinin gelişimi ile birlikte cep telefonları ve ardından akıllı telefonların kullanımının artması ile birlikte bu telefonlara ilişkin çeşitli uygulamalar geliştirilmiştir. Bunlardan bir tanesi de internet paketi ile çalışabilen WhatsApp uygulamasıdır. Bu uygulama ile kullanıcılar birbirine sınırsız mesaj, fotoğraf, video, ses kaydı gönderebilmektedir. İletileri okuma ve görme bilgisi, görüntülü konuşma, hedef kitleye toplu gönderim özellikleri ve 250 kişiye kadar katılımı grup açılabilme özellikleri bulunmaktadır. WhatsApp bu ve bunun gibi birçok özelliği ile tüm dünyada en çok kullanılan uygulaması haline gelmiştir.²³⁵ WhatsApp kullanımı ülkemizde Youtube ve Facebook'tan sonra 3. sırada gelmektedir.²³⁶

15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı gece halkın birbiri ile iletişimde kullanılan en önemli araçlardan birisi de WhatsApp uygulamasıdır. Darbe karşısında yer alan halk WhatsApp uygulaması üzerinden organize olmuş darbeye karşı meydanlarda toplanmıştır.

Şekil 42: Siyasi Partilerin WhatsApp grup yazışmaları- Ak Parti²³⁷

²³⁵ Aslı BALCI, Fatma TEZEL ŞAHİN, **Öğretmen-Aile İletişiminde WhatsApp Uygulamasının Kullanımı**, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (GEFAD) Cilt:38, Sayı:2 2018, s.754.

²³⁶ <https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> Erişim Tarihi:01.01.2019

²³⁷ Necdet Ünüvar, Gazi Meclis'te O Gece, TBMM Basımevi, 2. Baskı, 2017, s.72.

15 Temmuz gecesi siyasiler de WhatsApp uygulamasını aktif kullanmış, uygulamanın bir özelliği olan gruplar üzerinden bilgi akışı sağlanmıştır.

Kanal 7 televizyon kanalı Haber İstihbarat Şefi Adnan Gayhan yazısında darbe girişiminin yaşandığı 15 Temmuz gecesinde evde olduğunu, TV de kanallar arasında geçiş yaptığı sırada haberci arkadaşları ile birlikte bulunduğu WhatsApp grubuna bilgi geldiğini ifade etmiştir. Gupta, terör eylemi olabileceği ve askerın köprüye gittiği ile ilgili bilgiler ve fotoğraflar paylaşıldığını ifade ederek haber kanallarında henüz belgesel yayını olduğunu dile getirmiştir. Ardından internette gördüğü ‘tankların köprü üzerine çıktığı’ resim dikkatini çekmiş ve televizyon binasına harekete geçmiştir.²³⁸

ATV A Haber Kameramanı Aytekin Polatel de 15 Temmuz gecesi darbe girişimini evindeyken WhatsApp grubuna gelen “Alçaktan uçan bir F-16 var. Bununla ilgili bir bilgi var mı?” mesajıyla öğrenmiş olduğunu ifade etmiştir.²³⁹ Aynı şekilde Kanal 7 Haber Muhabiri Bekir Gündoğan’da havadaki jetler gördüğünü fakat ilk etapta eğitim uçuşu yaptıklarını düşündüğünü ifade ederek telefonundan WhatsApp gruplarındaki yazışmaları okuduğunu önce terör saldırısı olduğu bilgisini gördüğünü, ardından bir arkadaşının darbe yazdığını dile getirmiştir. Kendisinin ise bu mesaja karşılık “Nasıl bir saçmalık?” yazdığını ifade etmiştir.²⁴⁰

Anadolu Ajansı Parlamento Muhabiri Coşkun Ergül’de o gece Meclis Bürosunun WhatsApp grubundan gelen yönlendirmeye TBMM’ye gidişini aktarmaktadır.²⁴¹

²³⁸ Adnan Gayhan, Ayşe Yalman (Ed.), “**Kalkışma, Habercilerin Kaleminden 15TEMMUZ**” Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Ankara: Umuttepe Yayınları, 2016, s.54

²³⁹ Aytekin Polatel, Ayşe Yalman (Ed.), “**Kalkışma, Habercilerin Kaleminden 15TEMMUZ**” Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Ankara: Umuttepe Yayınları, 2016, s.21

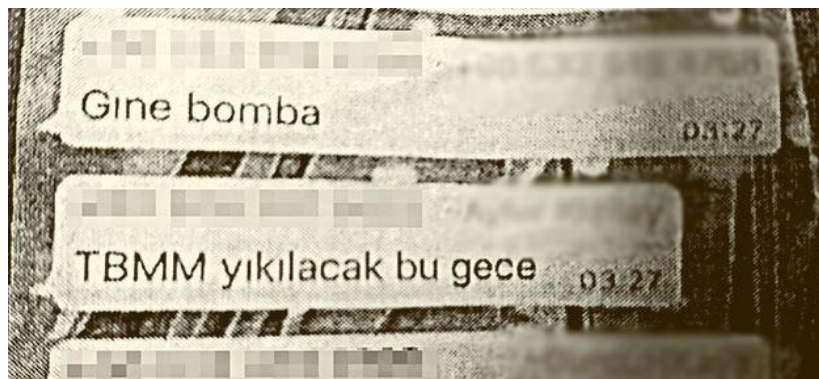
²⁴⁰ Bekir Gündoğan, Ayşe Yalman (Ed.), “**Kalkışma, Habercilerin Kaleminden 15TEMMUZ**” Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Ankara: Umuttepe Yayınları, 2016, s.65

²⁴¹ Coşkun Ergül, Ayşe Yalman (Ed.), “**Kalkışma, Habercilerin Kaleminden 15TEMMUZ**” Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Ankara: Umuttepe Yayınları, 2016, s.89

Şekil 43: 15 Temmuz Darbe Girişiminde Darbeci Askerlerin WhatsApp Yazışmaları²⁴²

WhatsApp sadece darbe girişimine karşı olan kişiler tarafından kullanılmamış, cuntacı askerler tarafından da aktif olarak kullanılmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi gecesi cuntacı askerler birbirleriyle haberleşmede WhatsApp gruplarını aktif kullanmış, açtıkları Yurtta sulh grubu üzerinden darbe girişiminin gidişatını konuşmuşlardır.²⁴³

Şekil 44: FETÖ Terör Örgütünün WhatsApp grubu yazışması²⁴⁴

²⁴²<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/darbecilerin-whatsapp-konusmalari> Erişim Tarihi: 06.01.2019

²⁴³<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/darbecilerin-whatsapp-konusmalari> Erişim Tarihi: 06.01.2019

²⁴⁴<https://www.milatgazetesi.com/arsiv/feto-cu-doktor-15-temmuz-gecesi-bu-mesaji-atmis/haber-100390>

Erişim Tarihi: 06.01.2019

Erişim

15 Temmuz Darbe girişiminin yaşandığı gece WhatsApp 'ta FETÖ Terör örgütü tarafından açılan bir diğer grup ise "Gölbaşı Hasvak Özen Dr." isimli gruptur. Yazışmalar incelendiğinde, darbecilerin Meclise bomba atmalarından 1 dakika öncesinde "TBMM yıkılması lazım bu gece" mesajını WhatsApp grubunda paylaştıkları görülmektedir.²⁴⁵ Dolayısıyla darbe yanlılarının da WhatsApp platformu üzerinden gruplar açarak bu gruplar üzerinden organize olduğu anlaşılmaktadır.

1.3 Twitter

Twitter ülkemizdeki sosyal medya kullanım oranlarına bakıldığında %36 ile ilk sıralarda yer almaktadır. Twitter, Facebook'a göre daha az kullanıcıya sahip olsa da toplumsal olaylara müdahil olma konusunda daha etkilidir.²⁴⁶

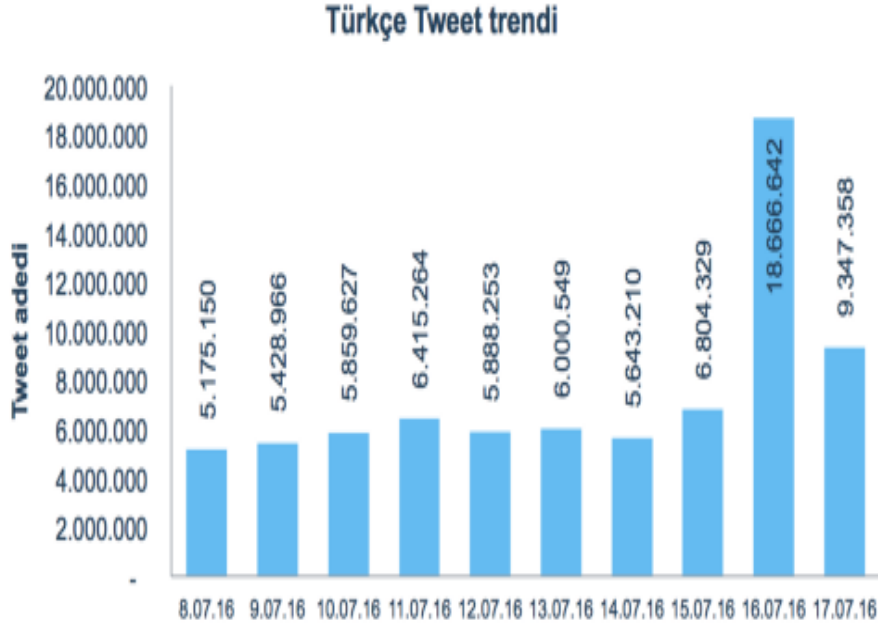
15 Temmuz darbe girişiminin ilk saatlerinde mahkeme kararı olmaksızın erişim engeli yaşanan Twitter'da gece yarısından sonra erişim normale dönmüştür. Darbe karşıtı halk Twitter üzerinden yoğun bir şekilde paylaşım yapmış, meydanlardan çektikleri fotoğrafları ve son gelişmeleri duyurmuştur. Ayrıca halk Twitter'ın bir özelliği olan Periscope canlı yayınları ile durumu an be an tüm dünyaya aktarmıştır.

Darbe karşıtı, demokrasinin yanında olan vatandaşların darbe gecesi yoğun bir şekilde kullandığı Twitter, darbe yanlısı olan cuntacılar tarafında da kullanılmıştır. Nitekim darbe gecesi atılan çeşitli tweetlerle de toplumu yanıltıcı ve bilgi kirliliğine neden olacak paylaşımlar yapılmıştır. Bunun yanı sıra darbe girişiminden çok önce Twitter üzerinden yapılan bazı paylaşımların 15 Temmuz darbe girişimine işaret ettiği anlaşılmıştır.

²⁴⁵<https://www.milatgazetesi.com/arsiv/feto-cu-doktor-15-temmuz-gecesi-bu-mesaji-atmis/haber-100390>

Erişim Tarihi: 06.01.2019

²⁴⁶ Demir, a.g.e, s.18

Tablo 6: Somera 8-17 Temmuz arası Tweet trendi²⁴⁷

Ülkemizde günde ortalama yaklaşık 6 milyon tweet atılmaktadır. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından 16 Temmuz 2016 tarihinde ise toplam 18 milyon 666 bin tweet paylaşılmıştır. Sosyal medya ölçme, analiz ve araştırma hizmetleri veren Somera'nın verileri incelendiğinde 16 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde günlük atılan tweet sayısının yüzde 223 arttığı görülmektedir. Buna göre 15 Temmuz 2016- 17 Temmuz 2016 tarihleri arasında yaklaşık olarak 35 milyon tweet atılmıştır. Paylaşılan bu tweetlerle yaklaşık 15 milyar erişime ulaşılmıştır.²⁴⁸

Darbe girişiminin hemen ardından halk, darbeye karşı, tepkisini twitter üzerinden çeşitli etiketlerle paylaşmıştır. Özellikle #DarbeyeHayır etiketi en çok kullanılan etiket

²⁴⁷ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu> Erişim Tarihi: 01.01.2019

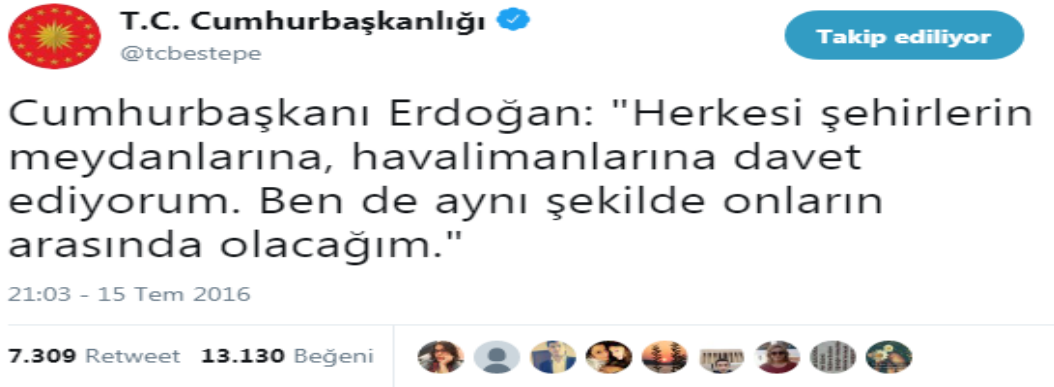
²⁴⁸ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu> Erişim Tarihi: 01.01.2019

olarak karşımıza çıkmaktadır. 16 Temmuz'da ise Türkiye geneli meydanlarda toplanan halk #MilletçeMeydanlardayız etiketi altında organize olmuştur.²⁴⁹

Şekil 45: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Twitter Paylaşımı²⁵⁰

15 Temmuz Darbe Girişiminin yaşandığı gece Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın onaylı resmi Twitter hesabından halk demokrasiye sahip çıkmak üzere meydanlara davet edilmiştir.

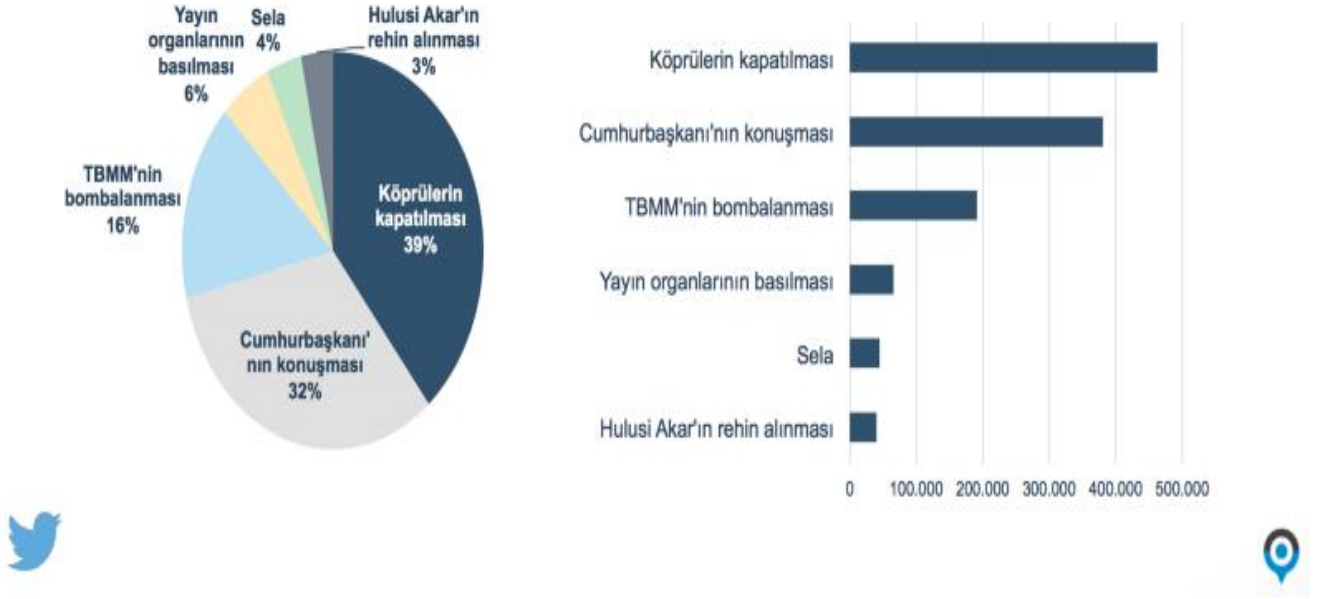
Şekil 46: Cumhurbaşkanlığı Twitter Hesabından yapılan açıklama²⁵¹

²⁴⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu> Erişim Tarihi: 01.01.2019

²⁵⁰ https://twitter.com/rt_erdogan/status/754067631905312768 Erişim Tarihi: 01.01.2019

²⁵¹ <https://twitter.com/tcbestepe/status/754088908145721344> Erişim Tarihi: 01.01.2019

Sosyal Medya Platformları devlet kurumları tarafından da oldukça aktif kullanılmıştır. Cumhurbaşkanlığı onaylı resmi Twitter hesabından da halk şehirlerin meydanlarına davet edilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi paylaşım 13.130 kişi tarafından beğeni almış, 7.309 retweet yapılmıştır.

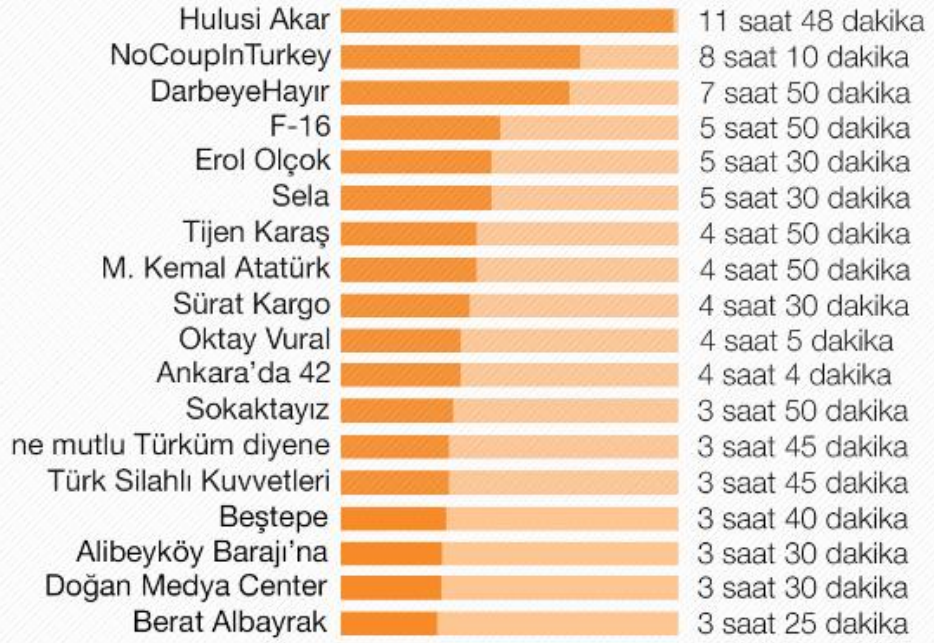

Tablo 7: 15 Temmuz'da Twitter'da Konuşulan Konular²⁵²

Somera'nın yapmış olduğu araştırmaya göre Twitter'da 15 Temmuz gecesi en çok konuşulan konular %39 köprülerin kapatılması, %32 Cumhurbaşkanı'nın konuşması, %16 TBMM'nin bombalanması, %6 Yayın organlarının basılması, %4 selalar ve %3 Hulusi Akar'ın rehin alınması olmuştur.

²⁵² <https://twitter.com/tcbestepe/status/754088908145721344> Erişim Tarihi: 01.01.2019

15 Temmuz 21.00 ile 16 Temmuz 07.00 en çok kullanılan etiket

Tablo 8: 15 Temmuz 2016 21.00-16 Temmuz 07.00 Arasında Twitter Etiketleri²⁵³

15 Temmuz-16 Temmuz 2016 gecesi 21.00-07.00 saatleri arasında Twitter'da en fazla "Hulusi Akar" etiketi ile 11 saat 48 dakika konuşulmuştur. Ardından ikinci ve üçüncü en çok konuşulan etiketler "NoCoupInTurkey" etiketi 8 saat 10 dakika, "Darbeye Hayır" etiketi ise 7 saat 50 dakika konuşulmuştur.

²⁵³ <https://www.yenisafak.com/15temmuz/darbeciler-twitterda-puskurtuldu-infografik> Erişim Tarihi: 02.01.2019

15-19 Temmuz en çok kullanılan etiket

Tablo 9: 15-19 Temmuz 2016 Twitter Etiket İstatistik verisi²⁵⁴

15-19 Temmuz 2016 Twitter’da kullanılan etiketlere bakıldığında 6 bin 333 tweetle ilk sırayı “Darbeye hayır” ifadesi almıştır. “Askerime Dokunma” 5 bin 573, “No Coupin Turkey” 5 bin 551 tweet, “Demokrasi Bayramı” 5 bin 551, “Millet tarih yazıyor” 4 bin 527, “Darbeciyi yargıla erlere dokunma” 4 bin 426, “Askerime sevgim sonsuz” 4 bin 423, “Vatan bir bayrak bir” 4 bin 380 tweet paylaşılan konular arasındadır.

²⁵⁴ <https://www.yenisafak.com/15temmuz/darbeciler-twitterda-puskurtuldu-infografik> Erişim Tarihi: 02.01.2019

İnstagram üzerinden yapılan # etiketler incelendiğinde;

Şekil 47: İnstagram #15 Temmuz Etiketi²⁵⁷

Şekilde de görüldüğü üzere İnstagram üzerinden şimdiye kadar #15Temmuz etiketiyle ilgili 621.463 gönderi paylaşılmıştır.

Şekil 48: İnstagram #darbeyehayır etiketi²⁵⁸

²⁵⁷ <https://www.instagram.com/explore/tags/15temmuz/> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁵⁸ <https://www.instagram.com/explore/tags/darbeyehay%C4%B1r/> Erişim Tarihi: 14.01.2019

İnstagram hesaplarından şimdiye kadar #darbeyehayır etiketi ise 92.780 defa kullanılmıştır.

Şekil 49: İnstagram #15 Temmuz2016 Etiketi²⁵⁹

İnstagram hesaplarında #15Temmuz2016 paylaşımı ile ilgili ise şimdiye kadar 40.593 gönderi paylaşılmıştır.

Şekil 50: İnstagram #meydanlardayız Etiketi

İnstagram üzerinden #meydanlardayız etiketi ise 10.257 defa kullanılmıştır.

²⁵⁹ <https://www.instagram.com/explore/tags/15temmuz2016/> Erişim Tarihi:14.01.2019

15 Temmuz Darbe girişimi ile ilgili binlerce fotoğraf paylaşımı instagram hesaplarından yapılmıştır. Darbenin engellenmesinde Facebook, Twitter, WhatsApp kadar etkili olmasa da genç kullanıcı sayısının fazla olması hasebiyle etkili olma özelliği azımsanmayacak derecededir.

2. Yeni Kapı Mitingi ve Medyaya Yansıması

15 Temmuz darbe girişiminin ardından üç hafta sonra 7 Ağustos 2016 Pazar günü İstanbul Yenikapı’da miting düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı himayesinde Yenikapı Miting Alanı’nda gerçekleştirilen “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” , ülkemizde yapılan en geniş katılımlı mitingi olarak tarihe geçmiştir. Miting Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TBMM Başkanı İsmail Kahraman, AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar’ın katılımı ile her siyasi görüşten insanı bir araya getirmiştir.²⁶⁰

Şekil 51: Demokrasi ve Şehitler Mitingi²⁶¹

²⁶⁰ Ünüvar, a.g.e, s.206.

²⁶¹ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/49919/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-basladi.html> Erişim Tarihi:

En büyük mitingin rakamları

5 milyon kişi

15 Temmuz darbe girişiminin ardından 81 ilde başlatılan demokrasi nöbetleri, Cumhuriyet tarihinin en büyük mitingi ile taçlandırıldı. Yenikapı'da düzenlenen Demokrasi ve Şehitler Mitingi'ne 5 milyonu aşkın vatandaş katıldı. Miting, birçok farklı detayla da tarihe geçti.

Güvenlik

25 bin polis

Denizden ve havadan güvenlik

165 metal dedektörlü kapı
22 adet x-ray cihazı

Ulaşım

7 bin otobüs
(50 tanesi engelliler için)

203 tekne ve
Yenikapı'ya 10 sefer

1000 motosiklet
(Kenan Sofuoğlu da katıldı)

Lojistik

728 sağlık personeli

103 ambulans
(1 deniz ambulansı)

20 itfaiye

Malzeme

2,5 milyon
Türk Bayrağı

3 milyon şapka

5 milyon şişe su

80 ilden naklen yayın
(Pensilvanya'ya megaboard)

1 milyon Watt
gücünde ses sistemi

1 milyon kişiye gıda

Şekil 52: Yeni Kapı Mitingi rakamsal veriler²⁶²

5 milyon kişinin katılımı ile gerçekleşen Demokrasi ve Şehitler Mitingi'nin rakamsal verilerine bakıldığında; mitingde 25 bin polis, 7 bin otobüs, 728 sağlık personeli, 203 tekne, 103 ambulans, 20 itfaiye görev almış, 2,5 milyon Türk Bayrağı, 3 milyon şapka, 5 milyon şişe su dağıtılmıştır. Ayrıca 80 ilden naklen yayın yapılmıştır.

Şekil 53: Demokrasi ve Şehitler Mitingi²⁶³

Ulusal Basında Yenikapı’da gerçekleştirilen Demokrasi ve Şehitler mitingi Canlı yayınlarla TV kanalları, haber sitelerinde yer almış, sosyal medya mecralarında gerek kurumlar gerekse halk tarafından Youtube, Periscope, Facebook vb. üzerinden canlı yayınlar yapılmıştır. Darbeye karşı ülke genelinde birlik ve beraberlik mesajları verilmiştir. Gazeteler 8 Ağustos 2016 tarihli yayınlarında manşetten habere yer vermiştir. Akşam Gazetesi “*Bu büyük milleti yıkamazsınız*”, Güneş Gazetesi “*Diriliş Günü*”, Milliyet Gazetesi “*Yeni Türkiye Doğuyor*”, Takvim Gazetesi “*Bölünmedik Birleştik, Korkmadık Devleştik*”, Star Gazetesi “*İşte Millet Ruhu*”, Vatan Gazetesi “*Birlikte Çok Güzelsin Türkiyem*”, Yeni Şafak Gazetesi “*Türkiye Meydan Okudu*”, Sözcü Gazetesi “*İşte Tek Millet Tek Bayrak*”, Haber Türk Gazetesi “*Tek Millet*”, Karar Gazetesi “*Yeni Kapı Ruhu*” ve Hürriyet Gazetesi “*Benim Güzel Ülkem*” manşetleri ile haberi tamamına

²⁶³<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/49919/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-basladi.html> Erişim Tarihi: 13.01.2019

yakını tam sayfa ve manşetten vermiştir.²⁶⁴ Genel itibariyle darbe karşısında yer alan medya ülkenin birlik ve beraberliğine dönük yayınlar vermiştir.

Yenikapı'da düzenlenen Demokrasi ve Şehitler mitingi uluslararası basın gündemine de yansımıştır. Associated Press ajansı mitingle ilgili "Dev darbe karşıtı gösteri İstanbul sahil kenarını tıka basa doldurdu" ifadesiyle duyurmuştur. Ajans internet sitesinde de mitinge yer vermiştir. Mitingden video ve 20 fotoğraf yayınlayan ajans, alanın bayraklarla donatıldığına dikkat çekerek, "kırmızı-beyaz bir denize" dönüştüğünü yazmıştır. Ayrıca haberin detayında Demokrasi ve Şehitler Mitingi'nin partilerüstü olduğuna ve Türkiye'den birlik ve beraberlik mesajı verildiğine işaret edilmiştir.²⁶⁵

Reuters ajans haberinde, "Milyonlarca Türk, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın çağrısıyla başarısız darbe girişimini lanetlemek için toplanıyor" ifadelerini kullanmıştır. Demokrasi ve Şehitler Mitingi, güç gösterisi olarak yorumlanmıştır.²⁶⁶

FETÖ terör örgütünün 15 Temmuz darbe girişimine taraflı yayınlarıyla tepki toplayan BBC, Demokrasi ve Şehitler mitingini "*Türkiye 'de darbe karşıtı büyük gösteri*" ifadelerini kullanarak mitingi duyurmuştur.²⁶⁷

AFP ise mitingi "İstanbul'da bugün milyonlarca insan iktidar partisinin organize ettiği demokrasi mitinginde bir araya geldi" başlığı ile vermiş, "*Bu miting, geçen ayki başarısız darbe girişiminin ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a destek için gerçekleştirilen üç haftalık gösterileri sonlandıracak*" diyerek nöbetlerin nihayete erdiğini dile getirmiştir.²⁶⁸

²⁶⁴<http://www.medyafaresi.com/foto-galeri/yenikapidaki-tarihi-miting-gazete-mansetlerine-nasil-yansidi/786790> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁶⁵<https://www.cnnturk.com/dunya/dunya-basini-demokrasi-ve-sehitler-mitingini-boyle-gordu> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁶⁶<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/08/07/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-dunya-basininda> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁶⁷<https://www.cnnturk.com/dunya/dunya-basini-demokrasi-ve-sehitler-mitingini-boyle-gordu> Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁶⁸<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/08/07/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-dunya-basininda> Erişim Tarihi: 13.01.2019

Miting, İtalyan basınında da geniş yankı uyandırmıştır. Ülkede tirajı yüksek olan gazetelerden Corriere della Sera mitingi internet sitesinden canlı olarak yayınlanmıştır. Haberi, La Repubblica: “İstanbul’da Erdoğan ile birlikte insan seli”, ANSA: “İstanbul’da demokrasi için büyük miting” başlıkları ile duyurmuştur.²⁶⁹

Fransa da da mitingle ilgili gelişmeleri Le Figaro gazetesi internet sitesinde “İstanbul’daki devasa miting başladı” haberiyle duyurmuştur. France 24 ise “Yüzbinlerce Türk, Erdoğan’ı desteklemek için İstanbul’da” ifadeleriyle haber yapmıştır. Almanya’da Rheinische Post gazetesi, sitesi üzerinden yüzbinlerce insanın “başkomutanın” davetine katıldığını yazmıştır. Ayrıca İstanbul’daki şimdiye kadar yapılmış en büyük miting olduğuna da dikkat çekmiştir. Mitingle ilgili Avusturya da devlet televizyon kanalı olan ORF, “İstanbul’ daki mitingde yüzbinler toplandı” haberini yayın yaparken, İsveç’teki devlet televizyonu SVT ise "Erdoğan için dev miting" olarak duyurmuştur.²⁷⁰

15 Temmuz darbe girişiminde sergilenen sivil duruş sonraki günlerde de devam etmiş herhangi bir darbe kalkışmasına karşı halk meydanlarda demokrasinin yanında darbelere karşı duruşunu göstermiştir. Ülkemiz ve Dünya Demokrasi tarihinde görülmemiş bir şekilde devam eden bu süreç “Demokrasi nöbetleri” olarak adlandırılmıştır. 15 Temmuz gecesinde başlayan Demokrasi Nöbetleri yaklaşık bir ay 27 gün boyunca binlerce insanın katılımı ile 10 Ağustos 2016 tarihine kadar sürmüştür. Türkiye’nin her yerinde sokaklarda ve meydanlarda toplanan halk darbecilere karşı tepkisini ortaya koymuştur.²⁷¹

²⁶⁹ <https://www.cnnturk.com/dunya/dunya-basini-demokrasi-ve-sehitler-mitingini-boyle-gordu>
Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁷⁰ <https://www.cnnturk.com/dunya/dunya-basini-demokrasi-ve-sehitler-mitingini-boyle-gordu>
Erişim Tarihi:13.01.2019

²⁷¹ Nebi Miş, Serdar Gülener vd., “**Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi**”, SETA, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, s.7.

5. ULUSLARARASI MEDYADA 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ

15 Temmuz Darbe girişiminin ilk saatlerinde Batı medyası bu girişimin ordunun topyekün bir şekilde desteği ile yapıldığını ve tüm halkın darbeyi desteklediği yönünde haberler yapmış, darbe girişiminin başarılı olacağı şeklinde haberler yayınlanmıştır.

Şekil 54: Dış Basında 15 Temmuz Darbe Girişimi, CNBC²⁷²

CNBC nin haber sitesinde yayınladığı haber başlığı “Türkiye’nin Erdoğan’ı düşürme çabası başarısız oldu. Pek çok ölü ve yaralı var” şeklinde olmuştur. Habere göre FETÖ terör örgütü değil de sanki Türk halkı hükümeti devirmek istiyor olarak yayınlanmıştır.

CNBC’nin canlı yayınlanan bir haberinde ulusal güvenlik konusunda uzman gazeteci Bob Windrem, yayınında darbe karşıtı gösterileri yok sayarak darbenin çok sofistike devam ettiği, ordunun kısa bir zaman içerisinde güç kazanarak çok yol kat ettiğini, bakanlıkların tutulduğu, hava gücü üstünlüğü ile F-16 uçakları ve helikopterlerin alçak uçuş yaptığını, köprülerin kapatılıp, havaalanlarının kontrol altında tutulduğu, darbenin başarılı olacağını ifade etmiştir. Sunucunun üstünlük kimde sorularına karşılık ise Binali Yıldırım’dan gelen “kontrol demokratik olarak seçilmiş hükümettedir”

²⁷²<https://www.cnbc.com/2016/07/15/gunfire-heard-jets-seen-flying-in-turkish-capital-of-ankara.html>
Erişim Tarihi: 13.01.2019

açıklamasına rağmen Türkiye artık geri dönüşü olmayacak şekilde ordu yönetiminin altındadır açıklamaları ile yanlış beyanda bulunmuştur.²⁷³

Şekil 55: Dış Basındaki Yansımalar, Mirror Haber Sitesi Yayını²⁷⁴

İngiliz gazetesi Daily Mirror internet sitesinde yayınladığı haberde, Erdoğan'ın Avrupa'ya kaçtığı yazmıştır.

Reuters, “*Muslim cleric Gulen: coup bid in Turkey could have been staged*”²⁷⁵ haber başlığı ile FETÖ terör örgütü başı Fetullah Gülen'i müslüman vaiz olarak tanımlamış ve darbe girişiminin bir tiyatro olduğu yalanını yayınlamıştır.

Amerikan Kanalı NBC'nin ilk yayınladığı, tepkiler üzerine daha sonra geri çektiği haberine göre, Erdoğan özel jetinde Avrupa ülkelerinden özellikle Almanya'dan sığınma talep etmiştir. Bu haber Time ve The Washington Post'un haber siteleri ve Stratfor düşünce kuruluşunun tweetleriyle de paylaşılmıştır.²⁷⁶

²⁷³ Filiz Baran Akman, **15 Temmuz Darbe Girişimi Batı Medyası Söylem Analizi Neo-Emperyalizm, İslamofobi ve Oryantalizm**, Ankara: Kadim Yayınları, 2017, s.36-37.

²⁷⁴ <https://www.mirror.co.uk/news/world-news/breaking-gunfire-reported-ankara-military-8431619>

Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁷⁵ <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-gulen-remarks-idUSKCN0ZW11D>

Erişim Tarihi: 13.01.2019

²⁷⁶ Akman, a.g.e, s.35.

ARGUMENT

Why Turkey's Coup d'État Failed

And why Recep Tayyip Erdogan's craven excesses made it so inevitable.

BY EDWARD LUTTWAK | JULY 16, 2016, 10:36 AM

Şekil 56: Dış Basında 15 Temmuz Darbe Girişimi, FP²⁷⁷

Foreign Policy İnternet Haber sitesinde yer alan haberde ise Edward Luttwak, 15 Temmuz darbe girişiminin Cumhurbaşkanı Erdoğan öldürülmediği için başarısızlıkla sonuçlandığını ifade etmiştir.

²⁷⁷ Edward Luttwak, July 16, 2016, **Why Turkey's Coup d'État Failed**, <https://foreignpolicy.com/2016/07/16/why-turkeys-coup-detat-failed-erdogan/> Erişim Tarihi: 13.01.2019

SONUÇ

Medya, kitleleri toplumsal, kültürel ve siyasal alanlarda etkileyen önemli bir aktördür. Ülkemizin siyasi tarihinde demokrasimizi kesintiye uğratan darbe ve muhtıralarda medyanın etkisi oldukça fazla olmuştur.

Medyanın kamuoyu oluşturma gücü, çeşitli kuramsal yaklaşımlarla açıklanmaktadır. Çalışmamızda ele aldığımız gündem belirleme kuramında da görüldüğü gibi medya, her gün farklı bir gündem belirlemekte ve bu gündemle toplumu etkilemektedir. 15 Temmuz gecesi medya, eleştirel gücünü kullanmış, gerçek bir gündemle darbeye karşı bir tutum oluşturmuştur. Yine kamuoyu oluşturma kuramlarından uyarın tepki modeline göre, medya toplumsal davranışların belirleyicisi konumundadır. 15 Temmuz gecesi medya, demokrasinin yanında yer alarak, darbe karşıtı yayınlarla topluma uyarıcı bir etki oluşturmuştur. Bu yayınlar, halkın darbeye karşı tutumunu etkilemiştir.

Çalışmamızda da görüldüğü gibi, yaklaşık olarak her on yılda bir gerçekleşen askeri müdahaleler, ülkemize büyük tahribatlar vermiş, milletimizi her açıdan olumsuz etkilemiştir. Askeri müdahalelerin yapıldığı dönemler incelendiğinde, medyanın darbelerle zemin hazırlamak bakımından büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. 27 Mayıs 1960 tarihinde ülkemiz siyasi tarihinde gerçekleşen ilk darbe, dönemin tek radyosu TRT radyosundan duyurulmuş, gazeteler, hükümeti ve iktidarda bulunan kişileri rencide edici ve asılsız birçok haberle toplumu yanıltmışlardır. Öyle ki, dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in üniversite öğrencilerini kıyma makinasından geçirdiği bile yapılan haberler arasındadır.²⁷⁸ 1971 muhtıra metni de, önce radyodan okunmuş daha sonra diğer basın organlarından ilan edilmiştir. Dönemin medya yayınları incelendiğinde, 1960 benzeri bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Ülke çapında yayılan çeşitli olaylar dolayısıyla basın, yaptığı haberlerde anarşi ortamına işaret etmekte ve orduya, darbe yapması için adeta davetiye sunmaktadır. 1980 askeri darbesi ise radyo ve televizyondan halka duyurulmuştur. Dönemin medyasına bakıldığında, tamamı darbeyi desteklemese de çoğunlukla darbe yanlısı bir tutumla karşılaşılmaktadır. 1997 postmodern darbesinde medya, tüm organ ve

²⁷⁸ <http://arsiv.sabah.com.tr/2000/01/17/g12.html> Erişim Tarihi: 25.02.2019

yayınlarıyla darbeyi desteklemiştir. Dönemin iktidar partisi olan RP ve yetkililerini aşağılayıcı söylem ve yapılan yalan haberler toplumu endişe ve korkuya sevk etmiştir. Özellikle, irtica geliyor! haberleri neredeyse tüm yayın organlarında yer bulmuş, bunun üzerine darbenin kaçınılmaz olduğu vurgusu yapılarak, darbeye destek verilmiştir. 27 Nisan 2007 tarihine gelindiğinde Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde, cumhurbaşkanı olarak ismi geçen Abdullah Gül'ün eşinin başörtülü olması basın tarafından tehlikeli bulunmuş, Cumhuriyetin nitelikleri ile örtüşmediği mesajı tekrarlanmış, bazı gazete ve köşe yazarları tarafından askeri müdahale yapılmasına yönelik mesajlar verilmiştir. Nitekim hükümet, TSK internet sayfasından e-muhtıra ile uyarılarak cumhuriyete sözde değil özde sahip çıkması konusunda tembihlenmiştir. Görüldüğü gibi siyasi tarihimiz boyunca yaşanan darbe ve muhtıra dönemlerinde medya toplumu etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Milli iradeye karşı yapılmış olan bu askeri müdahalelerde, hem ülkemiz hem de medya büyük yaralar almıştır. Bu nedenle, sebebi her ne olursa olsun, demokratik bir yöntem olan seçimle iktidara gelen hükümet, ordunun yönetime el koymasıyla son bulmamalıdır.

Çalışmamızın konusu olan 15 Temmuz darbe girişiminde de tarih tekerrür etmiş, 15 Temmuz 2016 tarihinde askeriye içerisinden FETÖ tarafından ülkemiz bir demokrasi sınavı daha vermiştir. Ancak daha öncekilerin tersine, bu defa medya tek ses olup darbeye karşı demokrasinin yanında yer almıştır. 1960 ve 1980 darbesi, 1971 muhtırası, 1997 postmodern darbesi ve 2007 e- muhtırada medya milli iradeyi yok saymış, dönemin hükümetlerini karalayıcı, ordunun yönetime el koymasını destekleyici yayınlarla toplumu manipüle etmiştir. 15 Temmuz 2016 gecesini ise Ankara'da askeri uçakların uçuşuyla başlayıp, İstanbul'da köprülerin kapatılması ile devam eden darbe girişimi süreci medyanın da desteği ile yaklaşık 22 saatte son bulmuştur. Diğer darbelerde medya darbelere zemin hazırlarken bu defa cuntacı askerler, medya organlarını kontrol altına almaya çalışmıştır. Milli iradeyi destekleyen yayınlar yapan medya, ülkemizin darbenin eşiğinden dönmesinde önemli rol almıştır.

F-16 ların Ankara üzerinden alçak uçuş yaptığı darbe girişimi sırasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Genelkurmay Başkanlığı, Gölbaşı Havacılık Dairesi, Gölbaşı Özel Hareket Daire Başkanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğü, TÜRKSAT bombalanmış,

helikopterlerden rastgele atılan mermilerle darbeye karşı direnen 250 vatandaş hayatını kaybetmiş, 2.195 kişi ise yaralanmıştır.

Basın yayın organlarının darbeciler tarafından basıldığı 15 Temmuz darbe girişiminde TÜRKSAT bombalanmış, CNN Türk yayını kesilmiş, TRT işgal edilerek, TRT spikeri Tijen Karaş'a rütbeli askerler sözde ihtilal bildirisini zorla okutmuştur.

Tüm bu gelişmelerin medyaya yansımalarının incelendiği bu çalışma kapsamında, geleneksel ve yeni medya ortamlarında darbe girişiminin nasıl yer aldığı ve medya organlarının darbeye karşı tutumu incelenmiştir. Geleneksel medya ortamlarından gazeteler arasında farklı ideolojileri yansıtan, Türkiye basınının genel karakteri hakkında fikir verebilecek gazeteler incelemeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda Sabah Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi, Star Gazetesi, Haber Türk Gazetesi, Hürriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi ve Sözcü Gazetesi olmak üzere 8 gazetenin 16-17-18 Temmuz 2016 tarihleri yani darbe sonrasındaki 3 günlük manşet haberleri incelenmiştir.

Buna göre, Sabah Gazetesi, darbe girişiminin ardından **“Fetö’cü Darbeye Milli İrade Tokadı”**, **“Demokrasi Destanı”**, **“Büyük Temizlik”**, Hürriyet Gazetesi; **“Darbeye Geçit Yok”**, **“Cuntanın Sonu”**, **“Demokrasinin Zaferi”**, **“Başına Silah Dayadılar”**, Yeni Şafak Gazetesi; **“Vatan Hainleri”**, **“Milletimiz Destan Yazdı”**, **“İşte O Hainler”**, Cumhuriyet Gazetesi, **“Çözüm Demokrasi”**, **“Askeri ya da Sivil Her Darbeye Karşı”**, **“Türkiye Darbe Aldı”**, **“Meclis ‘Buradayız’ dedi”**, **“Sokaktaki Tehlike”**, Haber Türk Gazetesi, **“Halkın Gücünün Üstünde Güç Yoktur”**, **“Demokrasiden Taviz Yok”**, **“Darbeye Karşı Tek Ses”**, **“Demokrasi Zaferi”**, **“Darbeye Karşı Gece Koşusu”**, Milliyet Gazetesi, **“Darbeler Başarılı Olamaz”**, **“Olağanüstü Gece”** **“Demokrasinin Zaferi”**, **“Demokrasi Şehitleri”**, Star Gazetesi, **“Demokrasiye Millet Sahip Çıktı”**, **“İhbar Geldi Cunta Çöktü”**, **“Darbe Bitmedi”** ve son olarak Sözcü Gazetesi, **“Cumhuriyet ve Demokrasi Kazandı”**, **“Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir”**, **“Emir subayı, Hulisi Paşa'nın başına silah dayadı, yaveri ise kemerle boğazını sıktı”** manşetleri ile yayınlanmıştır. İncelenen manşet haberlerinde söylem, dil ve anlam odaklı bir bakış açısıyla yorumlanmıştır. Gazete manşetlerinde en fazla kullanılan kelimenin demokrasi olduğu, söylemlerin, açık ve anlaşılır bir dille darbe karşıtı bir tutumu ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca, çalışmada

incelenen tüm gazeteler, darbenin ardından 3 gün boyunca, 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili habere tam sayfa ayırmış, haber görsellerinde darbeye karşı birlik ve beraberlik mesajı veren görseller kullanmıştır. Gazetelerin habere tam sayfa ve ilk sayfadan yer vermeleri konuyu önemsediklerini ve gündemi belirleme kuramında da dile getirildiği gibi gündemi oluşturduklarını göstermektedir. Yapılan analizin sonucunda da görüldüğü gibi, bu yayınlar gazetelerin tek ses darbe karşısında demokrasinin destekçisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında kültür, edebiyat, sanat, tarih, fikriyat, mizah dergilerinden İtibar, Nihayet, Ot, Derin Tarih, Cins dergilerinin 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından yayınlanan Ağustos 2016 sayıları incelenmiştir. Nihayet Dergisi ağustos sayısında **“fotoğraflardan bize kalan nedir”** diyerek fotoğraflar üzerinden 15 Temmuz Darbe Girişimine yer vermiştir. Derginin kapağında meclisin bombalandığı fotoğrafı kullanmıştır. Ot Dergisi kapak sayfasında Nazım Hikmet’in **“Bu memleket bizim..., Yaşamak kardeşesine, Bu hasret bizim..”**, mısralarına yer vererek, 15 Temmuz Şehitler köprüsü fotoğrafını kullanmıştır. Cins dergi, darbe girişiminin geri püskürtülmesindeki kahramanlıkların hikayelerini işlediği sayısında kapak sayfasında **“Ölse de sevinin eve dönsek de, gün doğmuş gün batmış ebed bizindir.”** mısrasına yer vererek tankın önüne yatmış insan görseli kullanmıştır. Derin Tarih dergisi ise kapak sayfasında **“Dünya Demokrasiyi Bizden Öğrenecek, 15 Temmuz Destanı”** diyerek darbeye karşı köprüde toplanan vatandaşların olduğu görsele yer vermiştir. Son olarak, itibar dergisi ise 15 Temmuz darbe girişiminin ardından yayınlanan Ağustos sayısında **15 Temmuz Dosyası** adı altında, Türkiye’nin istiklal mücadelesinin darbecilere karşı verildiği 15 Temmuz gecesini dosya konusu olarak belirlemiş ve 15 Temmuzla ilgili konulara yer vermiştir. Genel itibarıyla, 15 Temmuz darbe girişimine karşı demokrasi yanlısı tutum içerisinde olan dergiler, birlik ve beraberlik mesajları vermiştir.

Televizyon kanalları 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sırasında Cumhurbaşkanının konuşması, sözde bildirinin okunması ve Başbakanın konuşmalarının ilk kez yayınlandığı TV kanallarından A Haber, CNN Türk, NTV ve TRT 1 ile sınırlandırılarak yapılan bu yayınlar, çalışma kapsamında incelenmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın FaceTime uygulamasını kullanarak haber spikeri Hande

Fırat'ın cep telefonundan canlı yayına bağlanmasının ve bu yayın üzerinden halkı şehirlerin merkezlerine, meydanlara davet etmesinin, 15 Temmuz darbe girişiminde demokrasinin kazanmasına büyük katkısı olmuştur. Genel itibariyle, tüm yayınlar darbe karşıtı bir tutum içerisinde yer almış, darbeye karşı halkı birlik ve beraberliğe sevk etmiştir.

Bilindiği gibi dünya üzerinde 3,4 milyarı bulan sosyal medya kullanıcı sayısı ülkemizde her geçen gün artmaktadır. Araştırma verilerine göre, Türkiye'de 51 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmakta olup bu sayı ülke nüfusumuzun % 51'ine denk gelmektedir. Bu nedenle çalışmanın problematiği açısından, sosyal medya araçlarından ülkemizde en fazla kullanılan mecralar olması sebebiyle, Facebook, Twitter, WhatsApp ve Instagram incelenmiştir. We are social'in raporuna göre, ülkemizde en fazla kullanılan sosyal medya platformu %55 oranla YouTube görünmektedir. Facebook %53'le ikinci, WhatsApp %50 ile üçüncü ve ardından Instagram ve Twitter onları takip etmektedir. Bu durumun yansıması olarak darbe girişiminin 22 saat gibi kısa süre içerisinde bastırılması ve ardından yaşananların Türkiye ve tüm dünyaya duyurulması, dijital ortamlar sayesinde kolaylaşmıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı sırada, Google arama motorunda dünya genelinde en çok aranan kelime "darbe" olmuştur.

Ülkemizde günde ortalama yaklaşık 6 milyon tweet atılmaktadır. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından 16 Temmuz 2016 tarihinde ise toplam 18 milyon 666 bin tweet paylaşılmıştır. Sosyal medya ölçme, analiz ve araştırma hizmetleri veren Somera'nın verileri incelendiğinde, 16 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde günlük atılan tweet sayısının yüzde 223 arttığı görülmektedir. Buna göre, 15 Temmuz 2016- 17 Temmuz 2016 tarihleri arasında yaklaşık olarak 35 milyon tweet atılmıştır. Paylaşılan bu tweetlerle yaklaşık 15 milyar erişime ulaşılmıştır. Darbe girişiminin hemen ardından halk, darbeye karşı, tepkisini twitter üzerinden çeşitli etiketlerle paylaşmıştır. Özellikle, #DarbeyeHayır etiketi en çok kullanılan etiket olarak karşımıza çıkmaktadır. 16 Temmuz'da ise Türkiye geneli meydanlarda toplanan halk #MilletçeMeydanlardayız etiketi altında organize olmuştur. 15-19 Temmuz 2016 Twitter'da kullanılan etiketlere bakıldığında, 6 bin 333 tweetle ilk sırayı "Darbeye hayır" ifadesi almıştır. "Demokrasi Bayramı" etiketiyle ilgili 5 bin 551, "Millet tarih yazıyor" etiketiyle ilgili ise 4 bin 527 tweet atılmıştır.

15 Temmuz darbe girişiminin yaşandığı gece, halkın birbiri ile iletişimde kullanılan en önemli araçlardan birisi de WhatsApp uygulamasıdır. Darbe karşısında yer alan halk, WhatsApp uygulaması üzerinden örgütlenmiş, darbeye karşı meydanlarda toplanmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi gecesi sadece darbe karşıtları değil, cuntacı askerler de birbirleriyle haberleşmede, WhatsApp gruplarını aktif kullanmıştır.

Ayrıca 15 Temmuz darbe girişimine karşı toplumsal birlik ve beraberliği ve Türk halkının demokrasiye verdiği desteği sembolize eden 5 milyonu aşkın kişinin katılımıyla gerçekleşen Yenikapı Mitingi de medyaya yansımıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından üç hafta sonra, 7 Ağustos 2016 Pazar günü İstanbul Yenikapı’da Cumhurbaşkanlığı himayesinde, Yenikapı Miting Alanı’nda “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” düzenlenmiştir. “Demokrasi ve Şehitler Mitingi, ülkemizin en geniş katılımı gerçekleşen mitingi olarak tarihe geçmiştir. Miting Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TBMM Başkanı İsmail Kahraman, AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar’ın katılımı ile her siyasi görüşten insanı bir araya getirmiştir. Ulusal ve uluslararası basında yer alan Demokrasi ve Şehitler mitingi canlı yayınlarla TV kanalları, haber sitelerinde yer almış, sosyal medya mecralarında, gerek kurumlar gerekse halk tarafından Youtube, Periscope, Facebook vb. üzerinden canlı yayınlar yapılmıştır.

Uluslararası medyaya da yansıyan 15 Temmuz Darbe girişimi, ilk etapta Batı medyası tarafından desteklenmiştir. Yayınladıkları haberlerde darbe girişiminin ordunun tamamının desteği ile yapıldığını ve halkın darbeyi desteklediğini ifade ederek, darbe girişiminin başarılı olacağını belirtmişlerdir. CNBC nin haber sitesinde yayınladığı haber başlığı “Türkiye’nin Erdoğan’ı düşürme çabası başarısız oldu. Pek çok ölü ve yaralı var” şeklinde olmuştur. Habere göre FETÖ, terör örgütü değil de sanki Türk halkı hükümeti devirmek istiyor algısı yapılmaya çalışılmıştır. İngiliz gazetesi Daily Mirror internet sitesinde yayınladığı haberde, Erdoğan’ın Avrupa’ya kaçtığını yazmıştır. Amerikan Kanalı NBC’nin ilk yayınladığı, tepkiler üzerine daha sonra geri çektiği haberine göre, Erdoğan özel jetinde Avrupa ülkelerinden özellikle Almanya’dan sığınma talep etmiştir. Bu haber Time ve The Washington Post’un haber siteleri ve Stratfor düşünce kuruluşunun

Twitter hesaplarında da paylaşılmıştır. Foreign Policy İnternet Haber sitesinde yer alan haberde ise Edward Luttwak, 15 Temmuz darbe girişiminin Cumhurbaşkanı Erdoğan öldürülmediği için başarısızlıkla sonuçlandığını ifade etmiştir. Genel olarak uluslararası medyada yayınlanan haberler incelendiğinde, Batı basınının darbe yanlısı bir tutum sergilediği görülmektedir.

15 Temmuz, darbe girişimine karşı 7 den 70 e toplumun her kesiminden insanın demokrasiyi savunduğu, darbeye karşı tek ses olduğu tarihi bir gündür. Şüphesiz 15 Temmuz 2016'da medyanın bu kalkışmaya karşı tutumu, demokrasi yanında yer alması, darbe girişiminin seyrini etkilemiştir. 15 Temmuz'da yaşanan bu darbe girişimi ülkemizde daha önce gerçekleştirilen askeri müdahalelerden oldukça farklıdır. 15 Temmuz gecesi yaşananlar Türk Silahlı Kuvvetleri'nde örgütlenen FETÖ terör örgütü tarafından gerçekleşmiştir. Darbe girişiminde silahlar doğrudan halka yönlendirilmiş olup TSK'nın emir komutasında gerçekleşmemiştir.

Umarım, 15 Temmuz 2016 tarihi ülkemizde darbelerin ve muhtıraların tarihe gömüldüğü bir gün olmuştur. Milletimizin ve medyanın demokrasi tarihi yazdığı 15 Temmuz, gelecek nesillere ve darbe ile burun buruna yaşayan tüm milletlere bir ders niteliğindedir. Milli iradenin hakim olduğu, demokrasi ve özgürlüğün tam anlamıyla yaşandığı, demokrasiye inanan ve destekleyen kişi ve kurumların daima var olduğu yarınlara...

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akman, Filiz Baran. **15 Temmuz Darbe Girişimi Batı Medyası Söylem Analizi Neo Emperyalizm, İslamofobi ve Oryantalizm**. Ankara: Kadim Yayınları, 2017.
- Alemdar, Korkmaz. “Demokrat Parti ve Basın”. **Türkiye’de Kitle İletişimi Dün-Bugün- Yarın**. Korkmaz Alemdar (drl.). Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yay., 2009.
- Alemdar, Korkmaz. **Demokrat Parti ve Basın**. Tarih ve Toplum. Mayıs 1986.
- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan. **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Ankara: My Yayınları,1997.
- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan. **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**. 2.Baskı. Ankara: Erk Yayınevi, 2005.
- Anadolu Ajansı, **Dakika Dakika Fetö’nün Darbe Girişimi**. Anadolu Ajansı Yayınları-27, Temmuz, İstanbul. 2016.
- Arikan, Nuraydın. **28 Şubat Sürecinde Medya**. İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2011.
- Aron, Raymond. **Demokrasi ve Totaliterizm**. Vahdi Hatay (çev.). İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, No:3, 1976.
- Aydoğan, Filiz. “İkinci Medya Çağı’nda Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet”, **İkinci Medya Çağında İnternet**. Filiz Aydoğan ve Ayşen Akyüz (drl.). İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.
- Aydoğan, Filiz. **Medyadan Yansıyanlar**. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Başgil, Ali Fuad. **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım**. 4.Basım. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2008.
- Batuş, Gül. (hızl.), “Neil Postman: İnsan Aklının, Kendi Yarattığı Teknolojiyle Dostluk Arayışı” **Kadife Karanlık**. İstanbul: Su yayınevi, 2005.
- Bostancı, M. Naci. **Siyaset, Medya ve Ötesi**. Ankara: Vadi Yayınları,1998.
- Bostancı, M. Naci. **Siyaset ve Medya Alacakaranlığın İki Atlısı**. İstanbul: Özgür Yayınları, 2011.
- Bourdieu, Pierre. **Televizyon Üzerine**. Turhan Ilgaz (çev.), İstanbul: YKY, 2000.
- Burke, Peter ve Briggs, Asa. **Medyanın Toplumsal Tarihi**, İbrahim Şener (çev.) İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004.

- Castells, Manuel. **Enformasyon Çağı: Ekonomi» Toplum ve Kültür CİLT 1 AĞ Toplumunun Yükselişi**, Ebru Kılıç (çev.). 2.Baskı. İstanbul: Bilgi Yayınları, 2008.
- Chomsky, Noam. **Medya Gerçeği**. Abdullah Yılmaz ve Osman Akınbay (çev.). 3.Basım. İstanbul, Everest Yayınları, 2002.
- Cohen, B.C. “The press, the public and foreign policy. Princeton: Princeton University press”, 1963,s.38. Aktaran: Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan. **Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**. s.180.
- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği. **15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletın Zaferi**. Cumhurbaşkanlığı Yayınları. Ankara. 2018.
- Çaplı, Bülent ve Tuncel, Hakan (Ed.). **Medya ve Demokrasi, Televizyon Haberciliğinde Etik**. Ankara: Fersa Matbaacılık, 2010.
- Çavdar, Tevfik. **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.
- Çığ, Ünsal (hızl). “George Gerbner”. **Kadife Karanlık**. İstanbul: Su yayınevi, 2006.
- Dağsalgüler, Aylin ve Saka Erkan. “Yeni İletişim Teknolojileri ile Hamermas'ın Kamusal Alanını Yeniden Düşünmek”, **Medya Okumaları**. Özgür Yılmazkol (drl.). Ankara: Nobel Yayınevi, 2007, s.167.
- Dahl, Robert A. **Demokrasi Üzerine**. Betül Kadioğlu (çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010.
- Debord, Guy. **Gösteri Toplumu**. Ayrıntı Yay, 2010.
- Demir, Sertaç Timur. **15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya**. Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ağustos 2016 Sayı: 161, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016.
- Dursun, Davut. **27 Mayıs 1960 Darbesi**. İstanbul: Şehir Yayınları, 2001.
- Dursun, Davut. **12 Eylül Darbesi**, İstanbul: Şehir Yayınları, 2005.
- Erdoğan, İrfan. **İletişimi Anlamak**. Ankara: ERK Yayıncılık, 2008.
- Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz. **İletişim ve Toplum**. Ankara: Bilgi Yayınları, 1990.
- Ergül, Coşkun. “Anadolu Ajansı Parlamento Muhabiri, Ankara”. Ayşe Yalman (Ed.). **KalkışMA, Habercilerin Kaleminden 15 TEMMUZ** içinde. Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.

- Ertürk, Selahattin. **Diktacı Tutum ve Demokrasi**. Kültür Bakanlığı Demokrasi Klasikleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Fırat, Hande. **24 Saat 15 Temmuz'un Kamera Arkası**. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2016.
- Fromm, Erich. **Sağlıklı Toplum**. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrısever (çev.). İstanbul: Payel Yayınları, 2006.
- Gayhan, Adnan. "Kanal 7 Haber İstihbarat Şefi, İstanbul". Ayşe Yalman (Ed.). **KalkışMA, Habercilerin Kaleminden 15 TEMMUZ** içinde. Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.
- Gurevitch, Michael ve Blumler, Jay G. "Siyasal İletişim Sistemleri ve Demokratik Değerler", **Medya Kültür Siyaset**. Süleyman İrvan (drl.). Ankara: Alp Yayınevi, 2002, s.265.
- Gümüş, Adem. "Habertürk TV Haber Kameramanı, Ankara". Ayşe Yalman (Ed.). **KalkışMA, Habercilerin Kaleminden 15 TEMMUZ** içinde. Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.
- Heller, Agnes. "Biçimsel Demokrasi Üzerine", **Sivil Toplum ve Devlet**. John Keane (drl.). Erkan Akın (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Jeanneney, Jean-Noel. **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**. Esra Atuk (çev.). İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2006.
- Kabacalı, Alpay. **Türk Basınında Demokrasi**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Kara, Tolga. **Sosyal Medya Endüstrisi**. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Karpat, Kemal H. **Türk Demokrasi Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Karpat, Kemal H. **Türk Siyasi Tarihi**. Ceren Elitez (çev.). 2. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Kaya, A. Raşit. **Kitle İletişim Siteleri**. Ankara: Teori Yayınları, 1985.
- Kellner, Douglas. **Medya Gösterisi**. İstanbul: Açılım Kitap, 2010.
- Kışlalı, Ahmet Taner. **Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**. 5.Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.
- Kongar, Emre. **12 Eylül ve Sonrası**, İstanbul: Say Yay, 1987.
- Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**. 26. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.

- Laughey, Dan. **Medya Çalışmaları**. Ali Toprak, (çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010.
- Lazar, Judith. **İletişimi Anlamak**. Cengiz Anık (çev.). Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Machiavelli, Niccola. **Prens**. Cemal Atilla (çev.). İzmir: İlya Yayınevi, 2003.
- Maigret, Eric. **Medya ve İletişim Sosyolojisi**. Halime Yücel (çev.). 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Mattelart, Armand. **Bilgi Toplumunun Tarihi**. Halime Yücel Altınel (çev.). 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Mayer, Thomas ve Hincman, Lew. **Medya Demokrasisi (Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir)**. Ahmet Fethi (çev.). İstanbul: Kültür Yayınları, 2002.
- McChesney, R. W. **Making Media Democratic**, Boston Review: A Political and Literary Forum, Summer Issue, Çoban, a.g.e.
- McQuail, Denis ve Windahl, Sven. **Kitle İletişim Modelleri**. Konca Yumlu (çev.). Ankara: İmge Kitapevi, 1997.
- Miş, Nebi, Güleler, Serdar vd. **Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi**. Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA). İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, 2016, s.7.
- Mourre, Michel ve Dominique, Pierre ve Pognon, Edmond ve Garder, Michel ve Roux, Georges ve Franco, Victor ve Laurent, Jean (hızl.), **İhtilaller Ve Darbeler Tarihi**, Sabiha Bozbağlı, (çev.). 3.Basım, İstanbul: Cem Yayınevi, 1974, s.7-9. Orijinal kitap adı: Les coups d'etat
- Oskay, Ünsal. **İletişimin ABC'si**. İstanbul: Der Yayınları, 2011.
- Oskay, Ünsal. **"Yıkanmak İstemeyen Çocuklar" Olalım**. İstanbul: YKY.,1998.
- Öker, Zuhale. (hızl.). "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Boudrillard", **Kadife Karanlık**. İstanbul: Su yayınevi, 2005.
- Özer, Ömer. **Haber, Söylem, İdeoloji**. 1. Basım. Konya: Literatürk Yay., 2011.
- Polatel, Aytekin. "Atv- A Haber Haber Kameramanı, Ankara". Ayşe Yalman (Ed.). **KalkışMA, Habercilerin Kaleminden 15 TEMMUZ** içinde. Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.
- Schmidt, G.,Manfred. **Demokrasi Kuramlarına Giriş**. M. Emin, Köktaş, (çev.). Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Şahin, Ömer. "Medya ve Demokrasi", **TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları No: 145**. Ankara: TBMM Basımevi, 2012.

- Tek, Hayati. **Darbeler ve Türk Basını**. Cilt.1, Ankara: Atılım Yayınları, 2003, s.26.
- Thompson, J. B. **Medya ve Modernite**, Serdar Öztürk (çev.). İstanbul: Kırmızı, 2008.
- Timisi, Nilüfer. **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. Ankara: Dost Yayınevi, 2003.
- Timuçin, Afşar. **Demokrasi Bilinci**. İstanbul: Bulut Yayınları, 2004.
- Topçu, Nurettin. **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**. Yayına Hazırlayanlar: Ezel Erverdi ve İsmail Kara. 5.Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Ünüvar, Necdet. **Gazi Meclis'te O Gece**. TBMM Basımevi, 2. Baskı, 2017.
- Yengin, Deniz. "Yeni Medyaya Eleştirel Bakış", **Yeni Medya Ve...**, Deniz Yengin (drl.). İstanbul: 2012, s.125.
- Yıldız, Abdullah. (hızl.). **28 Şubat Belgeler**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2000.

Sürelî Yayınlar

- Aksoy, Asu. "Türk Medyasını Anlamak". **Birikim Dergisi**. Sayı: 61, 1994, ss.8-19.
- Atabek, Ümit. "İletişim Teknolojileri ve İnternet: Eleştirel Bir Perspektif". **Telekomünikasyon Dergisi**. Ankara: Sayı:1, 1996, s. 67-68.
- Balcı, Aslı ve Şahin, Fatma Tezel. "Öğretmen-Aile İletişiminde WhatsApp Uygulamasının Kullanımı". **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (GEFAD)** Cilt.38, Sayı.2 2018, s.754.
- Boztaş, Asena. "Türk Demokrasisine Müdahaleler", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt.9, Sayı.19, 2012, s.70
- Çoban, Barış. "Toplumsal Çatışma, Demokratik İletişim ve Alternatif Medya". **Marmara İletişim Dergisi**. Sayı:17, İstanbul: İm Yayınevi, Temmuz 2010, s.9.
- Dündar, Lale. "12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri", **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı.16, 2016, s.128
- Ertem, Barış. "12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", **OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**. Cilt.8, Sayı.14, Nisan 2018, s.657-658
- Gönenç, E. Özgür. "İletişimin Tarihsel Süreci". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**. Sayı:28, İstanbul: 2007, s.95-101.

- Gündoğan, Bekir. “Kanal 7 Haber Muhabiri, Ankara”. Ayşe Yalman (Ed.). **KalkışMA, Habercilerin Kaleminden 15 TEMMUZ** içinde. Türkiye Haber Kameramanları Derneği, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2016.
- Güngör, Süleyman. “E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler” **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**. Süreli Elektronik Dergi. Sayı.39, 2014, s.69.
- Mazıcı, Nurşen. “1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**. Cilt.5, Sayı.18, 1996, s.148.
- Özer, Ömer. **Haber, Söylem, İdeoloji**. 1. Basım, Konya: Literatürk Yay., 2011, s.85. Aktaran: İlkay Yıldız, 24 Haziran Seçim Sonuçlarının Gazetelerin İlk Sayfalarına Yansıması (Bir Söylem Analizi Çalışması), **Researcher: Social Science Studies**, Cilt 6, Sayı 3, 2018, s.204-228.
- Sayılğan, Şevket. **Basın ve Özgürlük**. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. İstanbul, Sayı.1, 1992, s. 274.
- Temiztürk, Hakan. “Türkiye’de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği Ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce Ve Sonra”, **Erciyes İletişim Dergisi**, Ocak, 2009, s.13.
- Yıldız, İlkay. 24 Haziran Seçim Sonuçlarının Gazetelerin İlk Sayfalarına Yansıması (Bir Söylem Analizi Çalışması), **Researcher: Social Science Studies**, Cilt.6, Sayı.3, 2018, s.204-228.

Diğer Yayınlar

- Akçay, Ekrem Yaşar. “15 Temmuz Darbe Girişimi Çerçevesinde Dijital Diplomasinin Kullanımı”, **Adnan Menderes Üniversitesi, Uluslararası Darbe Sempozyumu**, Cilt.1, 26-27-28 Mayıs 2017, s. 353
- Cairncross, Frances. **The Death of Distance: How the Communications Revolution is Changing Our Lives**, London, Orion Business Book, 1997, s. 14 Aktaran: Uğur Dolgun, **İnternet ve Demokrasi**. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları, Sayı.44, 2011, s.229. <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9548/119258>, (12 Ocak 2017).
- Çölaşan, Emin. “Kırk Yılın Tecrübesiyle Erol Simavi Konuşuyor”, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Mayıs 1988.
- Görmüş, Alper. “*Darbede şen, hesap sorulurken tedirgin bir medya...*”, **Sabah Gazetesi Aktüel Haberleri**, 20.12.2012. <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2012/12/20/darbede-sen-hesap-sorulurken-tedirgin-bir-medya> (08.02 2019).

- Güzel, M. Şehmus. “Toplumsal Pehlivan: Pierre Bordieu”,
<http://www.turnusol.biz/public/makale.aspx?id=3394&pid=11&makale=Toplumsal> (8 Ocak 2009).
- Hürriyet.** Başyazı. 27 Mayıs 1960. Aktaran: Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını.** Cilt.1, Ankara: Atılım Yayınları, 2003.
- Kumar, Krishan. **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları.** Mehmet Küçük (çev.). Ankara: Dost Kitabevi, 1999, s. 45. Aktaran: Uğur Dolgun, **İnternet ve Demokrasi.** İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları, 2011, Sayı:44, <http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9548/119258>, (12.01.2017), s.229
- Luttwak, Edward. July 16, 2016, **Why Turkey’s Coup d’État Failed.** <https://foreignpolicy.com/2016/07/16/why-turkeys-coup-detat-failed-erdogan/> (13 Ocak 2019).
- Özkan Abdullah. “Küreselleşme Sürecinde Medya ve Siyaset: “Medya Gücü” mü, “Gücün Medyası” mı?”, <http://www.siyasaliletisim.org/ariv/makale/679-kureselleme-suerecinde-medya-ve-siyaset-medya-guecuemue-guecuen-medyasm.html> (4 Ocak 2017).
- TBMM, **Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu.** Cilt.1, Kasım, 2012, Sayfa xiv- xv.
- T.C. Resmi Gazete. **Matbuat Kanunu.** Yayın Tarihi 8 Ağustos 1931 Cumartesi. Sayı.1867
- Türkiye Gazeteciler Sendikası Danışma Kurulu Çalışma Raporu.** İstanbul, 1972.
- Yıldız, Nuran. “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, **Türkiye'nin Siyasal Sorunları Seminer Dersi.** Ankara, Ocak, 1996, s. 487.
- <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/darbe-destekcilerine-sosyal-medyada-siki-takip/612153> (01 Ocak 2019).
- <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu> (01 Ocak 2019).
- <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/darbecilerin-whatsapp-konusmalari>(6 Ocak 2019).
- <http://www.birlikte.com.tr/nihayet-agustos-2016> (30 Aralık 2018).
- <http://www.cins.com.tr/tum-sayilarimiz/sayi-11-agustos-2016/> (30 Aralık 2018).

<https://www.cnbc.com/2016/07/15/gunfire-heard-jets-seen-flying-in-turkish-capital-of-ankara.html> (13 Ocak 2019).

<https://www.cnnturk.com/dunya/dunya-basini-demokrasi-ve-sehitler-mitingini-boyle-gordu> (13 Ocak 2019).

<https://datareportal.com/reports/digital-2018-turkey> (01 Ocak 2019).

<http://www.dergilik.com/nihayet-dergi/agustos-2016> (30 Aralık 2018).

<http://www.derintarih.com/sayilar/agustos-2016/> (29 Aralık 2018).

<https://dijilopedi.com/2018-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/> (29 Mayıs 2018).

https://www.facebook.com/pg/slogandegilsadecegercekler/posts/?ref=page_internal (13 Ocak 2019).

<https://www.facebook.com/yazicihilmi> (13 Ocak 2019).

https://www.facebook.com/pg/hurriyet/posts/?ref=page_internal (13 Ocak 2019).

https://www.facebook.com/pg/Haberturk/posts/?ref=page_internal (13 Ocak 2019).

<https://www.gzt.com/gazeteler/sozcu-gazetesi-17-07-2016> (24 Aralık 2018)

<https://www.gzt.com/gazeteler/sozcu-gazetesi-18-07-2016> (24 Aralık 2018)

<http://www.hurriyet.com.tr/-darbeyehayir-40163686> (13 Ocak 2019).

<https://www.instagram.com/explore/tags/15temmuz/> (13 Ocak 2019).

<https://www.instagram.com/explore/tags/darbeyehay%C4%B1r/> (14 Ocak 2019).

<https://www.instagram.com/explore/tags/15temmuz2016/> (14 Ocak 2019).

<https://itibardergisi.com/2016/07/31/itibarin-agustos-sayisi-cikti-3/> (29 Aralık 2018).

<http://www.medyafaresi.com/foto-galeri/yenikapidaki-tarihi-miting-gazete-mansetlerine-nasil-yansidi/786790> (13 Ocak 2019).

<https://www.milatgazetesi.com/arsiv/feto-cu-doktor-15-temmuz-gecesi-bu-mesaji-atmis/haber-100390> (13 Ocak 2019).

<https://www.mirror.co.uk/news/world-news/breaking-gunfire-reported-ankara-military-8431619> (13 Ocak 2019).

https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/17-07-2016-gunun-gazete-mansetleri,eEy7zbQVzku00tImO3OxqQ/_IqxPRcK00uBi9P1PqSjdA (24 Aralık 2018).

<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/15-temmuzun-mansetleri,kT6eCbJsHUWKxrWOA-l3aQ/TcJuGdQnQ0yc1oJoZCW1yg> (24 Aralık 2018)

https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-18-temmuz-2016,K2B2kWI02kGCr_zIcE81aw/8IKFmFwPnU24urMUELUSpA (24 Aralık 2018).

<https://otdergi.com/hakkinda.html> (30 Aralık 2018).

<https://otdergi.com/detay-42sayi-55.html> (30 Aralık 2018).

<https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-gulen-remarks-idUSKCN0ZW11D> (13 Ocak 2019).

<https://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri/36> (24 Aralık 2018).

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/08/07/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-dunya-basininda> (13 Ocak 2019).

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/49919/demokrasi-ve-sehitler-mitingi-basladi.html> (14 Ocak 2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MEDYA (4 Ocak 2017).

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=100 (5 Ocak 2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=179814 (10 Ocak 2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a5bbe6a32e362.78001330 (14 Ocak 2018).

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/15-temmuz/390193.aspx> (30 Aralık 2018).

https://twitter.com/rt_erdogan/status/754067631905312768 (1 Ocak 2019).

<https://twitter.com/tcbestepe/status/754088908145721344> (1 Ocak 2019).

<https://wearesocial.com/blog/2018/10/the-state-of-the-internet-in-q4-2018> (01 Ocak 2019).

<http://www.worldometers.info/tr/> (09 Ocak 2017).

<https://www.yenisafak.com/16-temmuz-2016-gazete-mansetleri-15-072017-gazete-mansetleri-h-2756091> (24 Aralık 2018).

<https://www.yenisafak.com/15temmuz/infografikler> (2 Ocak 2019).

<https://www.yenisafak.com/15temmuz/darbeciler-twitterda-puskurtuldu-infografik>
(2 Ocak 2019).

<https://www.yenisafak.com/15temmuz/en-buyuk-mitingin-rakamlari-infografik>
(2 Ocak 2019).

<https://www.yenisafak.com/15temmuz/medyanin-durumu-olay-detay> (13 Ocak 2019).

